

BİLİNÇ, BİLİNÇALTI VE KAVRAMSAL AÇILIMLARI İLE
GÜNÜMÜZ SANATINDA LABİRENT

PINAR ŞENKAYA DEMİR

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

2017

BİLİNÇ, BİLİNÇALTI VE KAVRAMSAL AÇILIMLARI İLE
GÜNÜMÜZ SANATINDA LABİRENT

PINAR ŞENKAYA DEMİR

Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, 1998

Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Sanat Anadalı

Resim Yüksek Lisans Programı, 2017

Bu tez, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne

Yüksek Lisans(MA)derecesi ile sunulmuştur

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

2017

İŞIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

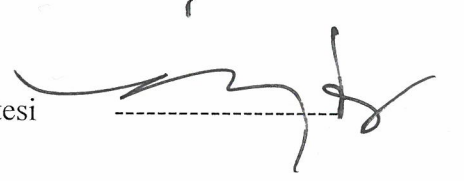
BİLİNÇ, BİLİNÇALTI VE KAVRAMSAL AÇILIMLARI İLE
GÜNÜMÜZ SANATINDA LABİRENT

PINAR ŞENKAYA DEMİR

ONAYLAYANLAR:

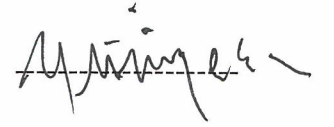
Prof. Balkan Naci İSLİMYELİ
(Tez Danışmanı)

Işık Üniversitesi

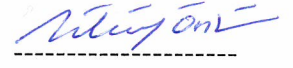
Yrd. Doç. Yunus GÜNEŞ

Işık Üniversitesi

Prof.Dr. Nilüfer ÖNDİN

Mimar Sinan G.S.Ü.

Onay Tarihi: 25.05.2017

BİLİNÇ, BİLİNÇALTI VE KAVRAMSAL AÇILIMLARI İLE GÜNÜMÜZ SANATINDA LABİRENT

Özet

Labirent sözcüğü ile ne anladığımız neyin veya nelerin ifadesi ya da sembolü olarak yaşamlarımıza kattığımız konusunda geçmişten bugüne yaşamımızda yer alış alanları, kavramsal olarak içeriği bilinç ve bilinçdışı bakış açıları yardımı ile ele alınarak, insan beyni yapısal okuması ile birlikte sürrealist resim sanatından örnekler incelenerek ve sinema tarihinde labirent temalı kimi açık kimi zımmen konu olarak işlenmiş sürrealist tarzda filmler ele alınmış ve kavramın yapısı doğrultusunda ortaya çıkardığı bir başka kavram olan dönüşüm kavramı ile ilgili olarak edebiyat alanında eser okuması yapılmış ve labirent kavramının günümüz sanatında işlenişi ile ilgili örnekler sunarak tanımlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Labirent, Bilinç ve Bilinçdışı, Beyin, Zaman, Dönüşüm.

CONSCIOUSNESS, UNCONSCIOUS AND CONCEPTUAL EXPANSIOS OF LABYRINTH IN CONTEMPORARY ART

Abstract

With the help of the conceptual contents of consciousness and unconscious perspectives, it has been studied the examples of surrealist painting art with the human brain structural reading and the history of the cinema in terms of what it has been understood with the word labyrinth and what it has been done or how it is integrated into human life as a symbol or expression. The labyrinth-based and some of the films in the surrealist style that have been handled as explicit subjects and the literary works have been read in relation to the concept of transformation which has emerged in the direction of the structure of the concept and the labyrinth has been tried to be defined by presenting examples about the contemporary art.

Key Words: Labyrinth, Consciousness and Unconscious, Brain, Evolution.

Teşekkür

Öğrencisi olmaktan onur ve gurur duyduğum, bu yolculuğa çıkmamda öncü ve duayen biricik hocam tez danışmanım Prof. Balkan Naci İslimyeli'ne önderliği yol göstericiliği hoşgörüsü sevgisi ve tüm emekleri için şükran doluyum.

Bilgilenme konusunda elimin kuvvetlenmesini isteyen hocam Deniz Sağdıç'a okula giriş hazırlığı esnasında emekleri ve her zaman cesaretlendirici tavırları için teşekkür ederim.

Jüri üyeliğini sevgiyle kabul eden kıymetli hocam Prof. Dr.Nilüfer Öndin'e güleryüzü, değerli hocam Yrd. Doç. Yunus Güneş'e jüri üyeliğini içtenlikle kabulü, hocam Arş. Grv. Nazlı Irmak Dönmez'e sevgili anlayışı ve kaynak önerileri, Uzman Kütüphaneci Ümit Özdemir'e namı diğer Ümit Abi'ye yardımları, kaynak önerileri ve paylaşımı, dönem arkadaşlarım Güneş Dinçer ve Şermin Kıvanç Şeval'in hoşgörülerini, bilimsel hazırlık dönemi sevgili parlak lisans arkadaşlarıma, eğitim süresince emeği geçen saygıdeğer hocalarıma ve okul birimleri ile üçüncü parti firmaların tüm çalışanlarına, kırtasiyemize çözüm odaklı destekleri, Kristal Terapist sevgili Tuna Kamhi'nin bibliyoterapi ve kristal bilinç semineri paylaşımı, sevgili Ayça Karaağaç'a tüm kalbiyle sevgiyle çömertçe bilgi paylaşımı, sevgili Güldehen Kaya'ya düzenlemede yardımları ve bu süreçte yanımda olan tüm arkadaşlarıma destekleri için teşekkür ederim.

Son olarak aileme, bu uzun yolculuk boyunca verdikleri sevgi ve destek, anlayışları ve her aşamasına katkıları için kocam Bahadır Demir oğlum Lotus'a ve büyük aileye şükran doluyum.

İçindekiler

Özet	i
Abstract	ii
Teşekkür	iii
İçindekiler	iv
Resimler Listesi	vii
1 Giriş	1
2 Labirent Sözlük Anlamlarına Genel Bakış	2
3 Labirent Tarihçesi ve Sembolik Anlama Genel Bakış	5
4 Labirent Kullanım Alanları	9
4.1 Labirent Bahçeler.....	9
4.2 Labirent Katedraller.....	15
4.3 Labirent Yerleşimler.....	21
4.4 Labirent Meditasyon.....	29
4.5 Labirent Oyun Parkları.....	34
5 Mitolojide Labirent	39
6 Farklı Kültürlerden Labirent Örnekleri	43
7 Ezoterik Anlamda Labirent	48
8 Kavramsal ve Sembolik Anlamda Labirent	52
9 Psikanalizde Labirent	61
9.1 Sigmund Freud Okumaları	61
9.1.1 Sigmund Freud Hakkında.....	61

9.1.2 Düş Analizi.....	62
9.1.3 Bastırma Bilinç ve Bilinçdışı.....	65
9.1.4 Benlik Üstbenlik ve Altbenlik.....	66
9.2 Carl Gustav Jung Okumaları	69
9.2.1 Çağdaş Ruhun Görünümleri.....	69
9.2.2 Bilincin Yeniden Ele Geçirilmesi.....	72
10 Beyin Üzerine Okumalar	75
10.1 Beyin.....	75
10.2 Altıncı His Derin Duyu (Propriosepsiyon).....	81
10.3 Hareket ve Kontrol Düzenleme.....	81
10.4 Duygusal Beyin.....	83
10.5 Arzu ve Ödül.....	83
10.6 Bellek.....	86
10.7 Mekansal Bellek.....	88
10.8 Düşünme.....	88
10.9 Yaratıcılık ve Mizah.....	89
10.10 İnanç ve Batıl İnanç.....	90
10.11 Bilişsel İlüzyonlar.....	90
10.12 Bilinç.....	94
10.13 Uyku ve Rüyalar.....	96
10.14 Zaman.....	97
10.15 Benlik ve Bilinç.....	98
10.16 Faillik ve Niyet.....	99
10.17 Bireysel Beyin.....	100
10.18 Doğa ve Eğitim.....	100
10.19 Genler ve Beyin.....	100

10.20 Kişilik.....	101
10.21 İlginç Beyinler.....	101
10.22 Gelişim ve Yaşlanma.....	102
10.23 Gelecekteki Beyinler.....	102
11 Sürrealistlerde Labirent	104
12 Sinema Tarihinde Labirent	116
13 Franz Kafka Dönüşüm Okuması	126
14 Günümüz Sanatında Labirent	129
Sonuç	147
Kaynakça	149
Özgeçmiş	151

Resimler Listesi

Resim 1.Hampton Court Labirenti, Surrey Birleşik Krallık (https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872).....	9
Resim 2.Horta Labirent, Barselona, İspanya (http://www.welcome-to-barcelona.com/tr/2011/06/29/parc-del-laberint/).....	10
Resim 3.De Mais de Cordes, Cordes Sur Ciel, Fransa (https://nl.pinterest.com/grochegude/la-france-vue-du-ciel/?lp=true).....	10
Resim 4.Masone Labirenti, Parma, İtalya (https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872).....	11
Resim 5.Richardson Çiftliği Mısır Labirenti, Spring Grove Illinois, ABD (https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872).....	11
Resim 6.Andrasst Kalesi, Tiszadob, Macaristan (https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872).....	12
Resim 7.Dole Pineapple Labirenti, Wahiava Hawaii (https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872).....	12
Resim 8.Bariş Labirenti, Kuzey İrlanda (https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872).....	13
Resim 9.Ashcombe Labirenti, Avustralya (https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872).....	13
Resim 10.Kendiliğinden oluşmuş mısır tarlaları, Kunar, Afganistan (https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452).....	14
Resim 11.Chartes Katedral Labirenti 13 yy, Chartes, Fransa (http://mustseeplaces.eu/chartres-cathedral-france/).....	16
Resim 12.Grace Katedral Labirenti 1850, San Francisco, ABD (https://theculturetrip.com/north-america/usa/california/articles/10-must-see-labyrinths-in-around-san-francisco/).....	16
Resim 13.Amiens Katedral 13 yy, Amiens, Fransa (http://www.dalegallery.ca/inspiration.html).....	17
Resim 14.Saint Quentein Katedrali, 1945, Aisne, Fransa (http://www.huffingtonpost.com/entry/9-labyrinths-for-restless-souls-to-wander-in-their-lifetimes_us_57c09c50e4b04193420f2047).....	17
(Resim 15.La cathédrale Notre Dame d'Amiens Katedrali 1288, Amiens, Fransa http://roch-jaja.nursit.com/spip.php?rubrique215).....	18

Resim 16.Frankfurt Am Main-Bornheim'deki Kutsal Haç Kilisesi'ndeki Limburg, Frankfurt Piskoposluk Hristiyan Meditasyonu ve Maneviyatı Merkezi (https://tr.wikipedia.org/wiki/Labirent).....	18
Resim 17.Katedral Vancouver, Vancouver, Kanada (https://thecathedral.ca/event/take-lenten-journey-cathedral-labyrinth/2017-03-10/)..	19
Resim 18.Ely Katedral 1083, Ely Cambridgeshire, İngiltere (http://www.nationalchurchestrust.org/explore-churches/ely-cathedral).....	19
Resim 19.Wakefield Katedrali Labirenti, Yorkshire, İngiltere (https://justbod.blogspot.nl/2015/06/wakefields-labyrinth.html).....	20
Resim 20.Edinburg Labirenti, Edinburg Üniversitesi Edinburg, İskoçya (http://www.huffingtonpost.com/entry/9-labyrinths-for-restless-souls-to-wander-in-their-lifetimes_us_57c09c50e4b04193420f2047).....	20
Resim 21.Kapadokya Kaymaklı / Derinkuyu Yeraltı Şehri M.Ö. 3000 yılı Nevşehir Türkiye (http://www.kapadokyadayim.com/kaymakli-yeralti-sehri/).....	21
Resim 22.Göbeklitepe M.Ö.1000 Şanlıurfa, Türkiye (https://www.facebook.com/gobeklitepe/).....	22
Resim 23.Yerebatan Sarnıcı M.S 542 İstanbul, Türkiye (http://pikabu.ru/story/tsisterna_yerebatan_podzemnyiy_dvorets_v_stambule_4855311).....	23
Resim 24.Mısır Piramitleri M.Ö. 2500, Mısır (http://www.bilimselgercekler.net/misir-piramitleri/).....	24
Resim 25.Çatalhöyük M.Ö. 9000, Konya, Türkiye (http://www.cocuklageziyorum.com/catalhoyuk-konya/).....	25
Resim 26.Kapalıçarşı 1460, İstanbul, Türkiye (http://www.istanbultrails.com/2008/10/the-grand-bazaar-maze-or-oriental-feast/)..	26
Resim 27.Buda Kalesi Labirenti 13 yy, Budapeşte, Macaristan (http://www.travelettes.net/5-reasons-to-go-to-budapest/).....	26
Resim 28.Hypogeum Tarih Öncesi Yeraltı Tapınağı, Malta (http://www.colorado.edu/classics/clas1140c/hypogeum.html).....	27
Resim 29.İnkaların Kayıp Şehri 1450, Machu Picchu (http://www.linklup.com/inkalarin-kayip-sehri-machu-picchu.htm).....	27
Resim 30.Wieliczka Tuz Madeni'nin yeraltı tünelleri 13 yy, Krakow, Polonya (http://www.momondo.com/inspiration/secret-underground-cities-in-the-world/#cuRtiKj1mZ0vwUEY.97).....	28
Resim 31.Barrydael labirent, Capetown, Güney Afrika (https://www.tripadvisor.co.za/Attraction_Review-g472518-d7038705-Reviews-The_Crystal_Labyrinth-Barrydale_Overberg_District_Western_Cape.html).....	29
Resim 32.Lavanta Bahçesi Labirent, Fransa (http://iamspirituality.com/top-10-ways-to-achieve-spiritual-enlightenment/).....	29
Resim 33.Arizona, ABD (http://www.bbc.com/travel/story/20110825-arizonas-healing-powers).....	30
Resim 34.Metropolitan Devlet Üniversitesi, Budapeşte, Macaristan (http://www.huffingtonpost.com/2014/01/13/labyrinths-photos_n_4326303.html)..	30
Resim 35.Hasting Labirenti, Britanya, İngiltere (http://www.huffingtonpost.com/2014/01/13/labyrinths-photos_n_4326303.html)..	31
Resim 36.The Redsun Labirenti, Montana, ABD (http://www.huffingtonpost.com/2014/01/13/labyrinths-photos_n_4326303.html)..	31
Resim 37.Meditasyon park, Seattle, ABD (http://www.huffingtonpost.com/2014/01/13/labyrinths-photos_n_4326303.html)..	32
Resim 38.Meditasyon bahçesi, Bali	

(https://www.balisilentretreat.com/meditation-shapes-sizes-synchronicities/).....	32
Resim 39.Meditasyon park, Edinburg, İskoçya (https://ellisnelson.com/tag/walking-meditation/).....	33
Resim 40.WildSpring Guest Habitat Port Orford, Oregon, ABD (https://nl.pinterest.com/walbergsharrett/labyrinth-walk/).....	33
Resim 41.Teichland Parkı Labirenti, Almanya (https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452).....	34
Resim 42.Labirentpark, Kayseri, Türkiye (http://www.haberler.com/2-13-yas-grubu-cocuklara-ozel-labirent-parklar-8654874-haberi/).....	34
Resim 43.Hummadrüz Labirent, Londra (http://www.hummadrüz.co.uk/fire-fun).....	35
Resim 44.Terkedilmiş Oyun Parkı, Sırbistan (https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452).....	35
Resim 45.2008 Münih'te Oktoberfest için yapılan Saykodelik Labirent, Almanya (https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452).....	36
Resim 46.Lastik Labirent oyun alanı, Berlin (https://www.pinterest.com/pin/28358672628375041/).....	36
Resim 47.Labirent Oyun alanı Ike Harel, Tel Aviv, İsrail (http://www.treearth.com/gallery/Middle_East/Israel/photo1272922.htm).....	37
Resim 48.Lunapark Aynalı Labirent, 2011 Eilat İsrail (https://www.shutterstock.com/video/clip-1701610-stock-footage-eilat-israel-circa-feb-kids-navigate-through-mirror-labyrinth-at-luna-park-circa-february.html).....	37
Resim 49.Su şelalesi Labirenti, Perth, Avusturya (https://www.youtube.com/watch?v=28XWC6PfMp8).....	38
Resim 50.Ayna Labirent Brooklyn Bridge Park, Brooklyn, ABD (https://www.flickr.com/photos/scottlynchnyc/17958120700).....	38
Resim 51.Knososs Sarayı kuşbakış (http://nerdengeliyo.com/labirent/).....	41
Resim 52.Knososs Sarayı ahşap maket (http://nerdengeliyo.com/labirent/).....	41
Resim 53.Knososs Saray duvarlarında rastlanan boğa desenli fresk (https://en.wikipedia.org/wiki/Labrys&prev=search).....	41
Resim 54.MÖ 4. yüzyıldan kalma Girit sikkeleri, bir yüzünde Minotor diğer yüzünde labirent deseni (http://nerdengeliyo.com/labirent/).....	42
Resim 55.MÖ 4. yüzyıldan kalma Girit sikkeleri, bir yüzünde Minotor diğer yüzünde labirent deseni (https://en.wikipedia.org/wiki/Labrys&prev=search).....	42
Resim 56.“labrys” adlı süslenmiş altın baltalar (https://nl.pinterest.com/pin/439663982355952104/).....	42
Resim 57.Venedik Bienal’inden bir heykel, 2017 (https://www.instagram.com/gazua_photography/?hl=tr).....	42
Resim 58-72.Tüm görseller (http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm).....	43-47
Resim 73-74.Tüm görseller http://www.crystalinks.com/labyrinths.html).....	48-49
Resim 75-81.Tüm görseller Rita Carter, (2013), Beyin Kitabı, (s.172, 173 ve 209).....	91-103

Resim 82.Bal Kandan Tatlıdır/Honey is Sweeter than Blood Salvador Dali 1926 Levha üzerine yağlıboya, 25.10X32.60 cm, Modert Sanat Müzesi, New York (http://www.ressamlar.gen.tr/salvador-dali/bal-kandan-tatlidir/).....	106
Resim 83.Baharın İlk Günleri/The First Days of Spring Salvador Dali 1929 Tuval üzerine yağlıboya, 49,5X64 cm, Salvador Dali Müzesi, St. Petersburg Florida (http://www.4-construction.com/tr/madde/salvador-dalinin-resimlerinde-surreal-manzaralar_8754/).....	106
Resim 84.Görünmez Adam/ The Invisible Man Salvador Dali 1929-1933 Tuval üzerine yağlıboya, 81X140cm (https://nl.pinterest.com/pin/535365474423918917/).....	107
Resim 85.Görünmez Uyuyan Kadın, At, Arslan/The Invisible Sleeping Woman, Horse, Lion Salvador Dali 1930, Tuval Üzerine Yağlıboya, 127.50X165.60 cm, Musée National d'Art Moderne, Centre Georges Pompidou, Paris (https://www.artsy.net/artwork/salvador-dali-invisible-lion-horse-sleeping-woman)...	108
Resim 86.Belleğin Azmi / The Persistence of Memory Salvador Dali 1931, Tuval üzerine yağlıboya 24.1 X 33 cm, The Museum of Modern Arts, New York (http://www.ressamlar.gen.tr/salvador-dali/bellegin-azmi/).....	108
Resim 87. İnen Gecenin Gölgeleleri / Shades of Night Descending Salvador Dali 1931, Tuval Üzerine Yağlıboya, 49.80 X 61 cm, Salvador Dali Museum, St. Petersburg, FL, US (http://www.dalipaintings.com/shades-of-night-descending.jsp).....	109
Resim 88.Sıvı İsteklerin Doğuşu / The Birth of Liquid Desires Salvador Dali 1932 Tuval Zerine Yağlıboya, 112.3 X 96.1 cm, Peggy Guggenheim Collection, Venice, İtalya (https://www.guggenheim.org/artwork/935).....	109
Resim 89.Hitler Bilmecesi / The Enigma of Hitler, Salvador Dali 1939 Tuval üzerine yağlıboya 51.2 X 79.3 cm Museo Nacional Reina Sofia, Madrid (http://www.ressamlar.gen.tr/salvador-dali/hitler-bilmecesi/).....	110
Resim 90.Gündüz ve Gece Kıyafetleri / Night and Day Clothes of the Body (https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/night-and-day-clothes-of-the-body-1936)..	110
Resim 91.Bulutlarla Dolu Başlarıyla bir Çift / Couple with Their Heads full of Clouds (http://www.slobidka.com/dali/91-dali-pareja-con-las-cabezas-llenas-de-nubes.html).....	111
Resim 92.Hemşiremin Arkasında Görünen Gizemli Ağız / Mysterious Mouth Appearing in the Back of My Nurse (https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/mysterious-mouth-appearing-in-the-back-of-my-nurse).....	112
Resim 93.Büyük Mastürbatör / The Great Masturbator Salvador Dali 1939, Tuval üzerine yağlıboya, 110 x 150 cm. Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, Madrid (http://www.ressamlar.gen.tr/salvador-dali/buyuk-masturbator/).....	112
Resim 94.Yeni İnsanın Doğuşunu İzleyen Jeopolitik Çocuk / Geopolitical Child Watching the Birth of the New Man Salvador Dali 1943, Tuval üzerine yağlıboya, 45.5 x 50 cm Gala-Salvador Dali Foundation, Figueras (http://www.ressamlar.gen.tr/salvador-dali/yeni-insanin-dogusunu-izleyen-jeopolitik-cocuk/).....	113
Resim 95.Salvador Dali, (1973) Yemek Kitabı “ Les Dinners de Gala” (http://yemek.com/salvador-dalinin-yeniden-basilan-yemek-kitabi/sayfa/11).....	113
Resim 96.Salvador Dali, (1973) Yemek Kitabı “ Les Dinners de Gala” (http://yemek.com/salvador-dalinin-yeniden-basilan-yemek-kitabi/sayfa/11).....	114
Resim 97.Salvador Dali, (1973) Yemek Kitabı “ Les Dinners de Gala” (http://yemek.com/salvador-dalinin-yeniden-basilan-yemek-kitabi/sayfa/11).....	114
Resim 98.Salvador Dali Nesnesi İstakoz Telefon / Lobster Telephone	

(https://lisawallerrogers.com/category/people/art-photography-fashion-design/salvador-dali-art-photography-design-people/).....	115
Resim 99.Labirent film afişı, Goblen Kralı Jareth ve bebek Toby, Sarah ve Hoggle (https://kahramangiller.com/sinema/david-bowieye-karsi-koyabilene-ask-olsun-labirent/).....	116
Resim 100.Film afişinde Pan, Ofelia ve Pan, fantastik bir karakter, masallar diyarında Ofelia anne babasının huzurunda (http://muzaffer.d.blogspot.nl/2007/08/pann-labirenti.html).....	118
Resim 101.Film afişleri, film den sahne fotoğrafları (https://www.rottentomatoes.com/m/the_maze_runner/).....	120
Resim 102.Labirent (http://www.diffen.com/difference/Labyrinth_vs_Maze).....	121
Resim 103.Maze (http://www.diffen.com/difference/Labyrinth_vs_Maze).....	121
Resim 104.Film afişı, film den sahne fotoğrafları (http://filmhafızası.com/bitimsiz-ve-kanli-bir-balo-the-shining/).....	124
Resim 105.Film afişı, film den sahne fotoğrafları (http://festivalfilmleri.net/mulholland-drive-mulholland-cikmazi/).....	125
Resim 106.Film afişı, film den sahne fotoğrafı (http://listelist.com/surrealist-filmler/).....	125
Resim 107.LIMBO, 2012 Glenn West&Sven Müller, sanatçılara göre insan hayatının da bir metaforu 16 km streç film kullanılmış 200 den fazla ağaç çevreleniyor@Annaberg -Buchholz Almanya (http://www.inthehopper.org/sustainability/recycling/plastics-are-this-artists-chosen-creative-media/).....	130
Resim 108.Kanadalı sanatçı Ken Lum'un eseri, aynalı Labirent 2002 (https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452).....	130
Resim 109.aMAZEme Labirenti 2012, Brezilyalı sanatçılar Marco Saboya and Gualter Pupo 250,000 adet kitap kullanılmıştır (http://inhabitat.com/amazeme-book-labyrinth-completed-for-the-london-2012-cultural-olympiad/).....	131
Resim 110.Buz Labirenti Çin, 2009 yılında düzenlenen Kar ve Kış Turizmi Fuarı'ndan bir tasarım (https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452).....	131
Resim 111.Son Labirent 2016, Genco Gülan, Güney Kore, 20 metre çapında ve 300 adet eski elektronik aygıttan oluşuyor, birçoğu eski TV monitörü (http://artlog.art50.net/sanatcilarla-sahne-arkasi/genco-gulanin-guney-kore-cikarmasi/).....	132
Resim 112.Yoan Capote, Kübalı heykeltıraş Open Mind (http://www.widewalls.ch/collectors-tip-is-cuban-art-the-next-big-thing-january-2015/).....	132
Resim 113.Zahra Al-Ghamdi The Labyrinth and Time, 2017 (https://frieze.com/article/jeddah-2139).....	133
Resim 114.Labyrinths Crystalinks heykeltıraş ve minimalist artist Robert Morris, Kansas Müzesi Kansas Şehri (http://www.crystalinks.com/labyrinths.html).....	133
Resim 115.Triangular Labyrinth Robert Morris (https://www.guggenheim-bilbao.eus/en/works/untitled-triangular-labyrinth/).....	134

Resim 116.Full scale Labyrinth Robert Morris (http://artcity.com/2013/09/26/silver-robert-morris-at-sonnabend/).....	134
Resim 117. luzinterruptus-Labyrinth-of-Plastic plastik israfi enstalasyon Katowice Street Art (http://www.urdesignmag.com/design/2014/06/13/labyrinth-of-plastic-waste-by-luzinterruptus/).....	135
Resim 118.Michelangelo Pistoletto the mirror of judgement, 2011 (http://www.serpentinegalleries.org/exhibitions-events/michelangelo-pistoletto-mirror-judgement).....	136
Resim 119.Claudio Parmiggiani Bologna 2003 (http://bortolamigallery.com/artist/claudio-parmiggiani/exhibitions/).....	136
Resim 120.Aleksander Janicki Footprint (http://www.scoop.it/t/art-installations/?tag=Aleksander+Janicki).....	137
Resim 121.Brian Dix (http://www.artists303.org.uk/brian-dix.html).....	137
Resim 122.Klaus van der Logt The Water Labyrinth (https://it.pinterest.com/pin/180073685075630505/).....	138
Resim 123.Motoi Yamamoto New Labyrinths Of Poured Salt (http://www.thisiscolossal.com/2016/05/salt-labyrinths-motoi-yamamoto/).....	138
Resim 124.Italo Lanfredini Arianna Labyrinth, Sicilya Fiumara Park (https://za.pinterest.com/pin/381961612118764316/).....	139
Resim 125.Instagram hesabı Oğuz Haşlakoğlu, Drawing Of Gaudi's labyrinth model / Sagrada Familia – 2011 (https://www.instagram.com/p/BTBxdUXgkE4/?taken-by=oguz_haslakoglu&hl=tr)..	139
Resim 126.Ayça Karaağaç Labirent, 2016 (https://indigodergisi.com/2016/11/labirent-benlik-kesif-sembol/).....	140
Resim 127. Lost in stell labyrinth by Gijs Van Vaerenbergh, A_is_to_B_as_B_is_to_C, 2015 (http://www.detail-online.com/blog-article/lost-in-steel-labyrinth-by-gijs-van-vaerenbergh-25957/).....	140
Resim 128.Lost in stell labyrinth by Gijs Van Vaerenbergh, A_is_to_B_as_B_is_to_C, 2015 (http://www.detail-online.com/blog-article/lost-in-steel-labyrinth-by-gijs-van-vaerenbergh-25957/).....	141
Resim 129.Antony Gormley Glowing Labyrinth of grids, 2010 London (http://www.telegraph.co.uk/culture/art/art-news/7800770/Antony-Gormleys-latest-work-is-glowing-labyrinth-of-grids.html).....	141
Resim 130.Richard Long Walking A Labyrinth 2016 Oxford (http://www.artlyst.com/news/photo-feature-richard-long-walking-a-labyrinth-at-modern-art-oxford/).....	142
Resim 131.John Miller Lost Maze Disorients, Miami's Institute of Contemporary Art, 2016 (https://www.dezeen.com/2016/03/24/labyrinthine-installation-mirrored-maze-john-miller-institute-contemporary-art-miami-florida-usa/).....	142
Resim 132.John Miller Lost Maze Disorients, Miami's Institute of Contemporary Art, 2016 (https://www.dezeen.com/2016/03/24/labyrinthine-installation-mirrored-maze-john-miller-institute-contemporary-art-miami-florida-usa/).....	143
Resim 133.Jeffery Smart Labyrinth: Will we ever find our way, Adelaide Güney Avustralya, 2011	

(https://www.thecultureconcept.com/jeffrey-smart-a-master-of-the-maze-and-stillness-of-life).....	143
Resim 134.Static (sanatçı topluluğu Tom and Craig tarafından yaratılmış) sırasıyla eser adları Labyrinth Bilinky-Labyrinth Pinky-Labyrinth Clyde-Labyrinth Inky, 2016 Soho Londra (http://www.lawrencealkingallery.com/events/press play).....	144
Resim 135.Big Maze by Big-Bjarke Ingels Group by Harry, 2014 Washington Ulusal Müze Binası (https://nl.pinterest.com/pin/91057223691545239/).....	144
Resim 136.Terence Zahner Fotoğrafçılık, Monochrome art Photography Coral Labyrinth #3 Black and White Modern Nautical Decor underwater Photography, 2011 Manhattan (https://www.terencezahnerphotography.com/listing/71398468/monochrome-art-photograph-of-coral).....	145
Resim 137.Stok Fotoğraf, Kadın Bir Labirent kavramsal Görüntü (https://tr.123rf.com/photo_39616439_kadın-bir-labirent-kavramsal-görüntü.html).....	145
Resim 138.The Land's and Labyrinth, Eduardo Aguiler, 2014 San Francisco (https://nl.pinterest.com/priscillawarner/labyrinths/?lp=true).....	146
Resim 139.Recycling Labirent Art Installation by Mona Nicole Sfeir, 2011 Geneva (https://www.youtube.com/watch?v=GUDfTOWKo6s).....	146
Resim 140.Dönüşümün ve neşenin de simgesi olan ressam Salvador Dali'nin, Kelebek serisinden resimleri (http://creativitiproject.blogspot.com.tr/2015/08/salvador-dali-and-scientific-american.html).....	148
Resim 141.Dönüşümün ve neşenin de simgesi olan ressam Salvador Dali'nin, Kelebek serisinden resimleri (http://ezqueen.blogcu.com/salvador-dali/8940979).....	148

1. GİRİŞ

Kadim uygarlıklardan günümüze değin dünyanın dört bir köşesinde bir çok farklı alanda kendine ifade bulan insanlık tarihinde yerini almış bir kavram olmuştur labirent. Kelime olarak kökeni Yunan mitolojisindeki Minos / Minotauros / Minotaur / Minotor efsanesinden gelmektedir. Labirent fiziksel ya da düşünsel görünen ya da görünmeyen boyutta bilinç ve bilinçdışı alanlar yardımı ile anlam içeriği oluşturulabilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Labirent kavramı evrensel kültüre ait bir duruş sergilemekte olup, dünyanın herhangi bir yerinde ve dünyada herhangi bir kültürde nasıl ifade edilmek isteniyorsa o hale bürünebilen, nasıl algılanıyor ve ele alınıyorsa tüm bakış açılarını kabul ederek bizzat ifade hallerinin kendisi haline gelerek, esnek ifadeye mümkün kılarak insanoğlunun açılımlarını ve arayışlarını izahta ortak ve kuvvetli bir araç olarak yerini almıştır.

2. LABİRENT SÖZLÜK ANLAMLARINA GENEL BAKIŞ

Başlangıç olarak labirent kelimesi sözlük anlamlarına göz attığımızda karşılaştığımız açıklamalar şu şekildedir. Doğan Büyük Türkçe Sözlükte “ *Karışık taksimatlı, içinden çıkılması zor, dolambaç yapılı bina veya bahçe. Dolaşık yeraltı yol veya mahzeni. Dolambaçlı şekilde yapılmış zemin döşemesi. Mecazi manada içinden çıkılması çok güç, dolambaçlı ve karmaşık mesele.* ’¹ olarak yer almaktadır.

Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlükte geçen tanım ise şu şekildedir. “ *Efsaneye göre Minotauros’un Girit’te içine kapatıldığı yapı. Bölmelerinin ve koridorlarının çokluğu ve dolambaçlılığı yüzünden içine giren, çıkış yolunu bulamazdı. Aslında Minos’un Knossos’taki sarayı.- Yunanlılar, Mısır Firavunu III.Amenemhat’ın El Fayyum’daki tapınağının ve piramidin harabelerine de labirent adını vermişlerdir.* ’²

Büyük Kültür Ansiklopedisinde ise şu şekilde ele alınır:

“ *Çıkış yeri güçlükle bulunacak kadar karışık koridorları olan yapı. Aynı zamanda içinden çıkılması imkansız sorun anlamında da kullanılan labirent, deneysel psikolojide ise sık kullanılan bir yöntemdir. Yapı olarak labirent, ilk kez Eski Mısır ve Yunanistan’da rastlanılan bir yapı türüdür. Bazı araştırmacılara göre, labirent Knossos’ta kral Minos’un yaptırdığı sarayın her yanında bulunan balta amblemlerinden dolayı, saraya verilen baltalı saray, (labirent) adından gelmektedir. Bu yapıda arkeolojik çalışmalar sonucu kökeni mitolojiye dayanan içinden çıkılması çok güç bir labirent ortaya çıkarılmıştır. Bazı araştırmacılar ise labirentin insan eliyle düzenlenmiş, Akdeniz bölgesinde çok sık görülen doğal yeraltı yapıları olduğunu ileri sürmüştür. Deneysel psikolojide, duyu hareket öğrenmesini ve öğrenilenin aktarılmasını inceleme yöntemi olarak da zaman labirenti kullanılmaktadır.* ’³

¹ Doğan Büyük Türkçe Sözlük, (2008), s. 1048

² Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük, (1993-1194), cilt no 4, s. 1495

³ Büyük Kültür Ansiklopedisi, (1984), cilt no 7, s. 2890

Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlükte geçen tanımlar ise şöyledir. “ Yollarının ya da geçitlerinin çokluğu nedeniyle çıkış noktasının zorlukla bulanabildiği yer. Karışık yollu geometrik çizimler ya da süslemeler. İçinden çıkılmaz karmaşık sorun. ”⁴

Meydan Larousse ise labirent kelime açıklamasını detaylı olarak şu şekilde ele almıştır:

“ İçine girenin çıkış yolunu kolay kolay bulamayacağı şekilde yapılmış büyük bina. İçinden çıkılmaz mesele. Deneysel psikoloji: Labirentler tekniği, öğrenme konusunun incelenmesinde kullanılan tekniktir. Farklar psikolojisi: Labirentler testi, Portreus tarafından hazırlanan zeka testi (Bu test söze dayanmaz derece derece karmaşıkleşan bir labirent serisinden ibarettir. Denek çizili bulunan bu labirentlerin üzerinden hiç bir çıkmaza sapmadan ve geriye dönmeden geçmek zorundadır.) Mimaride birtakım kiliselerin kaldırımlarının eğri büğrü kapaklık döşemesidir. Piroteknik Nitrogliserin yapımı sırasında artık suların sürüklediği nitrogliserini toplamak için, bu suların gönderildiği dolambaçlı yollardan meydana gelen haznedir.

Deneysel psikol. Labirentler tekniği'nde mekan ve zaman labirentleri arasında bir ayrım yapılır: 1.Mekan labirentleri, Thorndike tarafından tasarlanmış sonra ilk olarak Small tarafından hayvan psikolojisine uygulanmıştır. Mekan labirenti bir seri koridordan meydana gelir. Bunlardan bazıları çıkmazdır. Hayvan hiçbir çıkmaza sapmaksızın(sapma hatadır) mükafata götüren yolu öğrenmek zorundadır. Hayvan ilk denemelerinde bir hayli zaman harcar. Sonraki denemelerde ise, gerek hataların sayısı gerek harcanan zaman süresi azalır. Fareler bu duruma genellikle çok kolay uyarlar. Bazı yazarlar labirentin içine su doldurmayı düşünmüşler ve hareket ile denge duyumlarında değişiklik olmasına rağmen bir önceki durumdan bu yeni duruma geçişte, bir öğrenme aktarmasının(transfer) ortaya çıktığını görmüşlerdir. Mekan labirenti duyu-hareket öğrenmesi ile bu öğrenmenin aktarılmasını incelemek üzere insan deneklere de uygulanır. Bu amaçla denekler gözleri bağlı olduğu halde küçük boyuttaki bir labirentin yollarını sivri uçlu madeni bir çubukla izlerler. 2.Zaman labirentleri, 1926'da Hunter ve 1931'de Gellermann tarafından hazırlandı. Bu labirentler zaman içinde belli bir sıralamayı öğrenmeye dayanır. Mesela denek kuvvetlendirme elde etmek için iki defa sola iki defa sağa dönmesini öğrenmek zorundadır. Bunu da birtakım kapıların meydana getirdiği bir sistem sayesinde yapar. Ama deneyi yapan, bu kapıları, denegin haberi olmadan açar. Bu çift anlaşma öğrenmesidir. Küçük yaştaki çocuklar gibi hayvanlar da mekan labirenti deneyini başardıkları halde, zaman labirenti deneyini başaramazlar.

Farklar psikolojisinde Labirentler testi'nin değerlendirilmesinde iki yön vardır: 1.Niceliğe dayanan yön, bu özellik sayesinde test bir gelişme testi mahiyetini kazanır. Testin sonunda deneye verilecek not, izlemeyi başardığı en

⁴ Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük, (1991), cilt no 7, s. 1415

güç labirente denk düşen zeka yaşıdır. Test, zeka yaşından 14 zeka yaşına kadar uzanır. (14, zeka bölümünün payda tavanı kabul edilirse bu test yetişkinlere de uygulanabilir). 2.Niteliğe dayanan yön, bu özellik deneyin yapması gereken ödevi ne tarzda gerçekleştirdiği ile ilgilidir. (deneyin çizdiği çizgi doğru mu yoksa dalgalı mıdır? ‘‘Kötü’’ bir niteliksel not, kötü bir toplumsal uymaya (heyecan gerginliği, içtepilere kapılma vb. işaret sayılır)

Herodotos labirent diye 200mx170m boyutlarında ve birbirine eş bir çok odadan meydana gelmiş bir yapıya der; bu yapı firavun Amenemhat III tarafından yaptırılmış bir mezar sitesiydi. Fakat anlaşıyor ki ötekilere adını vermiş bulunan ilk labirent bu değil, Girit labirentidir. Mitolojiye göre Labirent, Minotauros’un sarayı idi. Bu Knossos’ta kral Minos’un sarayı olarak da kabul edilir ve bu sarayın her yanında balta işaretleri bulunduğundan ‘‘labirent’’ adının da ‘‘baltalar sarayı’’(karia dilinde labrys, balta demektir) anlamına geldiği de düşünülebilir. Bu varsayım bugün bazı arkeologlar tarafından şüpheyle karşılanmakta ve bunlar labirentlerin, insan eliyle değiştirilmiş düzenlenmiş ve tarıncılara ithaf edilmiş, Akdeniz’de sayıları pek çok olan tabii yeraltı yapılarından ibaret bulunduğunu öne sürerler.

Mimari ve süsleme sanatlarında Haçlıların Doğu’daki benzerlerinden kopya ettikleri din yapılarının labirentleri, özellikle Chartres, Reims, Amiens, Bayeux, Sens, Auxerre, Poitiers katedrallerinde ve Saint-Quintin din okullarında vardır. Bunların birçoğu XVIII. yy.da yıkılıp yok olmuştur. Labirentler kiliselerin büyük sahanındaydı; kıvrıntılarını dolaşmak uzun zaman alırdı; Sens katedralindeki labirentin çapı 10 m idi ve ikibin adım ile dolaşılırdı. Labirent, sonraları bahçe sanatında bir süsleme elemanı oldu. En ünlü labirentin Versailles’dakinin mimarı Le Notre’dur; bu labirent yıkılıp yok olmuştur. ”⁵

İşaretler ve Semboller Sözlüğünde ise labirent açıklaması ile ilgili ifadeler şu şekildedir:

“ Karmaşık bir düzenleme ve birbirine geçişli yollar ya da tüneller labirent olarak bilinir; burası karışık ve burada kaybolması kolaydır. Birçok desen evrensel semboller olarak adlandırılır. Bu gibi desenler genellikle dış hadiselerdense içsel manevi ve gizli anlamdaki insani şartları sembolize eder. Örneğin mandala ve yantralar içsel barış arayışını temsil ederler. Ortaçağ döneminde labirentler ve maze ler Tanrıya giden doğru yolu, üstesinden gelinecek engeller ve bu yolda iyi ahlaklı karar vermeyi sembolize ederdi. Teknik olarak bir maze birçok patika içerir, labirentte ise ancak tek bir yol merkeze ulaşmayı sağlar bunun yanı sıra bir labirentte daima merkeze ulaşmayı sağlayan sadece bir tek rota vardır. Tarihin ilk çağlarına ait labirentler ve maze ler kötücül kötü niyetli ruhlara tuzak olarak tasarlanmışken kimi ortaçağ insanları için temsili hac ziyaretini sembolize ederler. ”⁶

⁵ Meydan Larousse, (1981), cilt no 7, s. 754

⁶ Dorling Kindersley Limited, (2008) Signs&Symbols, s. 290

3. LABİRENT TARİHİNE ve SEMBOLİK ANLAMA GENEL BAKIŞ

Labirent kelimesinin esas kökü olarak kabul edilen Yunan Mitolojisinde yer alan Minos mitinden önümüzdeki bölümlerde bahsedilecektir. “*Aşağıda Jacques Attali’nin Labirentin tarihi adlı kitabının tanıtımından ele geçen bilgiler ile amaç zihinde labirent kavramına mevcut bakış açıları ile tanıştırmak ve kavram hakkında bir izlenim oluşturmaktır.*”⁷

Dilbilimciler labirent sözcüğünün, Girit krallık armalarının üzerinde bulunan çift balta sembolünün Lidya dilindeki karşılığı olan “labrys” den geldiğini savunmuşlardır. Labirentler bir çizimden çok bir mesaj olarak algılanmaktadırlar, şekiller yazıdan çok daha önce olayları ifade etmektedir. Mısır’da labirent, ruhun izlediği yolu temsil ederken, Akdeniz bölgesinde ayinsel danslara rehberlik etmektedir. Amerika ve Çin’deki kültürlerde ise kendi gerçekliğinin peşindeki bir insanın iç yolculuğunu anlatmaktadır.

Akıl çağıyla birlikte düz çizginin ve şeffaflığın saltanatı başlamıştır. Labirent, hem düşman hem de savaşılmaması gereken karanlığın bir örneği olarak görülmüştür. Şehirler birer labirent olarak ele alınmaktadır. Zenginlik ve kudret artık labirentin sonunda bulunmaktadır. Bilgi işlem teknolojisi ve şebekelerini, mikro işlemcileri gerçek bir pireler labirenti gibi tasvir edilebilmek mümkündür. Labirentleri anlamak yakın bir gelecekte modernitenin anlaşılması için temel teşkil eden bir kavram olarak ele alınmaktadır.

⁷ Jacques Attali, (2004) *Labirentin Tarihi*, s. 17-141

Labirent her zaman çift taraflıdır. Yol bir amaca götürürken duvar başka bir amaca götürmektedir. Labirent, köşeli, dolambaçlı, düzensizdir, tıpkı insan gibi...Kadın insanın ilk labirentidir. Labirentler yazıdan önce icat edilen bir dil, karmakarışık bir anlatım biçim...daire hemen hemen her yerde birliği, mükemmelliği, bütünlüğü simgeler. Birçok kültür evreni, iç içe geçmiş daireler dizisi ile betimler. Hilal, her yerde değişikliğin, değişimin, doğumun veya yeniden doğuşun simgesidir. Oval, genellikle kadınsı bir şekildir. Kırık çizgiler nehirleri, suyu, düz çizgiler ise yağmuru düşündürür. Kare, dünyayı veya evreni, her durumda yaratılışı temsil eder. Üçgen eril bir simge olan ateşi, eğer ters çevrilmiş ise dişil simge olan suyu ifade eder. Tepe noktaları karşı karşıya gelen iki üçgen cinsel birleşmeyi, eğer çakışırılsa bütünleşmeyi tarif eder. Örgü şekli, sonsuz geri dönüşün, imkânsız kaçışın kapalı ve karamsar simgesidir. Sarmal ise tam tersine çok sayıda uygarlığın kültüründe, geleceğin ve ışığın açık ve iyimser simgesi olarak ele alınmaktadır. Ters yönde dönen iki sarmal genellikle bir yolculuk, üçlü sarmal ise rüzgârı, suyu veya yılanı anlatır.

Labirentlerle ilgili tüm efsaneler şu veya bu şekilde dört hikâyeden bahseder: bir yolculuk, bir sınav, bir inisiyasyon ve bir dirilme. Hepsi kahramanın ölümünü, onun kurban edilmesini, öğretici bir gizemi keşfetmesini, değişimini anlatır. Labirentler her uygarlığın, hayat, ölüm, öteki dünya, dünyanın yaratılışı ve insanın kimliğiyle ilgili sırları çözme yöntemini anlamamızı sağlarlar.

Vanuatu'daki Malakula adasında anlatılan bir efsane şu şekildedir:

“ Ölümünden sonra herkes Temes Savsap adındaki dişi bir ruhla buluşmak üzere Serving ülkesindeki Wies’e gider. Yeni geleni içeriye almadan önce koruyucu ruh kumun üzerine ‘yol’ anlamına gelen nahal adında bir labirent çizer. Ruh ölüye labirenti incelemesi için bir süre verir ve sonra desenin yarısını siler. Ölü, parmağını kumun üzerinden kaldırmadan, tek bir hareketle labirenti yeniden oluşturmak, sonra da onu merkeze götürecek yolu bulmak zorundadır. Eğer ölü, yaşadığı süre içerisinde kendini yetiştirmiş ise şekilleri ezberden bulur. ”⁸

⁸ Jacques Attali, (2004) *Labirentin Tarihi*, s. 52

Kabala öğretisinin tam olarak bir labirent simgesinin çevresinden oluştuğu düşünülmektedir. Bir hayat ağacı Tanrı'nın on boyutunu, İbrani alfabesinin yirmi iki harfini temsil eden yirmi iki yolla birbirine bağlamaktadır. Kabalacı için bilgelğin yolunu takip etmek hayatı gerektiği gibi kat etmenin tek yoludur. Rönesans'ın başlamasıyla beraber, labirentlerin silinmeye başladığı görülmektedir. Artık söz konusu olan hayatın labirentini geçerek sonsuzluğa hazırlanmak değil, hayatın tadını çıkaracak yolları burada ve hemen şimdi biriktirmek ve onları gelecek kuşaklara taşımaktır. Düz çizgi gerçeğin ölçütü haline gelir.

Filozof bu yeni gücün uygulandığını kuram haline getirir ve düz gitmek akıl yürütmenin bir işareti halini alır. “ *Labirent kelimesi Fransızcada ilk olarak 1418 yılında, kesilmiş ağaçlarla çevrili ve içinden çıkılmaz yer anlamına gelen labarinte biçiminde ortaya çıkar. Bilinmeyene ulaşmak için bilgisizliğin yolunu anlamak gerekir. T.S. Eliot* ”⁹ Modern labirentin girişinde seyahat etmenin şartlarını yeniden bulmayı öğrenmek göçebe gerçeklerine dönmek ve onların dört temel özelliğini yeniden keşfetmek gerekecektir. İlk olarak göçebenin hafif kalması gerektiği asıl mühim koşullardandır. İkinci sırada göçebenin konuksever, nazik, başkalarına karşı açık, hediye verirken dikkatli olması gerekliliği gelmektedir. Üçüncü sırada, göçebenin pusuda beklemek zorunda olduğu gerçeğidir. Son olarak göçebe diğerleriyle dayanışma içinde olmalıdır. Kısaca ifade edecek olursak hafif, nazik, her an hazır, dayanışmacı: göçebenin en önemli nitelikleri olarak görülmektedir. Labirent yolcusunun, önce bu nitelikleriyle onun karşısına geçmek zorunda kalacağı ileri sürülür.

Odysseus kaybolduğunda eşine olan aşkının farkına varmış, Kolomb kaybolduğunda Amerika'yı keşfetmiştir, Newton kaybolduğunda yerçekimini kavramıştır, sanayileşmiş toplumlarda kaybolmak ise kaybetmek demektir. Merak, kaybolmuşluğun içinde öğrenmeye, bilinmeyenin içinde keşfetmeye, bilgisizlik içinde bulmaya fırsat tanımaktadır. İnternette kaybolarak bilmek zorunluluğunda olmadığımıza inandığımız şeyleri öğrenmekteyizdir.

⁹ Jacques Attali, (2004) *Labirentin Tarihi*, s. 127

Beynin günümüzdeki betimlenmesini kim incelerse incelesin, belleğin hiç kuşkusuz labirent gibi bir yapıya sahip olduğunu sezinlemekteyizdir. Bütün ortaçağ boyunca diğer yazarlar labirentleri bellek eğiten bir araç olarak görmeye devam etmişlerdir. Bellek yitimi kapitalist ekonominin iyi işlemesi için bile gerekli olduğu söylenmektedir. Buna ek olarak anılar, satıcının düşmanıdır diye de ifade edilmektedir. Sürekli değişen moda ve en çok satan şarkı listesi, mal ve sermayenin dolaşımını hareketlendirmektedir.

4. LABİRENT KULLANIM ALANLARI

4.1 Labirent Bahçeler

Resim 1: Hampton Court Labirenti, Surrey Birleşik Krallık

(<https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872>)

1700 yılında William III için yapılan labirent, İngiltere'de bugüne kadar ayakta kalmış en eski labirenttir. Puzzle-vari yapısı yüzünden oldukça zor çözülmektedir ve bu zorluk derecesiyle tüm dünyada ün salmıştır. Çıkış yolunu bulmanın sırrı girişten itibaren yolu değiştirmeden sol tarafta kalmak olduğu ifade edilmektedir.

Resim 2: Horta Labirent, Barselona, İspanya
(<http://www.welcome-to-barcelona.com/tr/2011/06/29/parc-del-laberint/>)

Labirent girişinde, labirent efsanesindeki Theseus ve Minotaur hikayesini canlandıran temsili oyma, merkezinde ise aşk ve güzellik tanrısı Eros'u temsil eden bir heykel bulunmaktadır.

Resim 3: De Mais de Cordes, Cordes Sur Ciel, Fransa
(<https://nl.pinterest.com/grochegude/la-france-vue-du-ciel/?lp=true>)

Resim 4: Masone Labirenti, Parma, İtalya

(<https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872>)

Resim 5: Richardson Çiftliği Mısır Labirenti, Spring Grove İllinois, ABD

(<https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872>)

Dünyanın en büyük mısır tarlası labirentidir, 33 dönüm üzerinde bulunan beş tane ayrı labirente sahiptir. Tasarımı her sene yenilenmektedir, 2013 yılında Beatles portresi yapılmıştır.

Resim 6: Andraszt Kalesi, Tiszadob, Macaristan

(<https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872>)

Resim 7: Dole Pineapple Labirenti, Wahiava Hawai

(<https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872>)

Hawai'ye özgü olan tam 14.000 çeşit bitki türü içermektedir. Labirentin içinde 8 gizli bölüm ve bu bölümleri tamamlayabilenler için ödüller bulunmaktadır.

Resim 8: Barış Labirenti, Kuzey İrlanda

(<https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872>)

Kuzey İrlanda'daki 2.7 dönümlük arazi üzerine kurulu, 2000 yılında ağaçlandırılmış, dünyanın en büyük labirentlerinden bir tanesidir. Etkileşime teşvik amacıyla da labirentin çit boyu diğer labirentlere göre kısa tutulmuştur. İki ayrı bölüm olarak tasarlanan labirenti çözüp merkezine ulaşanlar ise 'barış zili' ile ödüllendirilmektedir.

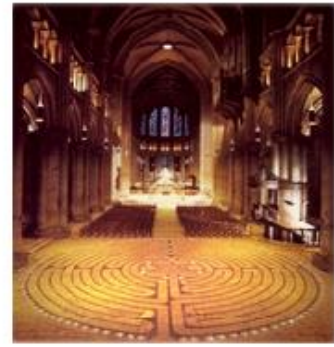
Resim 9: Ashcombe Labirenti, Avustralya

(<https://onedio.com/haber/icinde-kendinizi-kaybedeceginiz-dunyanin-en-havali-9-labirenti-604872>)

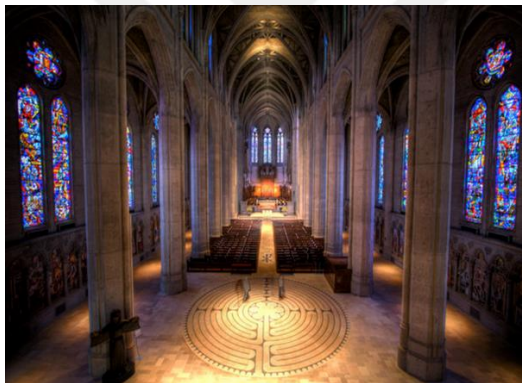
Resim 10: Kendiliğinden oluşmuş mısır tarlaları, Kunar, Afganistan
(<https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452>)

4.2 Labirent Katedraller

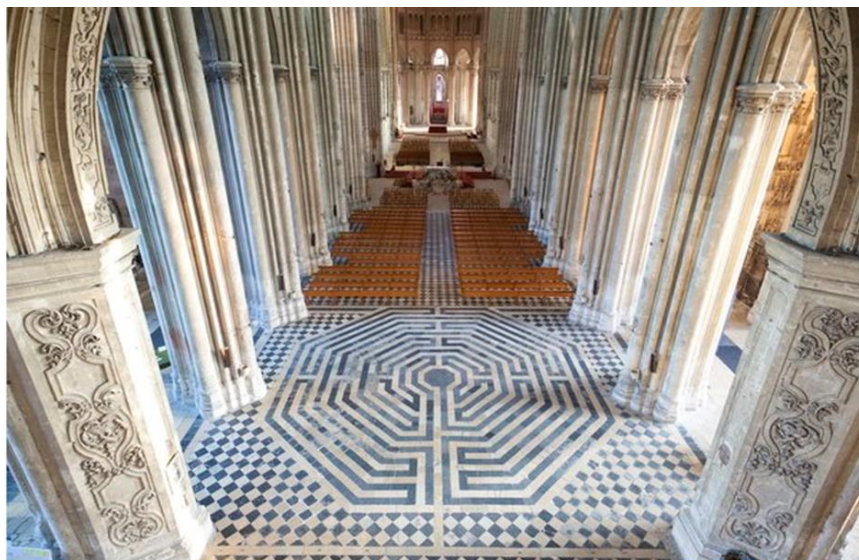
Resim 11: Chartes Katedral Labirenti 13 yy, Chartes, Fransa
(<http://mustseeplaces.eu/chartres-cathedral-france/>)

Resim 12: Grace Katedral Labirenti 1850, San Francisco, ABD
(<https://theculturetrip.com/north-america/usa/california/articles/10-must-see-labyrinths-in-around-san-francisco/>)

Resim 13: Amiens Katedral 13 yy, Amiens, Fransa
(<http://www.dalegallery.ca/inspiration.html>)

Resim 14: Saint Quentein Katedrali, 1945, Aisne, Fransa
(http://www.huffingtonpost.com/entry/9-labyrinths-for-restless-souls-to-wander-in-their-lifetimes_us_57c09c50e4b04193420f2047)

Resim 15: La cathédrale Notre Dame d'Amiens Katedrali 1288, Amiens, Fransa
(<http://roch-jaja.nursit.com/spip.php?rubrique215>)

Resim 16: Frankfurt Am Main-Bornheim'deki Kutsal Haç Kilisesi'ndeki Limburg, Frankfurt
Piskoposluk Hristiyan Meditasyonu ve Maneviyatı Merkezi
(<http://www.wikiwand.com/tr/Labirent>)

Resim 17: Katedral Vancouver, Vancouver, Kanada
 (<https://thecathedral.ca/event/take-lenten-journey-cathedral-labyrinth/2017-03-10/>)

Resim 18: Ely Katedral 1083, Ely Cambridgeshire, İngiltere
 (<http://www.nationalchurchestrust.org/explore-churches/ely-cathedral>)

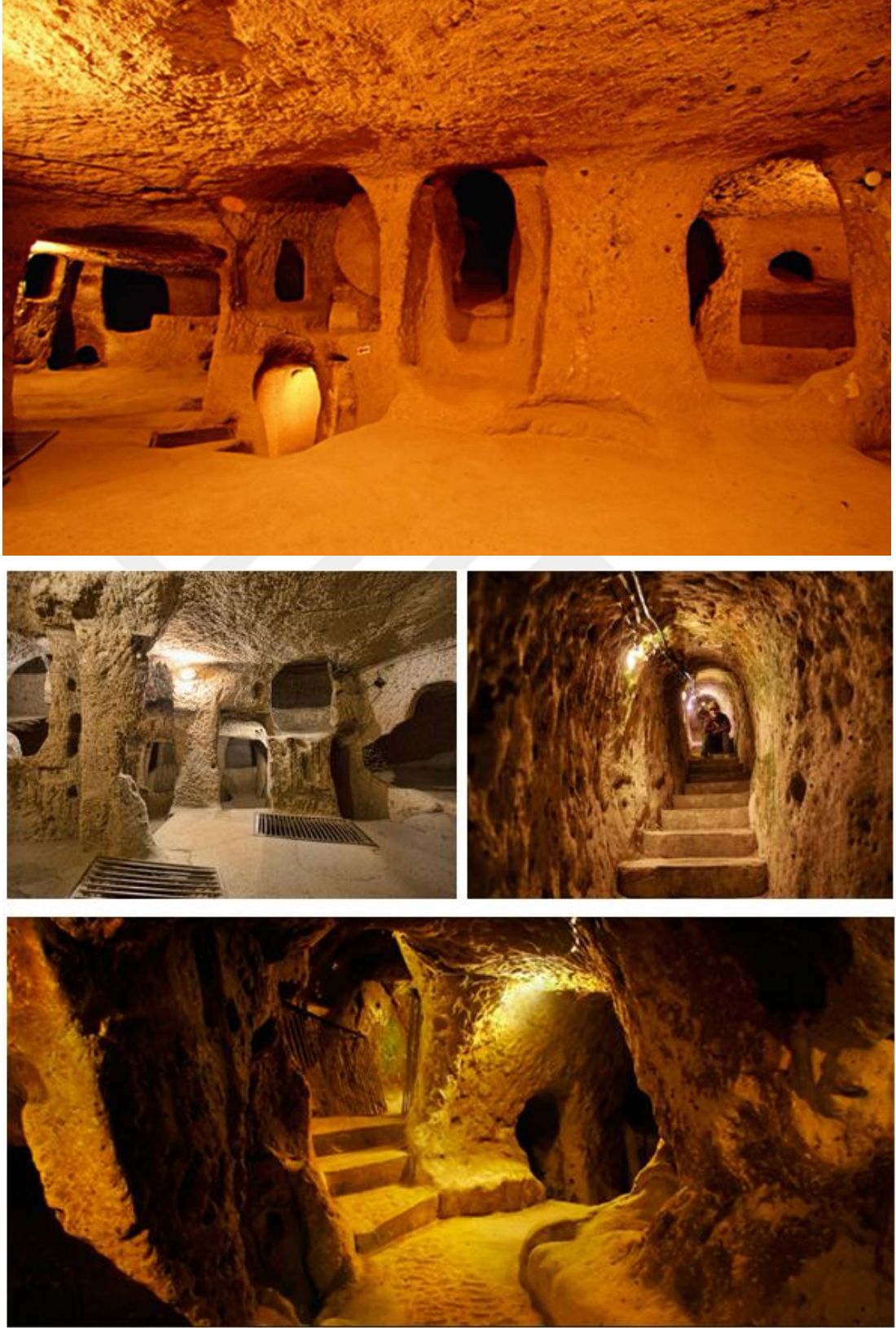

Resim 19: Wakefield Katedrali Labirenti, Yorkshire, İngiltere
(<https://justbod.blogspot.nl/2015/06/wakefields-labyrinth.html>)

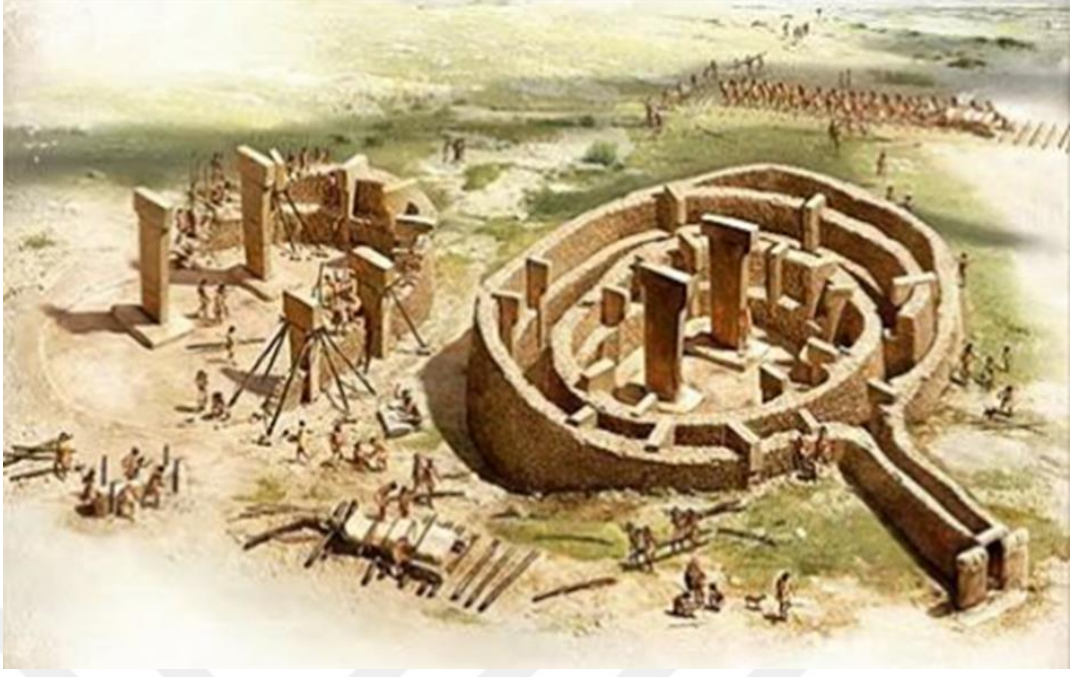

Resim 20: Edinburg Labirenti, Edinburg Üniversitesi Edinburg, İskoçya
(http://www.huffingtonpost.com/entry/9-labyrinths-for-restless-souls-to-wander-in-their-lifetimes_us_57c09c50e4b04193420f2047)

4.3 Labirent Yerleşimler

Resim 21: Kapadokya Kaymaklı / Derinkuyu Yeraltışehri, M.Ö. 3000 yılı Nevşehir, Türkiye
(<http://www.kapadokyadayim.com/kaymakli-yeralti-sehri/>)

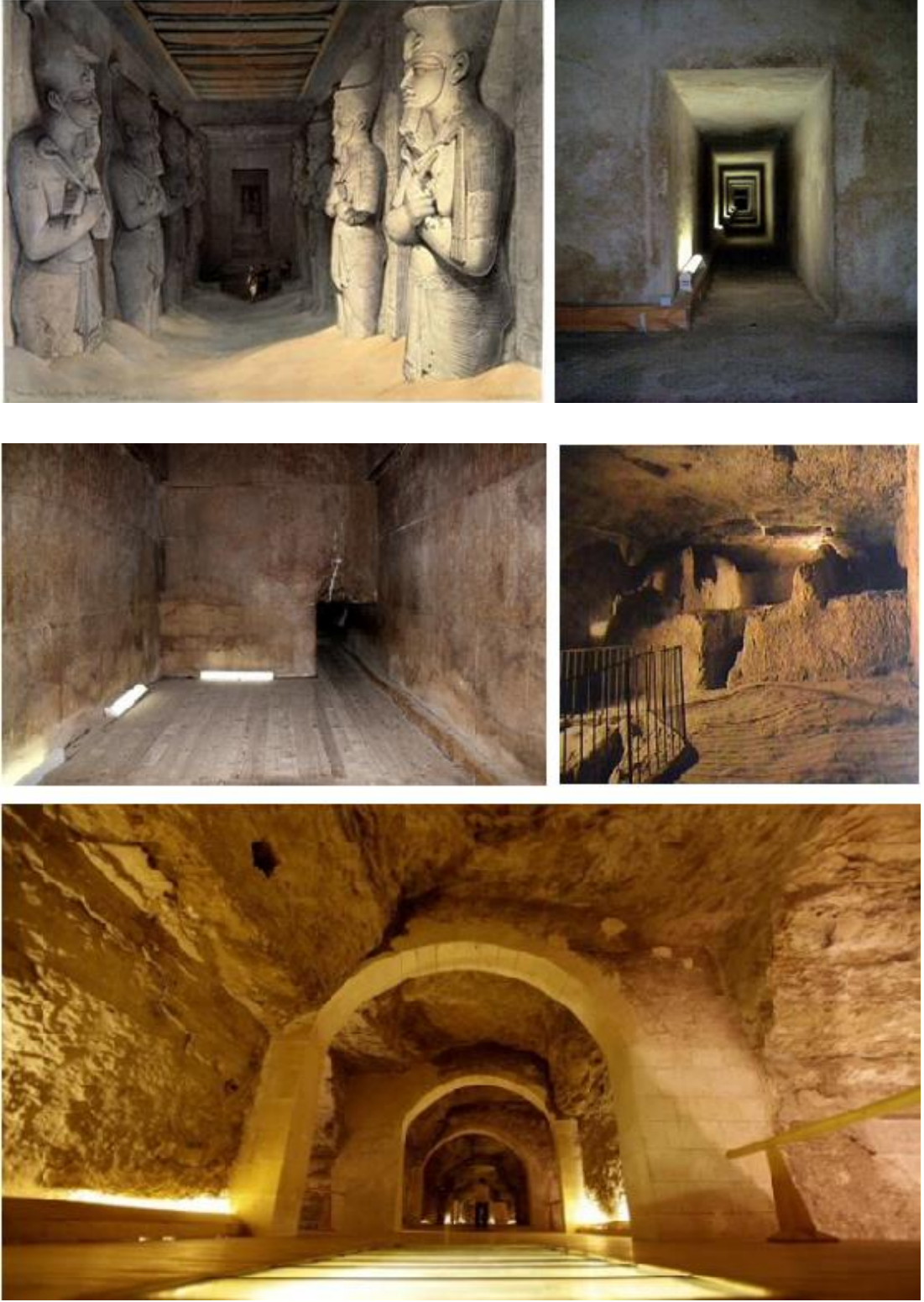

Resim 22: Göbeklitepe M.Ö.1000 Şanlıurfa, Türkiye

(<https://indigodergisi.com/2016/01/gobekli-tepe-yi-bu-kadar-essiz-ve-ozel-yapan-nedir-gobeklitepe-sanliurfa/>)

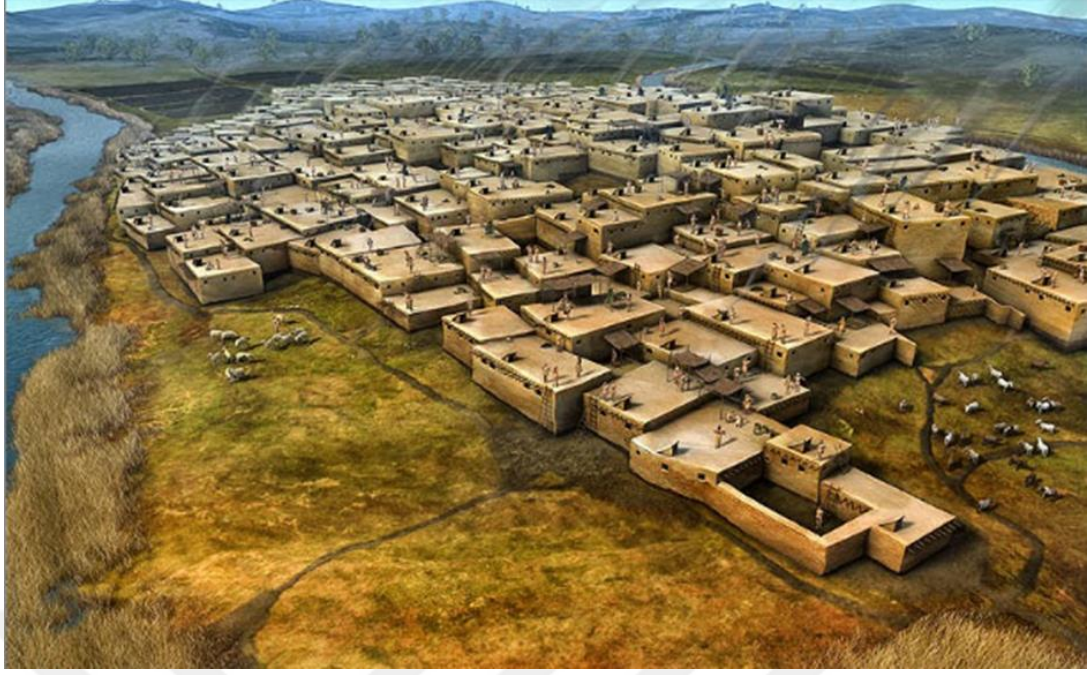

Resim 23: Yerebatan Sarnıcı M.S 542 İstanbul, Türkiye
(http://pikabu.ru/story/tsisterna_yerebatan__podzemnyiy_dvorets_v_stambule_4855311)

Resim 24: Mısır Piramitleri M.Ö. 2500, Mısır

(<http://asosya.com/misir-topraklarinda-gorulebilecek-en-gizemli-yapilardan-biri-keops-piramidi/>)

Resim 25: Çatalhöyük M.Ö. 9000, Konya, Türkiye
(<http://www.cocuklageziyorum.com/catalhoyuk-konya/>)

Resim 26: Kapalıçarşı 1460, İstanbul, Türkiye
(<http://www.istanbultrails.com/2008/10/the-grand-bazaar-maze-or-oriental-feast/>)

Resim 27: Buda Kalesi Labirenti 13 yy, Budapeşte, Macaristan
(<http://www.travelettes.net/5-reasons-to-go-to-budapest/>)

Resim 28: Hypogeum Tarih Öncesi Yeraltı Tapınağı, Malta
(<http://www.colorado.edu/classics/clas1140c/hypogeum.html>)

Resim 29: İnkaların Kayıp Şehri 1450, Machu Picchu
(<http://www.linklup.com/inkalarin-kayip-sehri-machu-picchu.htm>)

Resim 30: Wieliczka Tuz Madeni'nin yeraltı tünelleri 13 yy, Krakow, Polonya
(<http://www.momondo.com/inspiration/secret-underground-cities-in-the-world/#cuRtiKj1mZ0vwUEY.97>)

4.4 Labirent Meditasyon

Resimler 31: Barrydael labirent, Capetown, Güney Afrika
(https://www.tripadvisor.co.za/Attraction_Review-g472518-d7038705-Reviews-The_Crystal_Labyrinth-Barrydale_Overberg_District_Western_Cape.html)

Resim 32: Lavanta Bahçesi Labirent, Fransa
(<http://iamspirituality.com/top-10-ways-to-achieve-spiritual-enlightenment/>)

Resim 33: Arizona, ABD

(<http://www.bbc.com/travel/story/20110825-arizonas-healing-powers>)

Resim 34: Metropolitan Devlet Üniversitesi, Budapeşte, Macaristan

(http://www.huffingtonpost.com/2014/01/13/labyrinths-photos_n_4326303.html)

Resim 35: Hasting Labirenti, Britanya, İngiltere
(http://www.huffingtonpost.com/2014/01/13/labyrinths-photos_n_4326303.html)

Resim 36: The Redsun Labirenti, Montana, ABD
(http://www.huffingtonpost.com/2014/01/13/labyrinths-photos_n_4326303.html)

Resim 37: Meditasyon park, Seattle, ABD
(http://www.huffingtonpost.com/2014/01/13/labyrinths-photos_n_4326303.html)

Resim 38: Meditasyon bahçesi, Bali
(<https://www.balisilentretreat.com/meditation-shapes-sizes-synchronicities/>)

Resim 39: Meditasyon park, Edinburg, İskoçya
(<https://ellisnelson.com/tag/walking-meditation/>)

Resim 40: WildSpring Guest Habitat Port Orford, Oregon, ABD
(<https://nl.pinterest.com/walbergsharrett/labyrinth-walk/>)

4.5 Labirent Oyun Parkları

Resim 41: Teichland Parkı Labirenti, Almanya

Bir eğlence parkının içinde bulunan bu labirent 2008 yılında açılmıştır.
(<https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452>)

Resim 42: Labirentpark, Kayseri, Türkiye

(<http://www.haberler.com/2-13-yas-grubu-cocuklara-ozel-labirent-parklar-8654874-haberi/>)

Resim 43: Hummadrüz Labirent, Londra
(<http://www.hummadrüz.co.uk/fire-fun>)

Resim 44: Terkedilmiş Oyun Parkı, Sırbistan
(<https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452>)

Resim 45: 2008 yılında Münih'te Oktoberfest için yapılan Saykodelik Labirent, Almanya
(<https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452>)

Resim 46: Lastik Labirent oyun alanı, Berlin
(<https://www.pinterest.com/pin/28358672628375041/>)

Resim 47: Labirent Oyunalanı Ike Harel, Tel Aviv, İsrail
(http://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Israel/photo1272922.htm)

Resim 48: Lunapark Aynalı Labirent, 2011 Eilat, İsrail
(<https://www.shutterstock.com/video/clip-1701610-stock-footage-eilat-israel-circa-feb-kids-navigate-through-mirror-labyrinth-at-luna-park-circa-february.html>)

Resim 49: Su şelalesi Labirenti, Perth, Avusturya
(<https://www.youtube.com/watch?v=28XWC6PfMp8>)

Resim 50: Ayna Labirent Brooklyn Bridge Park, Brooklyn, ABD
(<https://www.flickr.com/photos/scottlynchnyc/17958120700>)

5. MİTOLOJİDE LABİRENT

Anlatılan mitolojik hikaye Yunan mitolojine ait Minos / Minotauros / Minotaur ya da Minotor adlarıyla geçen efsanesidir.

Avrupa'nın ilk uygarlıklarından biri olan Minos krallığına beşiklik eden ada Girit adasıdır. “ İngiliz arkeolog Arthur Evans 1900 yılında Girit adasında kazıları yapan ilk kişi olarak bilinmektedir. Minos efsanesinde adı geçen Labyrinthos kompleksini aramak üzere yola çıktığı, bu kazılar yapıldığı sırada Knossos sarayını keşfettiği bilinmektedir. ”¹⁰ Bu sarayda yaşayan Minos uygarlığının sembolü “labyrs” adlı çift ağızlı baltadır. En yaygın teori olarak Lidyalıların mirası, muhtemelen Anadolu'dan getirilmiş neolitik çağda Çatalhöyük'te de bulunmuş olan labyrs sembolünün, eski Yunanca Labyrinthos-çifte balta evi /çift ağızlı balta diyarı- kelimesinin kaynağı olduğu ifade edilmektedir.

Minos uygarlığı denince akla ilk gelenlerden, Yunan mitolojisinde yer alan efsanenin metninde labirentin de yer ve rol aldığı, ait Minos / Minotauros / Minotaur ya da Minotor mitidir. Aynı zamanda labirent kelime olarak da kökenini bu mitosdan almaktadır.

Bu labirentin yaptırılma sebebi ise mitolojik efsane Minos'da şu şekilde anlatılmaktadır. Kutsal bir soydan gelen Kral Minos Zeus ile Europe'in üç çoğundan biridir ve sertliği ile adalete saygısıyla Girit monarşisinin efsane kralıdır. Kral Minos babasının vefatından sonra kendi kraliyetini meşru kılmak ister. Kardeşler arasında kavga çıkar ve kardeşlerine karşı güçlü olmak için tanrıların da kendisinden yana

¹⁰ Mircae Eliade, (2012) *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, cilt 1, s. 161-164

olduklarını ileri sürerek Tanrı Poseidon'dan yardım ister. Poseidon bir şartla kral Minos'a yardım edeceğini söyler. Ona müthiş bir güç gösterisinde bulunacağını halkının şaşırıp korkacağını ve onun kral olacağını denizden bir boğa çıkacağını ve ancak bu boğayı kurban etmesi şartıyla yardım edeceğini ifade eder. Poseidon ağsasını vurur ve denizden görkemli bir boğa çıkar, bu güç karşısında halkının sergilediği hayranlığa kapılan Kral Minos tahta oturur ancak boğayı kurban etmeyi unuttur. Sözünü yerine getirmemesinin cezası külfetli olur. Tanrı Poseidon Kral Minos'un karısı Kraliçe Pasiphae'yı boğaya aşık eder ve çiftleşmelerine neden olur. Bunun sonucu olarak yarı boğa yarı insan bir canlı Minotauros/Minotaur/Minotor ortaya çıkar-boğa kafası ve insan vücuduyla Minotauros, insan oğlunun içinde pusuya yatmış hayvani güdülerini sembolize etmektedir.-Bu durumu halkın görmemesi gerekir ve Kral Minos bunu nereye saklayacağını düşünmeye başlar ve bunun için bir yapı gerektiğine karar kılar. Saraya bu yapıyı inşaa etmeleri için mimar Daidalus ve oğlu İkarusu davet eder. Daidalus, Minotaur'u hapsedmek için Kral Minos tarafından bu yapıyı yapmakla görevlendirilen ilk mimardır. Daidalus ve İkarus gece gündüz çalışarak Minotauros'un çıkamayacağı bir kompleks yapmayı düşünürler ve bu anıtsal yapıyı inşaa ederler, bu yapının adı Labyrinthos dur. Minotauros bu içinden kimsenin çıkamayacağı yapıya kapatılarak hapsedilir. Öyle ki efsaneye göre Kral Minos, labirenti inşaa eden ve çıkışı tek bilenler olması sebebi ile Daidalus ve oğlu İkarusu da bu yapının içine hapsedmiştir. İki mimarın balmumundan kanat yaparak kaçma girişi baba Daidalus açısından olumlu sonuçlanırken, oğlu İkarus'un havada uçarken güneşe çok yaklaşması, balmumundan kanatları eritir ve İkarus suya düşerek boğulur.

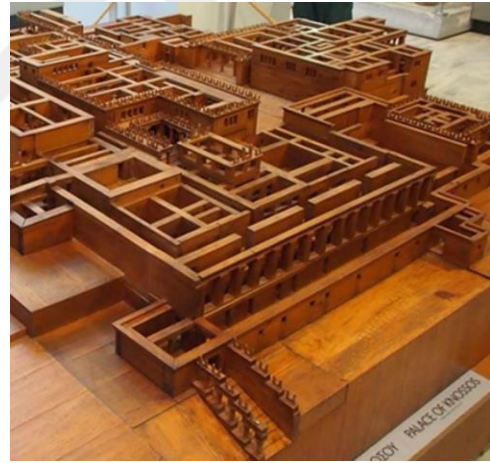
Efsane şöyle devam etmektedir. Girit kralı Minos'a yenilen Atinalılar, haraç olarak dokuz yılda bir -bazı kaynaklarda yedi ya da her yıl-, yedi genç erkek ve yedi genç kızı Minotor'a kurban olarak gönderirler. Kurbanları götüren gemi, siyah yelkenlidir. Theseus, Minotor'u yenip, bu kurban işine bir son vermek istemektedir. Babası vazgeçirmeye çalışsa da, sonunda bir şartla buna izin verir. Eğer Minotor'u öldürebilirse, Atina'ya dönerken, gemiye siyah yelkenler yerine beyaz yelkenler takacaktır.

Kurbanlar ve Theseus, Girit'e geldiklerinde, onları labirente götürürler. Minos'un kızı Ariadne, kurbanlar halka gösterilirken Theseus'a âşık olur ve Theseus'a labirentten çıkabilmesi için basit bir strateji önerir. Buna göre Theseus, kızın verdiği ipliği labirentin girişine bağlayacaktır ve dönerken ipi takip ederek çıkışı bulabilecektir. Theseus labirente girdiğinde Minotor'u uyurken yakalar ve onu öldürür. Theseus, Atinalı kurbanlar ile ipi takip ederek çıkışa ulaşır ve Ariadne'yi de yanına alıp Atina'ya doğru yola koyulur. Ancak beyaz renkli yelkenleri açmayı unutmuştur. Kıyıda siyah renkli yelkenleri gören babası Egeus, oğlunun öldüğünü düşünerek Ege Denizi'ne atlayarak intihar eder. Theseus, Atina kralı olur.

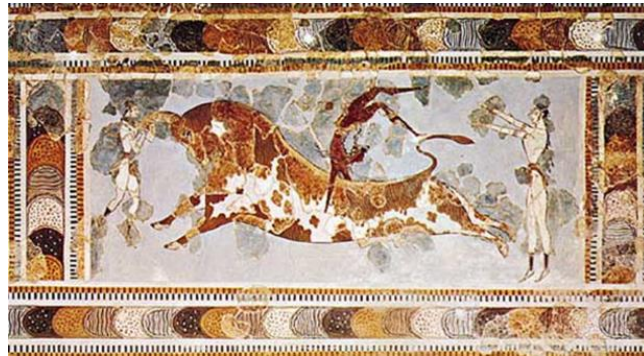
Aşağıdaki görsellerde Knososs Sarayına aittir ve Girit halkının günlük yaşamında labirentin sembolik olarak kullanıldığını, kazılarda bulunan madeni paralardan anlamaktayız.

Resim 51: Knososs Sarayı kuşbakışı, Girit
(<http://nerdengeliyo.com/labirent/>)

Resim 52: Knososs Sarayı ahşap maket, Girit
(<http://nerdengeliyo.com/labirent/>)

Resim 53: Knososs Saray duvarlarında rastlanan boğa desenli fresk
(<https://en.wikipedia.org/wiki/Labrys&prev=search>)

Resim 54: MÖ 4. yüzyıldan kalma Girit sikkeleri, bir yüzünde Minotor diğer yüzünde labirent deseni
(<http://nerdengeliyo.com/labirent/>)

Resim 55: MÖ 4. yüzyıldan kalma Girit sikkeleri, bir yüzünde Minos, diğer yüzünde labirent
(<https://en.wikipedia.org/wiki/Labrys&prev=search>)

Ressim 56: “labrys” adlı süslenmiş altın baltalar
(<https://nl.pinterest.com/pin/439663982355952104/>)

Resim 57: Venedik Bienal’inden bir heykel, 2017
(https://www.instagram.com/gazua_photography/?hl=t)

6. FARKLI KÜLTÜRLERDE LABİRENT ÖRNEKLERİ

Labirent bütünlük ile ilgili kadim dönemlere ait bir semboldür. Çemberin ve spiralin görüntüsünü kıvrımlı fakat amaçlı bir yola birleştirir. Kendi merkezimize ve tekrar dünyaya dönmek için bir yolculuğu temsil eder. Labirentler, meditasyon ve dua araçları olarak uzun süredir kullanılmaktadır. Bir labirent, doğrudan deneyimleyebileceğimiz bir arketiptir. Labirenti yürümek, DNA'larda kodlanan bilgiyi uyandıran bir girişim olarak kabul edilebilir.

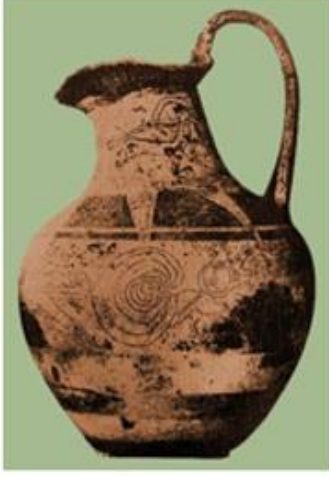
Bir labirent, çok boyutlu bir holografik alan yaratan sözlü olmayan, geometrik ve numerolojik talepler içerir. Bu görünmeyen desenler kutsal geometri olarak anılmaktadır. Madde dünyasını ve daha bilinçli olan daha gizemli dünyaları birbirleriyle bağlarken, kozmik bir düzenin varlığını ortaya koydukları söylenmektedir. Yolculuk esnasında, merkeze doğru, engeller yoldan temizlenir. Yolculukta insan, vücudunda bilinçli olarak yaşamak için yeniden doğar, sonsuz merkezin tadına bakarak kutsal hale gelir.

Uygarlık tarihinde dünyanın bir çok yerinde ve farklı dönemlerde çeşitli materyaller ve yerlere labirentin sembolize edildiği ile karşı karşıyayızdır.

Resim 58: Eski devirlerde taşlarla oluşturulmuş, Gotland, İsveç

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Resim 59: Ertürk Uygarlığından kalma
bir vazunun üzerinde İtalya, Tragliatella
(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Resim 60: Tintagel, Cornwall İngiltere
yakınlarında kayaların üzerinde
(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Resim 61: Girit adasında kazılarda ortaya
çıkarılmış madeni paralar

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Hopi, Pueblo Tribe-Amerika Hopi
yerlilerin kutsal sembolü

Resim 62: Finlandiya Sibbo da
Bulunan bir görsel

İnsanın çakralarını gösteren bir
yazışmada karşımıza çıkıyor, Hindistan

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Resim 63: Kom Ombo tapınağında bir sembol, Mısır

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Resim 64: Luzzanas, Sardinya İtalya'da bulunmuştur
yaklaşık 6000 yıl öncesine tarihlenmektedir

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Suriye'de bulunan antik bir vazo
parçasında işlenmiş

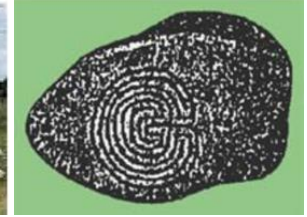
(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Resim 65: Arizona, ABD

Scilly Adaları, İngiltere

Padagula, Hindistan

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Resim 66: Pompei yazıtı, Vezüv yanardağı patlamasıyla tarihe gömülen Pompei şehir duvarında, İtalya

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Resim 67: Hollywood taşı, İngiltere

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Peloponnesus, Yunanistan Pylos'ta Kral

Nestor tapınağı kalıntılarından, M.Ö 1200

Resim 68: Marin, Pontevedra, İspanya

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Machu Picchu Antik kenti, Peru

Resim 69: İskandinavya Rosaring yakınlarında bir taş kabartması

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Resim 70: Ermeni İncilinde bir çizim, 1634 Naquane at Capo di Ponte, Lombardia, İtalya Kirkcudbright, İskoçya

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Resim 71:Finlandiya kıyılarında, Çanakkale Truva şehri kıyılarında, Nazka düzlükleri, Peru

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

Resim 72: Truva antik kenti, Hebit tapınağı Mysore Hindistan, Su bendi Finlandiya

(<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>)

7. EZOTERİK ANLAMDA LABİRENT

Labirent tek yönlü bir yol içeriği ile merkezi göstermeyi ve onu korumayı öğretmektedir. Bu özelliği, bir labirenti birçok yol ve çıkmaza sahip karışıklığa yol açan bir Maze den ayırır. Labirent ve Maze farkına sinema tarihinde labirent bölümünde değinilmiştir. Hayat ve kader gibi, labirent uzun bir yolculuk olabilir, ancak belirli bir başlangıç ve kesin bir sonu vardır. Mandalalar gibi labirentler de çevreden merkeze kadar bütünsel bir rota, kıvrımlı yarıçap sunar. Bir labirent, harmonik oran ve enerji değiştirme gibi prensiplere göre tasarlanmış törensel bir yoldur. Örneğin, kıvrımların saat yönünde ve saatin ters yönünde dönüşleri beynin sol ve sağ hemisferleri arasındaki dengeyi gösterdiği bilinmektedir.

Resim 73: Klasik Girit labirenti yedi evresi

Vücudun yedi temel çakrası temsili

(<http://www.crystalinks.com/labyrinths.html>)

Klasik Girit Labirent yolunun yedi evreli izlenen yolu aynı zamanda vücudun yedi temel çakrasıyla da ilişkilendirilmiştir. Çakra, ı ışık tekerlekleri anlamına gelen Hindu bir kelimedir. Vücudumuzun enerji alanını oluşturan spiral enerjinin vorteksleridir bunlar; örneğin yoga çeşitli şifa yöntemleriyle olduğu gibi çakra sistemi ile de çalışmaktadır.

Labirent ve Mandalalar benzerliğinden bahsedecek olursak, mandalalar- sanskritçe özü içeren çevre manasına gelmektedir- labirentler ile bağlantılıdır. Mandalalar gibi labirentler, tüm kültürleri aşan arketip kolektif simgelerdir, çünkü bilinçliliği kendisinde toplamıştır.

Resim 74: Mandala deseni

(<http://www.crystalinks.com/labyrinths.html>)

“ Labirent kavramının ezoterik olarak ele alınışında içerdiği sembolik anlamların yakınlığı, yaşamın akışında farkındalığı istenen, gelen veya çıkan ya da seçilen yolda ne yaşanırsa yaşansın kabulü içeren ve insanı bir ve bütün olmaya götürme yolundaki prensiblerle yakınlığı sebebi ile, kadim Mısır'dan bu yana kuşaktan kuşağa aktarılan gizemli Hermesçi öğretileri anlatan ilk olarak 1912 yılında yayımlanmış olan Kybalion adlı kitapta bahsedilen ezoterizmin özellikle yedi evrensel yasası göze çarpmıştır. Nedir bu yasalar: ”¹¹

1. Zihinsellik Prensibi: Zihinsellik prensibine göre bütün zihindir, evrensel zihindir. Tözel gerçeklik madde altında tin ebedi canlıdır zihin. Evren zihinden ibarettir.
2. Tekabül Prensibi: Tekabül prensibine göre hayatın ve varoluşun farklı boyutlarındaki olayların ve yasaların arasında daimi bir ilişki vardır". " Yukarıdaki aşağıdaki gibi, aşağıdaki yukarıdaki gibidir ". İnsanın bilinenden bilinmeyen akıl yürütmesini sağlar.
3. Titreşim Prensibi: Titreşim prensibine göre evrendeki her şey hareket halindedir, hiçbir şey durma halinde değildir, her şey hareket eder, titrer ve daire çizer

¹¹ Üç İnisiye, (2016), *Kybalion Yedi Kozmik Yasa Antik Mısır ve Yunan Hermetik Felsefesi*, s. 23-33

durumdadır. Bu prensibe göre Madde, Enerji, Zihin ve hatta Ruhun farklı oluşumlar olmalarının nedenini farklı "titreşim"lere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bir şeyin titreşimi ne kadar büyükse, ölçekteki konumu da o kadar büyüktür. Böylece "Her şey" in (Bütünlük'ün) sonsuz bir titreşim seviyesi vardır; neredeyse durur haldedir, bir tekerleğin çok büyük bir hızla döndürülmesinin tekerleği hareketsiz zannettirmesi gibi. Zihinsel dönüşüm bu prensibin uygulaması olarak betimlenmiştir. Zihnin halini birinden bir diğerine dönüştürmek onun titreşim seviyesini değiştirmekten geçer. Kişi bunu kendi iradesiyle ve bilinciyle istenilen şeye "dikkatini sabitleyerek" başarabilir.

4. Kutupluluk Prensibi: Kutupluk prensibi her şeyin çift yönlü olduğunu, her şeyin çift kutuplu olup her şeyin tersinin olduğunu söyler. Var olan her şey iki tarafı vardır. Her şey aynı zamanda "vardır" ve "yoktur", bütün doğruların yarısı doğru yarısı da yanlıştır, her şeyin iki yüzü vardır. Böylelikle, aslında zıt şeyler birbirinin aynısıdır, ama dereceleri farklıdır. Zıt kutuplar karşılaştığında bütün çelişkiler ortadan kalkabilir.

Soğğun ve sıcakın kesin bir tanımları yoktur, ancak birbirine kıyasla varlardır. Ancak soğuk sıcak kadar yakabilir; o anda zıt iki kutup birbirine kaynaşmıştır. Aynı şekilde nefretin aşka ve aşkın nefrete dönüştüğü görülür. Zıt iki kutup birbirine dokunur ve birbirleri içinde kaybolurlar, dönüştürülebilirler. Kutupluluk yasası zihinde dönüşüm diğer bir deyişle zihinsel simyanın bir aşamasıdır.

5. Ritim Prensibi: Ritim prensibine göre var olan her şeyin ölçülebilir bir hareketi vardır. İçeri ya da dışarı hareket, arkaya ya da öne sallanma, ya da sarkaç hareketi. Bu ritim Kutupluk Prensibinde anlatılan kutupların arasında oluşur. Amaç zihinsel zarsışlamaya erişmektir.

6. Sebep ve Sonuç Prensibi: Bu prensibe göre her sonucun bir sebebi ve her sebebin bir sonucu vardır. Şans ya da rastlantı diye bir şey yoktur; bunlar ancak sebebi bilenemeyen ya da algılanamamış sonuçlardır.

7. Cinsiyet Prensibi: Bu prensibe göre herşeyin eril ve dişil prensipleri vardır. Bu kavrama göre bireyin fiziksel cinsiyetini ile zihinsel cinsiyetinin aynı olmaları gerekmemektir. İdeal olarak, birey dengeli bir zihinsel cinsiyete sahip olmak ister. Dişil prensibi, daima izlenim alma konumundadır. Daima yeni fikirler üretmek için hayal gücüyle çalışır. Bu yönden Eril'den daha fazla faaliyet alanı vardır. Eril prensibi

daima izlenim verme ve izlenimleri ifade etme konumundadır. Eril kendi iradesiyle, yeni fikirleri, kavramları işlemek ve meydana getirmek için harekete geçer.

8. KAVRAMSAL VE SEMBOLİK ANLAMDA LABİRENT

Şimdiye kadar ele aldığımız tüm bu perspektifler sonucu hakkında anlam arayışında olduğumuz labirent kavramı uygarlık tarihinde yerini insan ile özleşerek, yani mevzunun öznesi de yüklemi de insan olduğundan, aslında insan başlı başına labirentin ta kendisi olmuş, labirent de insanın varoluş arayışının imgesel betimlemesi olarak bizzat insan olmuş desek herhalde yanılmış olmayız. İnsanın bu arayış içeriğine, bu içiçe geçme durumuna bakıldığında şu şekilde tespit ve açıklamalar ile karşı karşıya kalınılmaktadır.

Kişinin kendini tanıma yolunda attığı ve atacağı her adım, kim olduğu sorusu ve karşılığı cevaplar, özgürlüğünün nerede başlayıp nerede bittiğine dair yapacağı her keşif bedensel ve ruhsal değişimleri beraberinde getirmektedir. Bu keşif sırasında insanın benliğine meraklı bakışı ile kurduğu ilişki ve seçtiği yol, kendini tanıması için en önemli araçlardan biridir. Ortaya koyduğu her eylem bedeninin mutlu olmayı istemesiyle beraber hormonlarında ortaya çıkardığı değişimleri dengelemeye çalışmasıyla ilgilidir. Doğuşunda beraberinde getirdiği halihazırda bazı mutlu olma parametreleri varsa da, yaşamı sırasında elde ettiği birikimlerin sonrasında da beden “ihtiyaç” duyduğunu düşündüğü bazı yönlendirmeler yapmaktadır. Bu yönlendirmeler doğrultusunda girdiğimiz arayışlar bulunmaktadır. Mutluluğu sağlamak adına girilen bu karmaşık yolun adına, ‘Labirent’ denmiştir.

İnsan doğadaki canlılarda olduğu gibi var olduğu yaşam sürecinde bir çok evrimsel süreçten geçmiştir. Ayakları üzerinde durabilmiş, maddeye şekil verip tasarımlar yapabilmiş ve kullanmayı öğrenmiş, elleri ile üretebilmiş ve tüm bunların sonrasında da iletişim ihtiyacını karşılamak için dilini geliştirmiştir. Tüm bunlarla beraber dünyayı anlamlandırmaya çalışmış, kavramlandırmış ve kavramsal düşünmeyi

geliştirmiştir. Ama asıl önemlisi, kendini bir varlık olarak algılama becerisini gösterebilen tek varlık olmuştur. Bu varlık olarak algılamaya geçiş “ Ben kimim ? “ sorusunu da birlikte getirmiştir. İnsan, bedeninin kendisini yönlendirdiği üzere yeme, içme, üreme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamanın yollarını bulduktan sonra, kendi üzerindeki bilincinin gelişip artmasıyla artık kendisinin “kim olduğu”, bu evren içerisinde yerinin ne olduğu sorularını da sormaya başlamıştır. Bu sorgulama hali sırasında kendini içinde bulunduğu labirentten çıkardığı cevapların, labirentin çıkış yolunu gösterecek iz olup olmadığı meçhuldür. Giriş ve çıkış aynı yerde olmakla beraber merkeze (öze – öz benliğe) gelindikten sonra labirentin yapısı gereği çıkışı bulmak kolay olmayacaktır. Kişinin “ben kimim” sorusunu sormasıyla beraber yaşamında belirmeye başlayan yol bulmaya (kendini bulmaya) çalışma hali labirentten çıkmaya çalışma haliyle aynıdır.

Labirentin merkezini benlik olarak ele alırsak, doğru kapıyı açıp, bedenin mutlu olacağı şeyleri doğru belirleyecek deneyim ve yola gereksinim vardır. Labirentin merkezinde öz kaynak (benlik) vardır. Ve öz kaynağın (benliğin) kabulleniliş hali labirent dönemeçlerinin, yani tercih boyutunun sonucudur. Labirent bu tercih boyutunu ve kabulleniş sürecini simgelemektedir.

“ Labirentin sembolizmdeki anlamlarına geçmeden evvel içerdiği özelliklere göz atmak, sembolün içeriğinin anlaşılmasında yararlı olacaktır.”¹²

- Biçimi ne olursa olsun bir merkez içermektedir.
- Biçimi ne olursa olsun, eş merkezli halkaların ya da dolanımların söz konusu olduğu bir spirallik özelliği gösterir.
- Giriş ve çıkışı hep tektir.
- Doğru yol doğru rota bir tanedir.
- Doğru yoldan başka, herhangi bir kestirme yol yoktur; kestirme sanılan yollara girilirse ya çıkmazla karşılaşılır ya da aynı yerde dolanıp durulur.
- Labirentte hedef dıştan içe ve içten dışa olmak üzere ikili görünümündedir. Dışındaki kimse için hedef merkezdir; içindeki kimse için hedef özgürlüğünü sağlayacak çıkışı bulmaktır.

¹² Salt Alparslan, (2006) *Semboller Ansiklopedisi*, s. 231

- Labirentin planını bilmeyen biri hatalar yapmadan hedefine varamaz.
- Labirent, planını bilmeyenler için bir hapishane gibidir.
- Kolay labirent yoktur; labirentlerin zor olmaları ortak özelliklerinden biridir.
- Labirent onun sırrını bilmeyen ve sırrına erecek kapasitede olmayan kimseden merkezdeki kutsal bir şeyi, bir sırrı saklamak, korumak üzere zorluk içerir.

“ Labirent sembolünün anlamlandırılması farklı tradisyonlarda, fiziksel yapılanmasındaki karmaşıklık, arayış, merkezde ulaşılacak kıymetli olgu, merkezden sonra dışarıya çıkmak, yani özgürlüğe ulaşmakla ilgili kat edilen yol gibi özellikleri ile doğru orantılı olarak geliştirilmiştir. ”¹³

- Labirent “düalite”lerin bulunduğu tezahür alemini, labirentin merkezi ise, çark sembolizmindeki ‘kutup’ u “yataylıktan dikeyliğe” geçişi, ruhsal tekamülün hedefini simgeler.
- Labirent, inisiyasyon serüvenini, inisiyatik hedefe ulaşmadan önceki eprövlere , “kendini arama”daki zorlukları simgeler; labirentin merkezi, ‘uyanış’ı, bir hapishane olan yeryüzünden ‘kurtuluş’u sembolize eder.
- Ruhsal tekamülün tedricen (yavaş yavaş) gerçekleştiği ilkesini simgeler; insan sıçramalar tarzında değil, hatalar yapa yapa kurtuluş ve özgürlüğü bulacaktır. Tekamülün dolambaçlı yollarını gösteren labirentin her parçası bir deneyimi, spiralin her halkası tekamülün yeni bir aşamasını simgeler.(Spiral)
- Ölüm’den sonraki serüveni ve cehenneme iniş deneyimini simgeler. Labirentin girişi ‘cehennemin kapısı’nı, labirent ‘cehennem’i, merkez ise saf şuurlu halini ve ‘ikinci doğuş’u simgeler. Cehenneme İniş, Cehennem Ateşinde Yanma.
- Ruhsal araştırmayı simgeler. “Hakikat”ın aranması yolculuğunu üçlü biçimde simgeler:
 - 1- Çıkmaz yollar, aynı realiteye saplanıp kalmayı, dogmatizmi (bağnazlık) simgeler.
 - 2- Aynı yerlerdeki tekrarlarla boşuna dönüp dolaşmalar, öz-bilgisi edinilmiş realitelerde boşuna zaman kaybetmeyi simgeler.
 - 3- Merkez, hakikati simgeler.

¹³ Salt Alparslan, (2006) *Semboller Ansiklopedisi*, s. 233

“ Kişinin kendini tanıma yolunda, insanın varoluşunu anlamlandırabilmesi için geçmesi gereken ilk sınav benlik inşa edebilmektir. Tüm içsel çalkantılarının nedeni “ben” olmak olan insanın, varoluşsal sürecini tamamlamak için verdiği savaş kendini bilmek, benliğini kurmak ve keşfetmek çabasıdır.”¹⁴ Labirentin yollarının, dönemeçlerinin, merkezinde var olanın, çıkış yolunun ve merkeze gelip çıkışı bulmuş olan kişinin edinimlerini, yolun getirdiklerini ve götördüklerini verdiklerini ve aldıklarını anlayabilmek için öncelikle benliğin ne olduğunu kavramak gerekecektir. Benlik kavramının üzerinde var olan en önemli çalışmalar Freud ve Nietzsche tarafından yapılanlar olarak kabul görmektedir. Her iki filozofunda kavram üzerindeki çalışmaları yeni ve geniş kapılar açmış ve modern düşünce tarihindeki yerlerini almışlardır. Benlik kavramını özümseyebilmek için bu iki önemli filozofa göre benliğin ne olduğunun anlaşılması gerekmektedir. Nietzsche’ye göre benlik-Nietzsche kendisini öncü bir psikolog olarak görmekteydi- insan zihni denen büyük ve bakır ormanın ilk kaşifi olduğunu düşünüyordu. Nietzsche’nin ilk ve en büyük hedefi ego kavramı olup, temel iddiası da, benlik diye bir kendiliğin var olduğunu kabul etmenin ontolojik bakımdan gereksiz, metafiziksel bakımdan da tehlikeli olduğunu şeklinde olmuştur. Akıl genel olarak iradelerin nedenler olduklarına inanmak eğilimindedir. O egonun bir varlık, bir töz olduğuna inanır ve ego-tözüne beslenen inancı şeylere yansıtır. Neden olarak kurulan varlık şeylerin arasına dahil edilir, onların altına sokulur: “Varlık” kavramı “ego” kavramından çıkmakta, benlik kavramından türetilmektedir. Onun teşhisi kabaca şöyledir: Bir şey olup bittiği zaman, onun bir fail tarafından yapıldığını, bir failin etkisiyle vuku bulduğunu zımnen kabul ederek, düşünmenin vuku bulması, onun bir eylem olması olgusundan, şu halde onu gerçekleştirecek bir failin bulunması gerektiği sonucunu çıkartırız. İşte bu, benliktir. “ Ego, demek ki ilkel bir veri olmayıp, çıkarsanan bir kendiliktir ve onun iradenin etkisiyle eylemde bulunduğunu kabul etmek bütün bir nedensellik anlayışımızı değiştirerek, olduğundan başka göstermektedir.”¹⁵

Freud’a göre benlik, Aristoteles insanı doğaya uygun yaşayan akıllı ve politik bir hayvan olarak nitelemiş, Descartes ise kendi yeteneklerine hakim düşünen özne olarak

¹⁴ Şahin, Veysel, (2010) “Aynadaki Ben/lik “Handan”ın İmgesel Halleri ve Varoluş Süreci”, *Roman Kahramanları*, S.3, s. 28-34

¹⁵ Eyüboğlu, İsmet Zeki, (2002) *Nietzsche: Eylem Ödevi*, İstanbul, Broy Yayınevi

insanı yüceltmıştır. Oysa Freud, insan bilincinin karmaşık yapılarını inceleyerek, öznenin kendisi hakkında bildiğinden farklı, tam olarak hakim olamadığımız bir yüzü olduğunu ortaya koymuştur. “ *Freud, Ego ve İd ve Psikanaliz Üzerine Tam Tanıtıcı Dersler bildirisinde insan ruhunun/bilincinin üç kademeli bir sistemden oluştuğunu belirtir.* ”¹⁶ Nietzsche bu üç kavramdan benzer bir yöntemle çoktan yararlanmış olsa da, bu üç bölümün mutlak başarısı Freud’a kalmıştır. Üç bölümden birincisi, Freud tarafından “İd” olarak adlandırılmış ‘İlkel Benlik’ tir. İnsan ruhunun bilinç dışına, hayvansı ögesine karşılık gelir. En yabani yönümüz olan id, enerjimizi sistemimizin içinden dışarıya doğru iten ve anında doyum talep eden kişiliğimizin enerji deposudur. Açlık, cinsel dürtü, kıskançlık, nefret, güven, aşk vb. olgular idin alanı içerisinde yer almaktadır. Onun rakibi “Süperego” dur. Süperego ya da ‘ üst benlik’ ise idi kontrol etmekte yardımcı eleman olması haliyle içselleştirdiğimiz bir tür vicdani kurallardır.

Kendimizi yargılamamızla ilgili bilinçli deneyimlerimiz, kendimize idealler tanımamız ve yanlış bir şey yaptığımız zaman kendimizi suçlamamız kesinlikle süperego ile ilgilidir. Örnekler, idealler, roller, yol gösterici ilkeler ve insanın yetişmesi yoluyla edindiği dünya görüşleridir. Ancak insan içsel taleplerle karşılaştığı kadar dışsal taleplerle de karşılaşır ve ikisi arasındaki denge ancak “Ego” yani ‘benlik’ tarafından sağlanabilir. Ego insanın rasyonel yönünü temsil eder. “ *Üç efendinin, ilkel benlik, süperego ve sosyal çevrenin arasında çıkan çatışmayı dengeye koymaya, uyumlu hale getirmeye çalışan yönüdür.* ”¹⁷

“ *Freud insan hayatının zevk ilkesine göre şekillendiğini öne sürer. Zihnimiz bu ilkeye göre şekillenir. Ancak mutluluk arzumuz üç güç tarafından engellenmektedir: insan bedeni, dış dünya ve diğer bireylerle olan ilişkiler. Egonun ve süperegonun idi bastırması sosyal işbirliğinin önemli bir şartıdır.* ”¹⁸ Bu bağlamda labirentin içinde geçirilen sürenin ve dönülen ya da dönülmek durumunda bırakılan dönemeçlerin neler olduğuna da değinmek gerekecektir.

¹⁶ www.acikders.org.tr, , “Postmodern Düşüncenin Öncüleri: Friedrich Nietzsche ve Sigmund Freud”, *Siyasal Düşünceler Tarihi II*, 13. Hafta, s.8-9

¹⁷ Precht, Richard David, (2010) *Ben Kimim Öyleyse Kaç Kişiyim?*, s.92-93

¹⁸ www.acikders.org.tr, , “Postmodern Düşüncenin Öncüleri: Friedrich Nietzsche ve Sigmund Freud”, *Siyasal Düşünceler Tarihi II*, 13. Hafta, s.11

Bu noktada karşı karşıya kaldığımız konu dış dünyayı kabulleniş ve labirentin çıkmaz yolları olacaktır. Benlik kişiliğe biçim veren, kalıtsal ve çevresel etmenleri barındığı ve kişinin psikolojik ve sosyolojik gelişimi sırasında oluşan bir üründür. “ *Gerçeği tanımak, uyum sağlamak, çevreden gelen uyarıcıları algılamak, seçmek, saklamak, anımsamak, düşünmek; kavramları değerlendirmek; karşılaşılan engellere çözüm yolları bulmak; geleceğe ilişkin tasarımlar yapmak, savunma düzenekleri geliştirmek benliğin edindiği görevler arasındadır.*”¹⁹ Tüm bunları gelişebilmesi ya da sağlanabilmesi sırasında dış dünya, yaşanan toplum ve toplumun mensuplarının sahip olduğu değerler başka başka benlikler edinmemize, yerine göre, durumun gerektirdiği benliğimizi ortaya koymamıza sebep olur. İşte bunlar labirentin çıkmaz yolları, yanlış dönülmüş dönemeçler, merkezdeki öz kaynağımıza giden yolun ters istikametleri olarak ele alınmaktadır.

Peki saptığımız bu çıkmaz yolların, dış dünyanın yönlendirmesine göre kabullenişimiz nedendir? Öz kaynağımıza ulaşip onu kabullenişimizle gelecek olan huzurun yerini kendimizi içine ittirdiğimiz çoklu benlik durumunun sebepleri nelerdir? Bu noktada karşımıza çıkan olgu Yalnızlık araştırması ve ‘sevilme’ isteği başlığı altında karşımıza çıkmaktadır. 18. yüzyılın filozoflarından Jean-Jacques Rousseau döneminde büyük sansasyon yaratan, uygarlığın insan üzerindeki kötü etkisi hakkındaki yazısında, insanların doğalarında aslında dürüst, barışçı ve iyi olduklarını, insan doğasının içe dönük olduğunu; ancak, doğada insanların tek başlarına yaşamamalarından dolayı, bir rekabet içine girdiklerini ve bu sebeple kendini sevmesinin abartılı bir çıkarıcılık haline geldiğini, insanın mutlu olmak için kimseye ihtiyaç duymadığını savunuyordu.

İnsanın toplumda daha mutlu mu, yoksa daha yalnız mı olup olmadığı sorusu böyle sürüp giderken, 20. yüzyılın 70’li yıllarının başında adına “yalnızlık araştırması” denilen ve felsefeye ait bir cevaplama yöntemiyle değil psikolojik bir araştırma ile, Boston Massachusetts Üniversite’si profesörü Robert Weiss’in ortaya koyduğu çalışma Rousseau’nun yanlış olduğunu gösterir nitelikteydi. Weiss, yalnız insanların, hiç kimsenin ya da sadece çok az insanın onlarla ilgilenmesinden kaynaklı acı çektiklerini ve en çok kimsenin onlarla dertlerini paylaşmamasından yakınmalarını çalışmalarında ortaya koysa da bu öncesinde bilinen bir durumdu. Ancak Weiss çıkardığı çalışmada

¹⁹ Aslan, Esra, (1992) “Benlik Kavramı Ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri”, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, S.4, s.7

çok daha ilginç başka bir şey iddia etmişti ki işte bu takındığımız benliklerin sebebinin açıklar nitelikteydi.

Pwkiyi neydi bu ? Şefkat eksikliği: İnsanlar başkalarının vereceği şefkatin eksikliğinden daha kötü olarak kendi verecekleri şefkat eksikliğinden rahatsızlık duymaktaydı. “ *Yani sevilmemek kötü bir şeydi; ama sevebilecek kimsenin olmamasını daha kötü buluyorlardı. İnsanlar da diğer tüm primatlar gibi dost canlısı doğup, yalnızlıktan hoşlanmamaktadırlar.*”²⁰ Bu da oldukları değil, oldukları zaman kabul görecekları benlikleri geliştirmelerine sebep olmakta ve aslında gerçekte var olan labirentin merkezindeki öz benlikleriyle çelişmesi durumunda da psikolojik sorunları beraberinde getirerek sosyal yaşantılarındaki mutsuzluğu kesin kılmaktadır. Girdiğimiz labirentlerde kaybolmakta, durumun getirdiği telaşla vazgeçmekte ya da kabullenişimizi öz benliğimizde değil ihtiyaç duyduğumuz benliklerde gerçekleştirerek çıkmaz sokaklara dalıp öz benliğimizin yanında bile geçmeden yaşamlarımızı sürdürmekteyizdir.

Peki “ben kimim?” sorusunun akabinde hem içe dönük arayışımızı hem de dış dünyanın getirdiklerine kapatmadığımız zihnimizi aynı algı çerçevesinde toplayıp, farkındalığımızın gelişmesini ve kim olduğumuz sorularının karşılığını nasıl bulacağız? Bireyselliğimizin merkezimize alınıp, öz benliğimizin kabulünü nasıl sağlayacağız? Bu noktada ise başka bir başlık ile ‘New Age’ akımları izaha destek olarak ele alınmıştır. Bireyselleşme, bireyin kişisel deneyimlerini merkeze alır. Günlük hayatın bireysel duyumlara ve hislere bağlı olarak tanımlanan kişisel bir iç dünyadan hareketle yaşanması söz konusudur. Diğer bir ifadeyle bireyin kendi hayatında başarılı, barışık, mutlu ve dengeli bir insan olması her şeyden önce kendisi ve diğerleriyle sağlıklı ilişkiler geliştirmesine bağlıdır ve bunu sağlayacak iç dünyanın güçlü ve donanımlı olması gerekir.

²⁰ Precht, Richard David, (2010) *Ben Kimim Öyleyse Kaç Kişiyim*, s.131-134

Bu çerçevede bireyin yeteneklerini keşfetme ve iç dünyayı olgunlaştırma uğraşısında aileler, psikologlar, pedagoglar, öğretmenler adeta seferber olmuşlardır ancak bu ben merkezci yaklaşımların, narsist insanlar ve akabinde narsist toplumlar oluşturacağından endişe duyan psikolog ve sosyologlar ile insanın iç dünyasını dış dünyasına oranla daha yoğun yaşaması, kişinin, sahip olduğu töz bir yaratım olan ‘yüksek benlik’ ile karşılaşmasını, ego’dan kaynaklanan sınırlandırmaları ve sorunları aşmasını önemseyen; kişinin yaratıcı bir potansiyeli olduğunu, hayatının kendi yaratımı olduğunu savunan New Age akımları arasındaki olması gereken dengeli tutumları M.R. Leary ‘The Curse of the Self: SelfAwareness, Egotism, and the Quality of Human Life’ kitabında tasarlamıştır.(Benliği lanet olmaktan kurtaran irade ve kendilik farkındalığı).

“ Leary kitabında, benliği lanet olmaktan kurtaran irade ve kendilik farkındalığı sayesinde hayata geçirilebilecek bazı önlemler önermektedir: Kendi kendinle konuşmayı azaltmak; düşündüğü her şeye inanmamak; egoyu savunma baskısına karşı direnmek; kendine karşı bağışlayıcı, kabullenici bir şefkat ile sevgi göstermek (öz-duyarlılık), kendi bireyselliği ile sınırlı olmayan bir kimlik geliştirmeye, dünya ile mücadele eden izole bir birey olmaktan ziyade daha geniş ölçekte diğer insanlarla ilişkide ve dünya ile bağlantılı bir kişi olarak kurmaya gayret etmek; öz kontrolü uygun bir şekilde getirme yollarını öğrenmek; benliği, illetini güçlendirecek şekilde beslemekten kaçınmak gibi yollar çizilmesi gerektiğini dile getirmiştir. ”²¹

“ Var olduğun dış dünyadan kopmadan, içsel yolculuğuna çıkabilen; labirent merkezine ulaşıp öz benliğiyle tanışan ve kabulleniş evresindeki sancuları atlatabilen insanların kazandıkları benlik saygısı ile doyum sağladıkları bir hayat yaşamaları, mutlu ve doyumlulu hayatlar süren bireylerin topluma doğru yayılan olumlu yansımaları olduğu kabul edilmektedir. ”²²

En geniş anlamıyla benlik saygısı, kişinin kendini gururlu, değerli, gayretli, etkin ve başarılı hissetmesidir. Karmaşık olarak kendini yargılama ve değerlendirme sonucu ortaya çıkan bir histir. *“ Kişinin kendini değerlendirmesiyle vardığı kendiliğini kabullenmesi sonucunda ortaya çıkan memnuniyet halidir. ”²³* Psikolojik

²¹ Paker, K.Oya, (2011) *Postmodern Bilgelik: Yeni Çağ Söyleminde Kişisel Gelişim ve ‘Ruhsal Alıştırmalar’*, Psikoloji Çalışmaları Dergisi, S.31, s.66

²² Aslan, Esra, (1992) *“Benlik Kavramı Ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri”*, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, S.4, s.7

²³ Özkan, İshak, (1994) *“Benlik Saygısını Etkileyen Etmenler”*, Düşünen Adam Dergisi, C.7, S.3, s.4

işlevlerimizin merkezinde olan benlik saygısı, kişiliğin bütünleşmesinde, davranışın motive edilmesinde ve ruh sağlığının oluşumunda önemli bir faktördür. Benlik saygısı ile çevreye uyum arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Benlik saygısı bireyin yaşadığı kişisel doyum ya da engellenme derecesine göre değişmektedir. Benlik saygısının düşük olması benliğin değerini düşürücü yaşantılara sahip olmanın sonucudur. Düşük benlik saygısı olan bir bireyde yüksek düzeyde kaygı, psikosomatik ve depresyon belirtileri bulunmaktadır. Ayrıca, benlik saygısının düşük olması, kişinin kendi durumunu gerçekçi algılamasını ve değiştirilmesi gereken şeyleri değiştirmek için harekete geçme yeteneğini olumsuz etkilemektedir. Düşük benlik saygısına sahip bir kişinin kendine güveninin zayıflığı ön plana çıkarken, bu kişilerde bağımlılık utangaçlık gibi özellikler kendini gösterirken, araştırmacı ve yaratıcı yönlerini kullanmadıkları görülmektedir ve daha otoriter oldukları saptanmıştır. Benlik saygısı yüksek olanlar, düşük olanlara göre kendilerinden daha hoşnutturlar ve güçlü yanlarına, yeteneklerine ve olumlu özelliklerine odaklanmaktadırlar.

Benlik saygısı yüksek olan bireylerde kendine güven, iyimserlik, başarıma isteği, zorluklardan yılmama gibi olumlu nitelikler bulunmaktadır. Olumlu benlik saygısı kişinin tümüyle birey olarak kendini kabul etmesi, değer vermesi ve güvenmesi olarak tanımlanmaktadır. “ *Yüksek benlik saygısına sahip olan bir kişi, kendini olumlu olarak değerlendirmekte ve güçlü yönleri hakkında kendini iyi hissetmektedir. Kendine güvenen kişi zayıf olduğu yönlerde kendini geliştirmeye çalışmaktadır.*”²⁴ Sonuç olarak kişinin yaşamsal mutluluğunu sağlamak adına girdiği bu karmaşık yolda, kim olduğu arayışına girdiği an itibari ile kendini içinde bulduğu labirentin çıkmaz sokaklarına girip çıkacağı ve eğer doğru kapıları açacak gelişimi sağlayıp, mutlu olacağı olguları belirleyebilecek deneyim ve yolu bulabilirse öz benliğine ulaşp doyum dolu ve tatmin olarak hayatını sürdürebileceği ve girdiği o labirentin çıkış yolunu bulmakta zorluk çekmeyeceği, yön ne taraf olursa olsun, varılacak ya da ayrılmayan yer neresi olursa olsun mutlak olanın yol olduğu ve bunun ‘yaşam’ olarak nitelendirildiği düşünülmektedir.

²⁴ Tözün, Mustafa, “Benlik Saygısı”, *Actuel Medicine Dergisi*, C.18, S.7, s. 53

9. PSİKANALİZDE LABİRENT

9.1 Sigmund Freud Okumaları

9.1.1 Sigmund Freud Hakkında

Freud Avrupa'daki politik gelişmeler, sanayileşme ve biyoloji, tıp ve psikiyatri alanlarındaki gelişmeler çerçevesinde, kariyeri hakkında endişelenen, aşık olan hata yapan(ve bu hatalar hakkında yazan) sağlığı maddi durumu ve dostlukları için kaygılanan erişkin yaşamını “ ruhun gizemlerini ” keşfetme tutkusuyla geçiren ve ardında köklü bir miras bırakan bir araştırmacı olarak karşımıza çıkar. Freud yalnızca nevrozlu hastaların değil, herkesin hepimizin zihin haritasını ortaya çıkaracak yeni bir psikoloji yaratmak istemiştir.

Freud hızla değişen bir dünyaya doğmuştur. Politik değişimlerin yanı sıra, sanayileşme dalgası XIX. yy da bütün Avrupa'ya yayılmış ve geniş kapsamlı sosyoekonomik ve kültürel sonuçlar doğurmuştur. Bu dönemde akıl hastalığı teşhisi koyulan hastaların artışıdaki en önemli faktör sanayileşmenin bir sonucu olarak ailelerin yaşadığı maddi sıkıntılar olarak tespit edilmiştir. Psikoloji terimi XIX. yy'ın ortalarında kullanılmaya başlanmıştır. Kendi deyimiyle Freud “ normalin anlaşılabilmesi için gerekli olan...yeni ve daha derin bir zihin bilimi ” oluşturmak istemiştir. Freud'un kariyer seçenekleri işletmecilik ticaret hukuk veya tıp olmuştur. Bir arkadaşının etkisiyle hukuk okumaya karar verir ama okulu bitirmeden hemen önce fikrini değiştirmiştir. O dönemde Darwin'in yazıları gündemdedir ve bu yazılardan bilhassa dünyanın daha iyi anlaşılmasına dair bir olasılık sunumlarından çok etkilenmiştir. Özellikle doktor olmayı istemediğini, ama “ insan ” a dair herşeye olan merakı nedeniyle tıba ilgi duyduğunu söylemiştir. Mezun olmadan hemen önce Goethe'nin doğa felsefesi ile ilgili denemelerini öğrenince kesin olarak tıp okumaya karar vermiştir. Bir çok klinikte

görev almış. Eşi Martha ile nişanlılık dönemlerinde bolca mektuplaşmışlardır. Martha evliliklerinin ilk dokuz yılının büyük bir kısmını hamile olarak geçirmiştir. Freud, bilinenin aksine çocukları onu, eğlencelerine ortak olan sarılarak sevgisini gösteren ve tatillerinde boş zamanını onlara ayırıp, çiçekleri ayırt etmeyi mantar bulmayı öğreten bir baba olarak hatırlamaktaydılar. Yalnız başına çıktığı yolculuklardan çocuklarına sevgi dolu mektuplar göndermekte yaptıklarını ve gördüklerini komik bir şekilde anlattığı ifade edilmiştir.

Hastalarının büyük bir çoğunluğu nevrotik hastalıklardan oluşmakta olan Freud, uyguladığı method olan serbest çağrışım sürecini kolaylaştırmak üzere hastasını rahat bir divana uzandırmakta, dinleyici ise hastanın görüş alanı dışında kalmaktaydı. “*Paris’te Charcot’un yanındayken hastaların yatar durumda daha farklı olayları aktardıklarını öğrenmiştir. Modern nöroloji bunu şöyle açıklamaktadır: sağ elini kullanan insanlar ayakta durduklarında veya oturduklarında beynin mantık ve akıldan sorumlu olan sol yarımküresi kullanmakta, yatarken ise beyin akıl yürütmeden ziyade hayal kurma ve çağrışımından sorumlu sağ yarımküreye geçiş yapmaktadır.*”²⁵

9.1.2 Düş Analizi

Eski zamanlarda düşlerin gelecekte haber verdiğine inanılmaktaydı. Daha üstün bir gücün onayını veya öfkesini gösterdiği, düşü gören kişiye bir kehanette bulunduğu veya bir talimat verdiği düşünülmekteydi. Düşlerdeki olaylar veya semboller ciddiye alınmakta, kişisel ve toplumsal kararları etkileyebilmekteydi. Düşler ve yorumlarına pek çok eski metinde rastlanabilmektedir. İlk eserler Antik Yunan’da Aristoteles’in düşler ve düşlerdeki kehanetlerle ilgili bilimsel incelemelerine kadar uzanmaktadır. Tarih boyunca bu mevzuya önem verilmekteydi ancak XIX. yy dan itibaren modern bilimin gelişmesiyle düşler önemini yitirmekteydi. Freud bu yolu seçerek bilimsel psikolojinin sınırlarını zorlamaktaydı. Düşlerin yorumuyla ilgili çalışması bastırma süreçleri ve bilinç/bilinçdışı kavramlarıyla ilgili ilk önemli keşfi olarak ifade

²⁵ Ruth Sheppard, (2012) *Zihin kaşifi Sigmund Freud Biyografisi*, s.37

edilmektedir. Gençliğinden beri düşlere ilgi duymaktaydı hatta kendi düşlerini gözlemleyip kaydetmekteydi, düşlerin anlamı ile ilgilenmekteydi.

“ Düşlerle ilgili kuramı dört temele dayandırmıştır:

** Herşeyden önce düşlerin biyolojik işlevi uykuyu korumaktır. Dış ve iç uyaranları savuştururlar. Dış uyaranlar yeniden yorumlanarak zararlaştırılır, iç uyaranlara da düşlerde doyuma ulaşmak için izin verilir.*

** Düşler bir önceki günün düşünce ve faaliyetlerinin tortusunu içerirler. Bunlar düşün içine işlenmiştir ve imgeleri çoğunu sağlarlar. Düş imgelerini “ açık içerik ” olarak adlandırmıştır. Düşü gören kişinin biliçdışından gelen bir arzu veya dürtü içerirler ki bu da “ gizli ” içeriği oluşturur. Genellikle bu arzu veya dürtü uyandığında düşü gören kişiye hoş gelmeyecek bir şeydir. Bu bastırılmış arzular çocuksu arzulardır.*

** Sonradan bazı düşlerin bu arzuları karşılamadığını farkederek, yakın zamanda yaşanan travmatik bir deneyimin tekrar tekrar yaşandığı yinelenen düşlerdir.*

** Düş sırasında bu arzu ve dürtüler “ düş çalışması ” ile dönüştürülür.”²⁶*

Düşler hakkında bir kitap yazmayı düşünür. Benlik kavramı da ilk kez bu kitapta su yüzeyine çıkar. Daha sonra benliği altbenlik ve üstbenlikle birlikte ayrıntılı olarak inceleyecektir. Benliğin kişi uyanırken yarattığı bastırmanın, benlik uykuya odaklanınca gevşediğini ve dürtülerin düşte bilinç düzeyine çıkmasına imkan verdiğini öne sürmektedir. Ona göre dürtülerin kılık değiştirmiş olmasının sebebi ise, bastırmanın tamamen ortadan kalkmamış olmasıydı. Düşleri “ bilinçdışına giden kral yol olarak ” tanımlar çünkü düşünceler uyku sırasında daha az sansürlenmekte ve böylelikle düşler bilinçdışında gizlenenler hakkında ipucu vermektedir; her rüyanın bir latent(gizil) yanı hem de açık yanı vardı, gizil içerik kişinin öyküsünün içerisinde anlam kazanır aslında perde anı gibi görülen rüya ile asıl sembolik anlama ulaşmaya çalışmaktaydı. Bilinçdışı sözcüğü birden fazla anlam içerdiği ve çelişkili kullanıldığı için ömrünün son dönemlerinde ruhun yapısal teorisini ortaya koydu.

Simge ya da sembol dediğimiz, gündelik yaşamımızdan bilip tanıdığımız ama alışlagelen, açık anlamına ek olarak özgün bağlantılar da sunan, bir terim, bir ad hatta bir resimdir. Bunda belirgin olmayan, bilinmeyen ya da bizim için görünür olmayan bir şeyler vardır. Bir sözcük ya da resim, açık olan ve ilk bakışta anlaşılabilenden daha fazla anlam içerdiği zaman simgesel hale gelir. O zaman tam olarak tanımlanamayan,

²⁶ Ruth Sheppard, (2012) *Zihin kaşifi Sigmud Freud Biyografisi*, s.39

bilinemeyen, daha geniş, "bilinçdışı" bir yön kazanmış olur. Bunun tanımlanması ve açıklanması umulamaz bile, insan akli simgeyi araştırırken, mantığın kavrayabileceğinden daha ötedeki kimi düşüncelere ulaşılmaktadır. Tekerlek bizi "kutsal" güneş kavramına doğru götürür, ama bu noktada mantık yetersizliğini itiraf etmek zorundadır; "kutsal" olan bir şey tanımlanamaz. İnsan anlayışının sınırlarının ötesinde sayısız şey bulunduğundan, tanımlayamadığımız ya da tam kavrayamadığımız kavramları temsil etmek üzere sürekli olarak simgesel terimler kullanmaktayızdır. İnsan bilinçsiz olarak ve kendiliğinden de düşler şeklinde semboller üretmektedir. insanın içini, dışını tam olarak görüp anlayabildiği hiçbir şey yoktur. İnsan, çevresini ancak kısıtlı bir şekilde algılayabilmesine izin veren duyularının sayısı ve niteliğiyle sınırlıdır. Bu eksikliği bilimsel araç ve gereçler ile kısmen giderebilir ancak en duyarlı aygıtlar bile uzak ya da küçük nesneleri büyütüp görünebilir hale getirmekten ya da çok hafif sesleri işitilebilir yapmaktan öteye gidememektedir.

Her şeyden önce gerçeği algılayışımızda, örneğin duygularımız gerçek görüntülere tepki gösterirken bile, bu gerçeğin gerçeklik alanından ruhsal alana geçirildiği sırada olduğu gibi, aslında bilinçdışı olan bir yön vardır. Ruhun içinde bunlar, oluşu ve yapısı bilinmeyen psişik olgulara dönüşmektedirler. Öyleyse her yaşantı çok sayıda bilinmez faktörü de içermektedir. Aslında her somut nesne, maddenin gerçek doğasını anlayamadığımız için, bize zaten daima tam bilinir olmaktan uzaktır. Kendine ilişkin genel bir bilinçsizlik, hiç kuşkusuz ki bütün insanlığın ortak mirasıdır. İnsan ruhunun büyük bölümü hâlâ karanlıklarla kaplıdır; çünkü "psike" dediğimiz, bilincimiz ve onun içeriği ile hiç de eşanlamlı değildir. Ruhumuz, doğanın bir parçasıdır ve tıpkı onun gibi sınırsızdır. Bilinçlilik doğanın yeni bir buluşudur ve kendi içinde henüz deneysel aşamada bulunmaktadır. Bu yüzden hâlâ zayıftır ve belli tehlikeler karşısında kolaylıkla zedelenebilir.

Ne ki zihnin bir parçasını belli bir zaman için ayırıp bastırabilmek ile bunun bilgimiz dışında, kendiliğinden oluvmesi arasında muazzam bir fark vardır. Birincisi uygarlığımızın bir kazancı, ikincisi ise ilkel bir "ruh yitimi" hatta bir nevroz nedenidir.

Rüyaların o kaçamak, güvenilirmez, muğlak ve belirsiz fantezilerin anlamını bu zeminde görmeliyiz. Sigmund Freud, bilincimizin bilinçdışı geri planını ampirik bir yoldan araştıran ilk kişi olmuştur. O, rüyaların rastlantı sonucu görülmediği, bilinçli düşünceler ve sorunlarla ilgili olduğu varsayımından yola çıkmıştı. Serbest çağrışım yöntemi ile Freud, rüyaları çıkış noktası olarak kullanıp hastanın bilinçdışı sorununun araştırılabilmesi olanağını sağlamıştır. Freud, serbest çağrışım da çıkış noktası olarak rüyalara oldukça büyük bir önem vermektedir. Dairenin her noktasından merkeze ulaşılabilineceğini farkeder. Rüya lar çoğu zaman mutad kompleksleri gizleyen duygusal kargaşadan kaynaklansa da önemli bir anlama sahiptir. Mutad kompleksler ruhun yumuşak noktalarıdır. Dış uyaranlara ya da bozukluklara çok çabuk tepki gösterirler. Bu yüzden serbest çağrışım her rüyadan yola çıkarak gizli düşüncelere ulaşabilir. Rüya ların asıl içeriğine ve biçimine daha fazla ilgi göstermek gerekmez miydi diye düşündüm. Dikkatini daha çok rüyanın kendi çağrışımları üzerine toplamak ister.

9.1.3 Bastırma Bilinç ve Bilinçdışı

Freud üzüntü verici korkutucu veya utandırıcı rahatsız edilen düşüncülerin bastırıldığının anıların yerini de semptomların aldığı nın farkına varmıştı. “ *Buradan yola çıkarak nevrozların altında yatan esas nedeni yani bastırma kuramını geliştirecekti. Ona göre benlik kendisinden kaçamayacağı ndan rahatsız edici düşünce veya dürtüler için normal çözüm yolu dürtü bastırılıp yenik düşünceye dek onunla mücadele etme direnciydi.*”²⁷ Benlik dürtüyü bastırmak için enerji harcamaya devam ediyordu. Freud hastanın başına gelen her şeyi mutlaka anlatmasında ısrar ediyordu, amacı bastırılmış dürtü ve düşünceleri açığa çıkarmak ve bunların yerine kendi yargılama süreci geliştirmekti. Ona göre bastırma dürtüleri bilinçdışında tutmaya yönelik sürekli bir savaştı, sabit ve değişmez olmayıp, devingendi; uyku sırasında serbest kalması da bunun bir göstergesi olarak görmekteydi. 1905’te espriler ve bilinçdışı ilişkileri üzerine bir kitap yazmış, bu kitapta esprilerle/nüktelerle genellikle bastırılmış olan bilinçdışı düşüncelerin ifadesine izin verildiğini öne sürmüştür.

²⁷ Ruth Sheppard, (2012) *Zihin kaşifi Sigmund Freud Biyografisi*, s.44

Espriler baskılanmış düşünceleri çoğunlukla açıkça dışa vurulamayan konuları ifade ettiklerinden insana komik gelmekteydi.

Bilinçdışının bir başka mekanizmasının farkına varmış buna “ aktarım ” adını vermiştir. Bilinçdışının sistematik olarak incelenmesine yönelik yöntemleri geliştiren ilk kişi olmuştur. Bastırmaların bilinçdışı olduğunu ancak bilinçdışının hiçbir şekilde bastırmalardan ibaret olmadığını ortaya koymuştur.

“ Zamanla bilinçdışı kuramını bilinç, bilinçdışı ve önbilinci kapsayacak şekilde geliştirmiştir. Önbilinç, bilinçli olmasa da var olan bilinç düzeyine kolayca çıkarılabilen bilgileri içeriyordu. Daha sonra topografik zihin modelini geliştirerek bilinçdışını “ tanımlayıcı bilinçdışı ”, “ dinamik bilinçdışı ” ve “ sistem bilinçdışı ” olarak üçe ayırmıştır. Tanımlayıcı bilinçdışı zihinsel yaşamın bilinçli olarak denetlenmeyen gündelik etkinlikler ve davranışlar gibi öznel olarak farkında olmadığımız bütün özelliklerini kapsamaktaydı. Dinamik bilinçdışı davranışlarımızı sürekli olarak etkilemekte; etkisi dil sürçmeleri veya cesaret gibi niteliklerle açığa çıkmaktaydı. Sistem bilinçdışında ise, zihinsel süreçler bastırıldığında bilinçli zihinden farklı ilkelere göre düzenlenmekteydi. Daha sonra bu modelin yerini benlik(ego) üstbenlik(süperego) ve altbenliği(id) içeren yapısal modeli aldı. ”²⁸

9.1.4 Benlik, Üstbenlik ve Altbenlik

“ Latincedeki -İngilizce üçüncü tekil şahıs zamiri ‘it’ in karşılığı olan-id sözcüğünden gelen altbenlik, Freud’a göre fiziksel enerjinin kaynağı ve kişiliğin temel ögesi olup tamamen bilinçdışıydı. Haz ilkesine göre çalışıyor, istediklerine ve gereksindiklerine ‘hemen şimdi’ ulaşmayı hedefliyordu. ”²⁹ Doğumda mevcut olan yalnızca alt benlik olduğundan bebeğin davranışlarını da altbenlik belirliyordu. Çocuklar gelişip dış dünyayla etkileşmeye başladıklarında diğer insanlardan ayrı ve farklı olduklarının daha çok farkına varmaktaydılar. Bu benliğin gelişmesiyle olmaktadır. Freud’a göre benlik “gerçeklik ilkesine” göre çalışır: dış dünyada neyin mümkün olabileceğinin sınırlarını anlar ve bu sınırların etrafında nasıl dolaşılması gerektiğini bilmekteydi. Benlik bilinç, önbilinç ve bilinçdışının içinde mevcuttur. Freud benliğin altbenlikten geliştiğini kabul eder: bu ikisi yakın ilişki içinde görür ve benliğin alt kısmı altbenliğin

²⁸ Ruth Sheppard, (2012) *Zihin kaşifi Sigmud Freud Biyografisi*, s.45

²⁹ Ruth Sheppard, (2012) *Zihin kaşifi Sigmud Freud Biyografisi*, s.64-65

içine karışmış durumda kabul ederdi. Bastırılanlar da altbenliğe karışır ve bastırmadan kaynaklı direnç göstermeleri denetiminde olmak kaydıyla, benlikle ancak altbenlik aracılığıyla iletişim kurabilmekteydi. Freud'un ‘‘ Artık bireyi, yüzeyinde benliğin bulunduğu, bilinmeyen ve bilinçdışı bir psişik altbenlik olarak görmeliyiz’’ şeklinde ifadesi yer almaktadır.

Ona göre çocuk büyüdükçe benliği, altbenliğin dış dünya tarafından şekillendirilen bu kısmından çıkmaktadır. Benliğin amacı altbenliğin acil itkilerini dış çevre şartlarına uygun gerçekçi yollarla yargılamak ve doyurmaktır. Bir dürtü yerine getirilmeden evvel eylemin bedelleri ve yararları değerlendirilmekte, gerektiğinde benlik hazzı erteleyerek altbenliğin dürtülerinin ancak uygun zaman ve yer bulununca doyurulmasına izin vermektedir. Freud'a göre ‘‘ Tutkuları içeren altbenliğin aksine, benlik mantık ve sağduyuyu temsil etmektedir’’. Altbenliğin dürtüleri doyurulmadığında, benlik bunun yarattığı gerilimi boşaltmaya da çalışmaktadır.

Ona göre kişiliğin son gelişen kısmı üstbenliktir, beş yaş civarında benlikten gelişmektedir. Üstbenlik doğru ve yanlışın iç sesidir ve kişinin davranışlarını mükemmelleştirmeye çalışmaktadır. Başlangıçta, çocuğa standartları veya üstün nitelikleri anne-baba veya başka bir otorite figürü göstermekte; çocuk büyüdükçe bunlar içselleşmektedir. Üstbenlik benliğin gerçeklik ilkesinden ziyade ideal standartlara uygun davranması için çalışmaktadır. Benlik gibi üstbenlik de, bilinç önbilinç ve bilinçdışında mevcuttur. Freud üstbenliğin bütün dinlerin evrimleştiği özü içerdiğini düşünür. Freud benliği at üstündeki biniciye benzetmektedir. Binici atın enerjisini kullanır ama aynı zamanda kendini atın gücünden korumalıdır çünkü at biniciyi üzerinden atabilir. Sonraki yıllarda üstbenlik de bu meseleye uydurulmaya çalışıldığında at ve at arabası analogisi kullanılmıştır. Altbenlik attır, gelişmemiş ve içgüdüselidir. Benlik at arabasının mantıklı sürücüsüdür; altbenliği yönetebilir, ama hiçbir zaman tam kontrolü elde edemez, çünkü at ondan daha güçlüdür. Üstbenlik sürücünün babasıdır; yanında oturup ona nerede yanlış yaptığını söyler. Freud altbenliğin kalıtım yoluyla aktarılabilceğini; benliğin deneyimlerinin de, nesiller boyunca insanlar tarafından yeterli sıklıkta ve yoğunlukta tekrarlanırlarsa altbenliğin

deneyimlerine dönüşebileceğini ve böylelikle altbenliğin “sayısız benliğin gösterdiği direnç göstermelerin tortularına” liman olabileceğini öne sürmüştür.

ID-alt benlik: koordine edilmemiş dürtülere

Ego-benlik: koordine edici ve gerçeğe uygun işlev

Süperego-üstbenlik: ahlaki öğütler veren işlev ³⁰

“ Zihnin üç cephesinin birbirleriyle etkileşmesi ve çatışması Freud’u büyülemiştir. Ona göre benlik, bir yandan üstbenliğin dayattığı sınırlar çerçevesinde altbenliği tatmin etmeye çalışırken diğer yandan da dış dünyayla uğraşmaktadır. Benliği ‘üç efendiye hizmet eden ve dolayısıyla da üç tehlikenin -dış dünya, altbenliğin libidosu ve üstbenliğin sertliği- tehdidi altında bulunan zavallı bir yaratık’ olarak tanımlamıştır.” ³¹ Benlik en güçlü öge olduğundan dengesini koruyabilmekte, altbenlik çok fazla güçlenirse kişi başka hiçbirşeyi umursamadan dürtülerine göre hareket edebilmekte, eğer üstbenlik çok fazla güçlenirse kişi çok katı ahlak kurallarının denetimine girebilmekte ve sürekli bir suçluluk duygusu altında ezilebilmektedir.

Ona göre altbenlik ve üstbenlik arasında barışı korumaya uğraşan benlik yadsıma yer değiştirme bastırma akla yakınlaştırma(rasyonalizasyon) veya bastırma gibi savunma mekanizmalarından birine başvurabilir. Bu savunma mekanizmaları her zaman sağlıklı değildir ama bazen gereğinden fazla veya uygunsuz şekilde kullanılabilirler. Altbenliğin arzuları, benlik tarafından bastırılırsalar bile davranışı etkilemeye devam edebilir. Freud altbenlik benlik ve üstbenlik arasındaki dengenin, sağlıklı bir kişiliğin anahtarı olduğuna inanmıştır.

³⁰ Prof. Dr. İhsan Turgut, (1990) *Sanat Felsefesi*, s.127

³¹ Ruth Sheppard, (2012) *Zihin kaşifi Sigmud Freud Biyografisi*, s.66

9.2 Carl Gustav Okumaları

9.2.1 Çağdaş Ruhun Görünümleri

“ Jung’a göre ruh, maddenin bir ekgörüngüsü olarak kabul edilmelidir. Ruh yerine ‘psişe’ madde yerine ‘beyin hormonlar içgüdüler kalp atışları’ kullanılsa da herkes hemfikir ”³². Jung kitabında şu şekilde ele almıştır. Ruh bir salgı bezine benzetir. Bu durumda düşünceler beyinsel bir salgıdan başka birşey değildir. Bu kavram içinde ruh kendi içinde varolan bir özellik değil temel yapının fiziksel uzantılarının yalın bir ürünüdür. Bu nedenle Jung’a göre bilinç, ruhun kaçınılmaz gerekli bir koşuludur hatta ruhun ta kendisidir. Psikolojinin konusu ruh felsefeninki dünyadır. Birbirini anlaşılır kılan bu iki bilim dalının varlığı diğerinin varolmasına bağlıdır.

Ruh varsayımı maddeninkinden daha gerçekdışıdır. Eski inanişe göre ruh, insan yaşamını özümledi; fiziksel ve uzamsal yapıya yani bedene gebelik sırasında girer ve onu son solukla birlikte terk ederdi. Ruh uzamda yer tutmadığı ve yaşam verdiği bedenden hem önce hem sonra varolduğu için zaman alanında yer alır, ölümsüzlük niteliğini taşırdı.

“ Seele (ruh) sözcüğü nereden geliyor ? Almanca Seele (ruh) İngilizcedeki soul gibi, Got dilinde saiwala eski Almancada saiwalo, eski Slavcadaki sila sözcüğünden türemiştir; sila güç demektir. Eski Yunancada ise hareketli alacalı parıldayan anlamına ailos idi. Eski Yunancadaki psyche sözcüğü kelebek anlamına gelir. Bu ilişkiler, Seele (ruh) sözcüğünün kökensel anlamını gün ışığına çıkarıyor: Ruh, hareketli bir güç, yaşam veren bir güçtür. Latince eski Yunanca ve Arapça dillerinde ruha verilen ad, hareketli rüzgar, ‘canların dondurucu soluğu’ anlamlarına geliyor. ”³³

İlkelerde de ruh “görünmeyen soluklardan oluşmuş bir beden” demektir. Yaşamın belirtisi soluk alma hareket ya da hareketin yaratıcı gücüyle eş değerde olan ruhu anlatmaya yarıyor. Bir başka ilkel inanış yaşamın bir diğer belirtisi sıcaklık olduğuna göre ruhu ‘ateş’ ya da ‘alev’ olarak kabul eder. Bir başka inanış da ruhla adı özleştirir. Kişinin adı ruhu sayıldığından yeni doğan bebeklere atalarının ruhunu yeniden canlandırmak için onların adı verilirdi. Bu inanış parçayı bütünle, bilinçli Ben’i ruhla özdeş kılmaya yöneliktir. Ruh bir yaşam kaynağı doğaüstü ama nesnel bir

³² Carl Gustav Jung, (2016) *İnsan Ruhuna Yöneliş*, s.24

³³ Carl Gustav Jung, (2016) *İnsan Ruhuna Yöneliş*, s.28-29

varlık olarak belirir. Ruhun kendine özgü bir sesi vardır. Ruh nesnel bir şeydir varolma nedenini kendi içinde taşıyan ani bir parıltıdır. Jung'a göre ruh bilincin keyfini büyük ölçüde etkiler, nesnelliği ile belirir ruh. Misal coşkularımızın çoğuna set çekmek kötü huylarımızı iyiye çevirmek rüyalarımıza buyurmak ya da buyurmamak elimizde değildir. Belleğimiz edilgen bir hayranlıkla katıldığımız en delice düşüncelere açıktır; hiç aramadığımız ve beklemediğimiz halde fanteziler zihnimizde beliriverir. Aslında ürkütücü ölçülerde bilinçdışı ruhumuzun işlevine onun güçlerine ve güçsüzlüklerine bağlıdır.

Bu kanı söz konusu gizemli ve kaygı verici özelliğin hem yaşamın kaynağı olduğu düşüncesiyle hem de Ben'in ve bilincin bilinçdışı yaşamdan ortaya çıktığı deneyiyle birleşir. Küçük çocuk "Ben" bilincinden yoksun bir ruhsal yaşam gösterir. Bu nedenle de yaşamın ilk yıllarından pek az iz kalır. Bu esenleştirici duygular nereden aklımıza geliyor ? Nereden kaynaklanıyor bu coşku bu esin bu duygu ? İlkel insan yaşamın kaynağını ruhunun derinliklerinde duyumsar, ruhu etkileyen herşeyi niteliklerin büyümlü kullanımlarını saflıkla kabullenir. Ona göre ruh salt yaşamdır; yaşamına sahip çıkmaz yaşamla olan tüm ilintilerinden bağımsız görür kendini.

Ruh uzamda yer tutmaz. Düşüncelerimizin zihnimizde yer aldığından eminken duygularımız konusunda kararsız, onların daha çok yürek yöresinden kaynaklandığını sanırız. Duyumlara gelince onlar bedenin tümünden ortaya çıkar. Kuramımız bilincin kafa içinde yer aldığını öngörür. Kimi zenci kabileleri ruhun ne kafada ne yürekte yer aldığına inanırlar, önlere göre ruh karnın içindedir. Uzamsal yer kararsızlığına gitgide artan ve duyumsamadan uzaklaşan ruhsal durumların yöresel görünümü de katılır. Örneğin bir düşüncenin boyutları nelerdir ? Uzun ince ağır akıcı düz yuvarlak ya da başka bir biçim ? Eğer uzam içinde dört boyutlu bir görünüm arıyorsak buna en iyi örnek kuşkusuz düşüncedir. Ruh bir noktada olur gezegensel dünyanın enginliği de. Eğer ruh uzamın sınırındaysa nesnesizdir. Nesneler ölür ama görünmez bir şey nasıl yok olacaktır? Ayrıca yaşam ve ruh düşlerin ve diğer varlıkların tanıklığıyla benden önce varolmuş ve benden sonra da varolacaktır. Oysa "Ben", uyku ve baygınlık sırasında yok olur. Bu halde ilkel sezgi ruhun bedende yer aldığı

inanişını niçin yadsısın ki ? Eski kültürlerin düşleri ve yanılsamaları bilgi kaynağı olarak kullandıkları düşünülürse eski inanişın ruha üstün bir bilgelik hatta Tanrısalılık yakıştırdığı kolaylıkla anlaşılır. Görüldüğü gibi bilinçdışı uzantısı doğaüstü varlıklara varan yücelik algılarımızı düzenler, ilkel alanda rüyalar önemli bilgi kaynakları olarak kabul ediliyorlardı. Antikçağda tüm güçlü kültürler bu ruhsal temel üzerinde yükseldiler. Bunların arasında kendini tanıma yollarını ayrıntılarıyla felsefi ve deneysel biçimde irdeleyen Hint ve Çin kültürlerini sayabiliriz.

Bilinçdışının yoğun bir içeriği vardır. Bu içerik bilince çıkabilse engin bir bilgi artışı elde edilir. Hayvanlarda yapılan incelemelerin sonucu içgüdüsel açıdan zengin yapıda oldukları göstermiştir. Böceklerin bilgilerinin bilincine vardıklarını söyleyemezsek de sağduyu konusunda içgüdüsel tepilerin bir o kadar ruhsal işlev oluşturduğu da kuşku götürmez. İnsan bilinci bütün yaşam biçimlerini ve soya sopa bağlı kalıtsal işlevleri içerir. Her çocukta bilinçten önce işlevsel bir ruh eğilimi vardır. Yetişkinin bilinçli yaşamında bu içgüdüsel bilinçdışı işlev varlığını ve işlerliğini ara vermeksizin duyurur. Bilincin tüm işlevleri bilinçdışında önceden hazır bulunur. Bilinçdışında da algılar güdüler öngörüler duygular ve düşünceler bulunur. Ruhun bilinçli işlemesiyle bilinçdışı işlemesi arasında yalnızca bir tek fark vardır: Bilinç yoğunluğuna ve merkezileşmesine karşın bir anlıktır; belli bir ana ve kendi çevresine elverişlidir. Yapısı gereği bireysel deneyimin araçlarından başka birşey içermez geçmişe dönük gücü ise bir kaç on yılı geçmez, belleği uydurmadır ve basılı kağıtlardan oluşmuştur. Bilinçdışı ise: yoğunluğu merkezileşmesi yoktur, iç karanlıklara derece derece ulaşır, sonsuz bir genişlik elde eder, birbirine benzemez bir küme ögeyi yan yana kapsar, yücelik algılarının belirsiz yığını ondadır, ataların, yaşamı boyunca oluşmuş katmanlaşmaların olağanüstü gömüsü de ondadır. Bilinçdışı kişileşebilseydi erkekle kadının yaşıyla gencin doğumla ölümün sınırında yaşayan bütünsel bir canlının çizgilerini taşır, hemen hemen ölümsüzlüğü yakın bir biçimde bir iki milyon yıllık insan deneyimleri ile dolu olurdu. Zamanın akıcılığı üstünde hiçbirşeye karşı çıkmadan gezinir dururdu. Şimdiki anın, yüzyıllar önceki bir insandan hiçbir farkı olmazdı onun için. Yüzyıllık düşleri görür Tanrısal yanıtlar verirdi. Çünkü bireyin ailesinin kabilesinin halklarının yaşamlarının defalarca yaşamış olacak ve kuruluşun oluşumun çöküşün ritmini-canlı bir duygu gibi-bilebilecekti.

Biliçdışı düşte belirir ya da bize öyle gelir. Biliçdışı kuşaktan kuşağa miras gibi geçen işlevsel bir düzen olduğundan her zaman varoldu. Bilinç, bilinçdışı ruhun gecikmiş filizidir. Ses, belirli bir frekanstaki hava titreşimidir; renk ışığın dalga uzunluklarından birisidir ve bunlar dışımızda kalan gerçeklerdir. Bilincine vardığımız herşey ruhsal araçlardan başka bir şey değildir. Ruh, en yüksek gerçek bütünlüktür, çünkü gerçeği görüldüğü gibi yansıtır.

9.2.2 Bilincin Yeniden Ele Geçirilmesi

Aslında insan ruhlarının farklılığı kolaylıkla görüldüğü halde “diğer kişinin” gerçekte duyguları düşünceleri algılamaları istekleri bizimkilerden farklıdır. Bireysel bilinç bilinçdışının uçurumlarıyla çepeçevre sarılıdır. Görünüşte kendinden emin ve güven vericidir; aslında kolay kırılır temeli sallantılı niteliktedir. Güçlü bir coşkun etki bilincin denge durumun belli belirsiz bozar. Ruhsal çalkantılar sonucu doğamızın bütün parçaları bilinçaltında erir, yıllarca ortaya çıkmaz. Sürengen kişilik değişiklikleri belirir; şöyle sözler edilir şu ya da bu olaydan sonra “bambaşka biri oldu”. Bir varsayıma göre bütün ruhsal olaylar kendi içlerinde karşıtlarıyla birleşirler. Bunun çağrıştırdığı atasözleri de şöyle diyor: “Aşırı uçlar birleşirler” “Her kötülükte bir hayır vardır”

*“Klasik Çin felsefesi karşıt iki evrensel ilke tanır. Aydınlığın adı “Yang” karanlığınki “Yin”dir. Bunlardan biri gücünün doruk noktasına ulaştığında, karşıt ilke hemen filizlenir ve coşar. Burada iç çatışmadan doğan ruhsal bir denkleştirme ilkesinin imgeselleşmiş açıklaması yatar.”*³⁴ Bir kültür doruk noktaya ulaştığında er ya da geç yıkılma zamanı da gelmiş demektir. Hoşnutsuzluk ve umutsuzluk veren bölünme olgusu, beraberinde yeni bir ışık da getirir. Eskide yaşanmış bir çöküşün tarihini tek bir kişide kişileştirme halinde ruhsal kopuntunun gerçekleştiğini çevre egemenliğinin zayıflayarak yitirilmesini ve sonunda yıkımın kurbanı olduğunu görürüz. Deli takkesinin altında yokuş çıkarken bir sonraki inişe sevinerek gülen bir bilge bulunduğunu hatırlamalıyız. Aslında bilgelik ve delilik ayrılmaz iki sıkı fıkı dosttur.

Düşlere bakacak olursak düş; ruhun en karanlık en gizli köşelerine yerleşmiş dar bir kapıdır. Bu kapı, benlik bilincinin varolmasından çok önceki bir zamana, ruhu bireysel bilincin hiç ulaşamayacağı bir yerin çok ötelere sürükleyip götüren o kökensel

³⁴ Carl Gustav Jung, (2016) *İnsan Ruhuna Yöneliş*, s.52

geceye açılır. Çünkü benlik bilinci çok dağınıktır, ayırma çıkarma ve farklılaşma yollarıyla bağımsız olaylardan ayrılık gösterir, anlaşılabilir tek yanı benlikle olan ilintileridir. Bilinç en uzak noktalara bile uzansa yine sınırları belli bilinen bir alandır. Düşlerin aracılığıyla ayırım gözetmeyen doğanın bağrında kendisinin her şey, her şeyin de o olduğu o aydınlık-karanlık kökensel geceye uzanan insan varlığının en derin en genel en gerçek en kalıcı yanlarına ulaşıyoruz. Evrenselliğin bütünleştiği bu derinliklerden çıkıp geliyor düş. Saf ve gerçektir düşler. Tüm eski kültürlerde Tanrıların buyruğunu etkili düşlerde arayıp bulma olayı dikkate alınmalıdır. Esinlerimize ne denli bağlı olduğumuzu ancak düşünmekten yoksun kaldığımızda anlıyoruz. Düşler şu karanlık ve birleştirici ruhumuzdan çıkıp bize ulaşan bir esindir. Yeryüzünün sonsuz ayrıntılarında ve dolambaçlı yollarında kaybolduğumuzda insan varlığının başlıca olaylarına ulaşmamızı sağlayacak algılanabilir noktaları bulup çıkarmamızda düşlere başvurmamızdan daha doğal ne olabilir. Bilincin ataklığı kopukluklara eğilim gösterir. İnsanların kendi sözlerine ne denli kapıldıklarını görmek inanılacak şey değil; sözlerinin her birinin ardında bir gerçek yattığını sanırlar.

Tarihin kendine özgü akışı bütünüyle gizlidir; herkes yaşar ama hiçkimse göremez. Son derece özel ve öznel deneyimlerden ve ruhsal yaşamdan oluşmuştur. Savaşlar hanedanlar toplumsal karışıklıklar toprak ele geçirmeler ve dinler. Sonuçta tek ve önemli olan bireyin öznel yaşamıdır. İşte, tarihi oluşturan da budur, tarihin bütün değişimleri onda gerçekleşir yeryüzünün geçmişi ve geleceği bu gizli ve bireysel kaynaklardan oluşur. Çağımızın etkenleriyizdir ve çağımız biz demektir. Ve bu konuda şu şekilde bir örnek verir: “ *Hastama “ Dikkatinizi düşlerinize yöneltin” dediğimde bunun anlamı şudur: “İçinizdeki en öznele varlığınızın ve yaşamınızın kaynağına yaşamda yer aldığınız noktaya bilinmeyen yanınıza dünya tarihine dönün. Etkisizliği önceden belli çıkar yolları aramaya sırt çevirmeniz için önünüze dikilecek, görünüşte yıkılmaz bir set giderilmesi olanaksız bir güçlük olacaktır.”*³⁵ Düşleriniz öznel doğanızın belirtisidir. Bu nedenle size, içine düştüğünüz çıkmaza neden olan davranış yanlısını açıklayabilirler.

³⁵ Carl Gustav Jung, (2016) *İnsan Ruhuna Yöneliş*, s.60

Aslında düşler bilinçdışı ruhun ürünleridir. Bilincin keyfilikinden kaçmış yansız ve bir anlaktır. Saf bir gerçeğe ve doğal gerçeğe dayalıdır. Bu nedenle bilincimiz kaybolduğunda insanın temel doğasına uygun bir davranış kazandırmada eşsiz bir ayrıcalık taşırlar. İnsanın düşlerini düşünmesi kendine dönmesi demektir. Düşünme esnasında benlik bilinci yalnız kendine dönük değildir; düşlerin nesnel verilerine de ilgi gösteriri, onları bilinçdışı ruhtan gelen bir iletişim bir bildiri olarak algılar. Düşünce öz-kişiliğin tümünü belirleyen kavram, benlik ve bilinç bu kavramı oluşturan parçalardan ancak ikisidir-üzerinde yoğunlaşır. Düşlerin ruhun bilinçdışı etkinliğinin doğal ürünü olduğu düşüncesine inanıldığında gerçek düşlerin bir bildiri taşıdığına da inanmak gerekir.

“ Düşlerin yorumu okült bir disiplindir, sınanmış tek bir yorum yöntemi bile yoktur. Düşün anlamını bulmak bütünüyle isteğe bağlı bir iştir; çünkü ataklık düşün çözümünde başlar. Kendi deneyimine durumuna ve isteğine göre düşün anlamına yakın ya da uzak sınırlar tanıyacaktır. Düşlerin bilindışı doğamızdan yayıldıklarını kesinlikle varsayabiliriz, bu nedenle düşler insan ruhunun incelenmesinde en yalın araçlardır. Düş genellikle adına mitolojik temalar dediklerimizi yani öz ve yabancı halkların efsanelerinde rastlananlarla karşılaştırılabilir sunuları ve imge çağrışımlarını içinde saklı tutacaktır. Bu durumda düş kolektif bir anlam yani genel insana özgü bir anlam taşır. ”³⁶

Bir düşü yorumlayacak kişinin en az düşün zenginliği kadar geniş bir zeka gücüne sahip olması gerekir; çünkü kendisinin ne olduğunu bilmeyen düşün ne olduğunu hiç bilemez. Her birimizde yüzünü bilmediğimiz bir yabancı vardır. Bizimle düşler aracılığı ile konuşur ve bize kendisinin, tanıdığımız bizden ne denli farklı olduğunu gösterir. Çözülmesi güç bir durumda çabaladığımızda, her fırsatta bizi uyaran bizi başarısızlığın içine iten davranışımızdaki hatayı gün ışığına çıkaran odur. İç dünyaya açılan kapı dar ve gizlidir. Sayısız önyargılar yan tutmalar düşünceler korkular bu girişe set çekerler. Bilhassa düştan bahsetmemizin sebebi düşlerin iç deneyde bilinen başlangıç noktalarından biri olduğunu vurgulamak içindi. Tüm ruhsal etkinliklerin en güçlü ve beklenmedik olanlarıyla yüz yüze geliniyor. Bilinmeyen arka planın varlığı nedeniyle nesneleri daha aydınlık bir bakışla izlemek gerekir.

³⁶ Carl Gustav Jung, (2016) *İnsan Ruhuna Yöneliş*, s.60

10. BEYİN ÜZERİNE OKUMALAR

Tez metninde yer alan bu bölüm içeriğinde, yaşantısında labirent kavramına çoklu anlam yükleyen insan'ın, bilinç ve bilinçdışı algı faaliyetlerinin yer aldığı mekan-yüzde yüz emin olmamakla birlikte-beyin olarak kabul gördüğünden, bu mekanizmanın işleyişini yakinen incelemek ve anlamak amacıyla beyin yapısı ve beyne bağlı fonksiyonlar incelenmiştir.

10.1 Beyin

Sıradan bir organ değildir ve insan beyni hiçbirşeye benzememektedir. Kafatası içindeki maddenin yüzyıllar boyunca önemsiz görülmesi muhtemelen şaşırtıcı değildir. Eski mısırlılar ölülerini mumyalarken beyinleri çıkartıp atmış ancak kalplerini dikkatlice korumuşlardır. *Eski Yunan filozofu Aristo beynin, kanı soğutmak için bir çeşit radyatör görevi gördüğünü düşünmüştür. Fransız bilim adamı Rene Descartes beynin ruhun bedenle iletişimini sağlayan bir çeşit anten görevi gördüğüne karar kılmıştır.*³⁷ Beynin gerçek önemi ise ancak günümüzde farkedilmektedir.

Beynin en temel görevi bedenin kalanını hayatta tutmaktır. Beynimizdeki 100 milyar nöron içinde kalp atışını nefes almayı ve kan basıncını düzenleyen; açlık susama seks güdüsü ve uyku düzenini kontrol eden nöronlar vardır. Tüm bunların ötesinde davranışları düzenleyen duyguları, düşünceleri ve algıları beyin meydana getirmektedir. Sonra eylemlerimizi yönlendirmekte ve uygulamaktayızdır ve zihnin bilinçli farkındalığından da beyin sorumludur.

Bilimsel ve teknolojik ilerlemeler sayesinde ve elektriğin daha iyi anlaşılmaya başlanması ile beyin dinamiklerinin tanınmasına sonrasında elektroansefalografinin (EEG) icadı bu dinamiklerin gözlemlenmesine ve ölçülmesine olanak sağlamıştır. Fonksiyonel beyin görüntüleme makinelerin gelişi, bilim adamlarının beynin içine canlıyken bakabilmelerini ve mekanizmalarını çalışırken görebilmelerini mümkün kılmaktadır. Son 20 yılda pozitron emisyon tomografi (PET) fonksiyonel manyetik

³⁷ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.6

rezonans görüntüleme (FMRI) ve yakın zamanda manyetik ensefalografi (MEG) beyin fonksiyonlarının sonsuz detaylı bir şekilde haritalandırılmasını sağlamaktadır.

İnsan beyni, bizi çevremizdeki dünyaya karşılık vermeye hazır tutar. O dış dünyadan ve bedenin geri kalanından sürekli bilgi toplayan geniş ve karmaşık iletişim ağlarının merkezindedir. Bu karmaşık iletişim ağı yapısından ötürü labirent yapısına benzetilebilir. Beyin bu bilgileri yorumlarken deneyimleri meydana getirir: Görüntüler sesler duygular ve düşünceler. Ama onun öncelikli işlevi bedende değişiklik üretmektir. Bunlar kalbin düzenli kasılmaları gibi temel yaşamsal öğelerden davranışı oluşturan karmaşık hareketlere kadar uzanır.

Beyin nöronlarda elektriksel sinyaller oluşturacak şekilde duyu organlarından sürekli bir bilgi akımı alır. Beynin ilk yaptığı şey bilginin dikkat geriktirip gerektirmediğine karar vermektir. Beyin ve omurilik bedende gerçekleşen bütün süreç ve hareketleri koordine etmekten sorumlu bedenin ana kontrol merkezi olan merkezi sinir sistemini oluştururlar.

Beyin muazzam miktarda bilgiyi kaydetmektedir. Ancak bu bilgilerin çok küçük bir kısmı bilincimize girecek ve rapor edilebilecek noktaya kadar işlenmeleri için seçilirler. Rapor edilemeyen deneyimler bilinçli değildir. Bilinçdışı beyin işleyişi buna rağmen eylemlere rehberlik eder ve onlara önyak olur. “ *Beyin yaklaşık 100 milyar hücreden oluşur. Kabaca yüzde 10’u nöron adı verilen birbirine sinyaller gönderen uzmanlaşmış hücrelerden meydana gelmektedir. Bu sinyal aktarımı beyin fonksiyonunu bütün diğer bedensel süreçlerden farklı kılar. Her ne kadar sinyaller elektriksel olsa da hücresel arası aktarım şekli kimyasaldır.*”³⁸ Beyin modülerdir; farklı kısımları farklı işler yapar. Ancak modüller yoğun bir şekilde birbirleriyle bağlıdır ve bedenin geri kalanının yardımı olmadan hiçbirisi çalışmaz. Hafıza dil gibi yüksek seviye işlevler beyin alanlarının birbiriyle olan bağlantılarından ileri gelir. Her beyin eşsizdir. Beyin dokusu aynı bir kas gibi ne kadar çalıştırıldığına bağlı olarak güçlendirilip geliştirilebilir. Kimse elektriksel aktivitenin deneyime tam olarak nasıl dönüştüğünü bilmemektedir

Beyin eylem planları oluşturmak için duyumları algıları ve duyguları kullanmaktadır. Bazı planlar içselleşmiş beyin aktivitesi ya da düşüncelere neden olurlar. Örneğin ‘’ iç

³⁸ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.38

konuşma ‘‘ motor alanlar tarafından oluşturulur, ancak görünür hiçbir belirtisi yoktur. Bizim anımsama olarak deneyimlediğimiz aktivitelerin bazıları hipokampusta meydana gelir. Beynin anatomisi bedenin herhangi bir organında daha saklı gizli ve daha karmaşıktır.

“ Beynin temel yapıtaşı hücredir. Belirli işlevleri yerine getirmek için sinyal gönderen ve nöron olarak bilinen hücreler çekirdek adı verilen daha büyük yapılar oluştururlar. Bu hücreler kalın ve katmanlı tabakalardan oluşan gri maddeyi oluşturmak üzere biraraya gelerek beyin korteks adı verilen üst kabuğunu meydana getirirler. Yüzeyindeki derin yarık beyni ikiye ayırır(Hemisferler) ve her bir hemisferin beş lobu vardır. Bu temel bölgeler farklı görevlerde uzmanlaşırlar ama birbirlerine bağlı ve etkileşim içindedirler. ”³⁹

Dünyada görüşler sesler tatlar veya kokular yoktur sadece farklı şekillerde dalgalar ve moleküller vardır. Bu nedenle duyumsamalar beynin yarattığı ‘‘ sanal inşaalardır.‘‘ Duyu organları ışık dalgaları veya belli moleküllerin dokunması gibi uyaranların ilgili alanlarına iletilecek olan elektrik sinyallerine dönüştürerek bu olağanüstü dönüşümü başlatır. Bazı uyaranlar bedenin diğer bölgelerinde de meydana gelebilir. Bu uyaranların bir kısmı bilinçli olarak deneyimlenirken birçoğu bilinçdışı kalır. *“ Bilinçli görüş herhangi bir şeyi görme sürecine benzerken bilinçdışı görüş gözlerden gelen bilgiyi ne olduğunu anlamadan hareketleri yönlendirmekte kullanır. Bu iki türlü görüş beyinde ayrı yollardan geçer. Üst(dorsal) yol bilinçdışıdır ve hareketleri yönlendirir. Alt(ventral) rota ise bilinçlidir ve nesneleri tanımlar. ”⁴⁰* Dorsal veya ‘‘nereye’’ yolu, görsel uyaranla tetiklenmiş sinyalleri yakındaki bir nesneden sekerek gelen ışık gibi görsel korteksten parietal kortekse taşır. Yol boyunca, nesnenin görene kıyasla konumunu hesaplayan ve buna göre hareket planı hazırlayan bölgelerden geçer. Dorsal yol hareket ve zamanlama hakkında bilgi toplayarak bunu aksiyon planına dahil eder. Bütün bilgiler-ördek uçan bir nesnedir gibi-bu yol boyunca bilinçli düşünmeye gerek olmadan burada toplanır. Ventral yol veya ‘‘ne’’ yolu öncelikle şekil renk derinlik gibi algıların görsel işlem bölgelerinden geçer. Tanımlamayı sağlamak için görsel hatıralarla eşlenmek veya karşılaştırılmak üzere bu gevşek formdaki temsiller temporal lobun alt eşiğine ulaşır. Bazı bilgiler anlamlandırmak ve önem derecesi

³⁹ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.50

⁴⁰ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.82

belirlenmek üzere bu yol üzerinden frontal loba gitmektedir. Bu seviyede bilinçli algılama haline gelmektedirler.

Gördüğümüzü düşündüğümüz şeyi görmemektediriz. Bir manzaraya baktığımız zaman, ilk bakışta bu manzaradaki herşeyi gördüğümüzü düşünürüz, ancak gerçekte bir kaç ufak detayı görebilmekteyizdir. Beyin görsel bilgiden anlama ulaşmak için çok sıkı çalışmakta, karmaşık bir sahneye bakmak insanlar hedef nesnelerin arka plandan ayırt edebilme sürecini aktive etmekte ve sonra hangi kısma odaklanacağını seçmektedir. Bilinçli beyin hikayeyi biraraya getirirken bu detaylar merceğe altına alınır. Bu yorumlama bilinçdışı olarak başlar. Renkler ve gölgeler sadece çeşitlerine ve yansıttıkları ışık miktarına göre ele alınmaz. Bilinçdışı beyin bağlamındaki renk ve gölgelere göre nesne üzerinde çalışır. Gülmek görüşü değiştirir.

“ Gülme tam anlamıyla dünyayı görüşünüzü değiştirir. Normalde bir Necker küpüne baktığınızda görüntü mücadele eden iki üçboyutlu resim olarak görünür. Buna binoküler rekabet denir. Bu rekabetin nedeni her bir gözün beynin iki tarafına gönderdiği görüntünün birbirinden ufak farklılıklar taşıması ve beynin ikisini birden bilinçli farkındalığa aktarmasıdır. Gülmenin bu aktarımı durdurması üzerine bir teoriye göre, eğlenmenin bir duygudurum olarak, beynin iki yarımküresinde olan bilgiyi olağandan daha iyi kaynaştırmasıdır.”⁴¹

Görmenin anlık ve kolay bir işlem olduğu ve görsel görüntülerin her zaman tam biçime sahip olduğu düşünülse de bilinçdışı olarak beyin, bize dünyanın görüntüsünü sunmak için düzenli olarak büyük bir inşaa başarısı göstermektedir. Pekiyi ya sesle görme olur mu: görsel bilgiyi ses çeviren bir cihazın, görme engelli en az bir birey için görme deneyimi yarattığı rapor edilmiştir. Cihazın anbean kişinin normalde görme alanında olacakları kaydetmek üzere bir kamerası vardır. Bu kamera kişinin kafasının üzerine yerleştirilir. Kamerayla alınan bilgi ses manzarasına dönüştürülerek kişinin kulağına iletilir. Kişi fiziksel özelliklerle sesi eşleştirmeyi öğrendikçe-örneğin tek bir yüksek tonun dikey yüzeyi ifade etmesi gibi-onu bir ses olarak işitmek yerine normal bir görüş gibi deneyimler. Bu cihazı kullanan bir kadın, çevreyi işitme deneyiminin bazen görme deneyiminden ayırt edilemeyeceğini iddia etmiştir.

Kulak çevreden ses dalgalarını toplayarak beyinde işlenmek üzere gönderilecek sinir sinyallerine çevirir. Kulak aynı zamanda bedenin hareketini ve pozisyonunu

⁴¹ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.84

duyumsayarak beynin dengeyi düzenlemesini sağlar. Ses kaynağına göre özellikleri belirlenen dalgalardan veya titreşimlerden oluşur. Sesin algımızı etkileyen temel özelliği frekans(saniye başına düşen titreşim miktarı) ve genişliğidir(sesin ‘‘yükselişleri’’ ve ‘‘düşüşleri’’). Frekans vuruşları ve genişlik sesin yüksekliğini yönetir. Düzensiz ses dalgaları gürültü olarak deneyimlenir, müzik bunun tersine düzenli desenler oluşturur. Müziği tam anlamıyla tarif etmek zordur ancak kalitesi kaynağının(müzik enstrümanları) yarattığı müzik notalarına ve nasıl çalındığına bağlıdır. Müzikteki başka önemli bir faktör müziğin tınısı veya kalitesidir. Tını bir kerede ne kadar farklı frekansta nota duyulduğuna bağlıdır; çoklu frekanslar veya armonik sesler daha zengin bir tını oluşturur. “ *Beyinde birincil korteks frekanslara ikincil bölge armoni ve ritme tepki verirken üçüncül bölge kavrama ve entegre etmeyi sağlar.*”⁴² İşitme çevreden gelen konuşma müzik ve günlük seslerin mekanik titreşimlerinin dış kulak orta kulak ve iç kulak boyunca ilerlemesini içerir. Titreşimler elektrik sinyallerine dönüştürülür ve beyin tarafından ses olarak anlamlandırılır. Işığı işitmek diye bir kavramdan bahsetmek gerekirse; kıl hücreleri ses titreşimlerini sağlıklı kulaktaki nöronları uyaracak elektrik sinyallerine dönüştürür. Çalışmalar kızılötesi ışınların kulak nöronlarını uyarabildiğini göstermiştir. “ *Chicago’daki Northwestern Üniversitesi’nde bir ekip deneklerin iç kulağını kızıl ötesi ışınlarla maruz bırakmış ve bunun alt kollikuluda elektrik aktivitesine dolayısıyla ışığın beyne ses-benzeri veri gönderdiği görülmüştür.*”⁴³

İnsanda baskın olan duygu görme olsa da koku duyusu(olfaksiyon) çevremizde zararlı maddelere karşı bizi koruduğu için yaşamsal önem taşır. Koku ve tat alma duyusu birbirine bağlıdır. Tat gibi koku da kimyasal bir duyudur. Burun boşluğundaki özelleşmiş reseptörler buruna giren ve reseptör hücrelere yapışan moleküllerin saptanmasını sağlar. “ *Koklamak koku moleküllerinin burna daha fazla girmesine olanak sağlayarak kokunun ‘kümelenmesine’ neden olur. Kokular burun deliğindeki reseptör hücrelerde fark edilir ve burun boşluğunda 1000 reseptör hücresi bulunur ve biz 20000 farklı kokuyu ayırt edebiliriz ve her bir kokunun kendine ait bir imzası vardır.*”⁴⁴ Her burun yolu bir olfaktör yumruya bağlıdır, bu yumruya giden yollar boyunca elektrik sinyalleri gönderir. Olfaktör yumru limbik sistemin bir parçasıdır ve

⁴² Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.91

⁴³ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.92

⁴⁴ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.94

limbik sistem duygularımız isteklerimiz ve içgüdülerimizin beşiğidir ve bu yüzden koku insanda çok yoğun duygusal tepkiler uyandırır. “ *Koku diğer duyulara göre daha fazla duygu ve anı uyandırma eğilimindedir. Araştırmalar bir görüntünün birkaç gün içinde kaybolduğunu ancak kokunun hafızada bir yıldan daha fazla hatta on yıllar boyunca saklandığını göstermiştir.* ”⁴⁵ Kokunun hayvanlarda olduğu gibi insanlarda da hayati önem taşımasından dolayı, olfaktör bölge diğerlerine göre daha önce evrimleşmiş olup primitif beyne bağlıdır. Bu duyu aynı zamanda cinsel seçim duygusal tepkiler ve yiyecek-içecek tercihleri oluşturmada önemli role sahiptir. Genellikle insanın koku duyusunun diğer duyularla ilişkili olarak köreldiğine inanılır. Ancak yakın tarihli çalışmalar insanın etkili bir şekilde bir kokuyu takip ettiğini göstermektedir. İnsan beyni kokunun kaynağını bulmak için iki burun deliğinden gelen koku kümesini kullanır. Dolayısıyla görme ve işitmeyle birlikte kokuyu tamamen anlamak için iki burun deliğine güvenerek stereoskopik olabilir. Kör koklamak beynin kokuyu bilinçli olarak farketmeden yakalamasıdır. Bir olay birçok duyu organından gelen bilgiyle birleştirilerek hipokampus tarafından koordine edilir. Bu olayla ilgili herhangi bir görüntü koku veya sesle karşılaşıldığında bu olayla ilgili anı tetiklenir ancak anıyla en kuvvetli ilişkisi olan kokudur.

Koku gibi tad da yaşamsal değere sahiptir; zehirli maddeler kötü tad verirken besleyici maddeler ise memnuniyet vericidir. Tat alma ve koku duyuları birlikte canlıların yediklerini içtiklerini değerlendirmesini ve tanımasını sağlamaktadır. Bu iki duyu kimyasal duyulardır, burundaki ve ağızdaki reseptörler gelen molekülleri bağlar ve beyne gönderilecek elektrik sinyalleri üretir.

*“ Bir yiyecek sizi hasta ettiğinde bu ilişki uzun süre kalabilir ve hatta o yiyeceği itici veya iğrenç bulmanıza neden olabilir. Bu fenomen olumsuz tat koşullanması olarak bilinir. Harvard Tıp Okulu’nda bir grup araştırmacı, fareleri içine onları çok kısa sürede hasta edecek bir madde koyarak tatlı bir sıvıyla beslemişlerdir. Bir süre sonra fareler çok çekici bir tada sahip olsa da sıvıdan kaçınmaya başlarlar. Bir yiyecek mide bulantısıyla eşlenirse, olumsuz tat koşullanması hayvanlara çekici görünen yiyeceklerin toksik olabileceği bilgisini öğretmesi dolayısıyla hayati önem taşır. Kuvvetli bir öğrenme şeklidir ve sadece bir deneyimle öğrenilip yıllar boyunca sürebilir. ”*⁴⁶

Dokunma duyusunda ise durum, bir çok dokunma duyusunun varlığıdır. Ağrı hafif dokunma basınç titreşim ve sıcaklık ile bedenin mekanda duruşunun farkındalığı da

⁴⁵ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.97

⁴⁶ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.99

dokunma duyusu ile ilişkilidir. Deri bedenin dokunma için ana duyu organıdır, en geniş duyu organımızdır ve çevremizle tamamen etkileşim içinde hareket etmemizi sağlar. “ *Farklı uyaranlara tepki veren yaklaşık 20 çeşit dokunma duyusu bulunmaktadır. Farklı dokunma duyuları etrafımızdaki dünyaya dair detaylı ve karmaşık bilgi sağlarken, uyarı işareti olarak da bizi uyarabilir. Dokunma nesnelerin dokusunu deneyimlemek ve “ hissetmek “ için temeldir. Ayrıca başkalarıyla ilişkilerimizde de çok önemli bir rol oynamaktadır.* ”⁴⁷

10.2 Altıncı His Derin Duyu (Propriosepsiyon)

Proprio “benlik” kelimesinin latincesinden kaynaklanmaktadır-bazen altıncı his olarak adlandırılmaktadır. Beden konumu hareketi ve duruşunun hissedilmesidir ve bedenden beyne giden geri bildirimi içermektedir. Yine de bu bilgi her zaman bilinçli hale gelmemektedir.

“ *Derin Duyu Nedir ? Bedenlerimizin uzayda nasıl konumlandığı ve hareket ettiğine ilişkin hissimiz olarak tanımlanmaktadır. Bu ‘farkındalık’ somatik duyuşal sistemin bir kısmı aracılığıyla üretilmektedir ve kaslarda tendonlarda eklemlerdeki derin duyu reseptörleri ve konumumuzdaki değişikliğe bağlı olarak gerçekleşen uzama gerilim ve basınç değişimlerini izleyen bağ dokuları gibi yapıları içermektedir.* ”⁴⁸ Derin duyu reseptörleri beyne uyarılar gönderir, bu bilginin işlenmesi üzerine bir karar verilir: konumu değiştirmek ya da hareket etmeyi durdurmak gibi. Daha sonra beyin bu sinyalleri derin duylardan gelen girdilere bağlı olarak kaslara geri gönderir ve geribesleme döngüsü böylece tamamlanmaktadır. Derin duyu ya bilinçli hale getirilmekte ya da bilinçdışı bir biçimde işlenmektedir. Örneğin dengenin ayarlanması ve korunması genelde bilinçsiz bir süreçtir. Bilinçli derin duyu genelde karar vermeyle sonlanan bir çeşit kortikal işlem içermektedir. Bu normalde kaslara bir hareketi gerçekleştirmeleri üzere gönderilen bir emirle sonlanmaktadır. Derin duyu miktarının çok olması, çoğunun bilinçdışı işlendiği anlamına gelmektedir.

10.3 Hareket ve Kontrol Düzenleme

“ *Bedenin temel fonksiyonları içsel ortamı stabil kılmak için dikkatle kontrol edilmektedir. Hipotalamus ve beyin sapı hormon adı verilen kimyasal taşıyıcılarla-*

⁴⁷ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.100

⁴⁸ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.102

çoğunlukla biz farkında olmadan-bedeni rolantide tutmak için beraber çalışmaktadırlar. ” ⁴⁹ Hareketler bilinçli veya bilinçsiz olarak planlanabilmektedir. Her iki durumda da birbirine çok benzeyen karmaşık eylemler ortaya çıkabilmektedir. Bilinçli eylemler bilinçsiz olanlardan farklı bölgelerde tasarlansa da bütün planlı hareketler beyni içermektedir. Herhangi bir hareketi yapmakta ne kadar ustalaşırsak bilinçli planlama ihtiyacı o kadar azalmaktadır. Pek çok eylemimiz bilinçlidir. Örneğin bir nesneyi kaldırmayı düşünmek ve ardından gerçekten kaldırmak gibi. Fakat göz kırpması gibi biz farkında olmadan gerçekleşen eylemlerimiz de vardır. Bilinçsiz eylemlerin bazıları çevresel uyaranların tetiklemesiyle oluşmaktadır ; örneğin yemeği görme ona uzanma davranışını tetikleyebilir. Karmaşık bir hareketin bilinçli ve bilinçsiz olması kişinin yetenek düzeyine bağlıdır. Bir eylemi yapmaya alıştıkça, o eylem otomatikleşir. Ancak bu eylemler, kişi dikkatini buna verirse bilinçli hale gelebilmektedir. Komplike eylemlerde; aynı anda hokkabazlık yapma ve tek tekerlekli bisiklet kullanma gibi ileri düzey hareketler dahi bilinçsiz yapılabilir. Yetenek ve tanıdıklık arasındaki ilişkiye göz atarsak, bildiği yolda giden tecrübeli bir sürücünün arabayı döndürmek de dahil olmak üzere bütün eylemlerini bilinçsiz yaptığını, buna karşın araba kullanmayı yeni öğrenen birinin bütün eylemleri bilinçli yaptığını göstermektedir. Bilmediği bir yolda giden tecrübeli sürücü ise sadece arabayı döndürürken bilinçli hareket yapmaktadır. Bazı eylemlerin uzun süreler boyu bilinçli bir biçimde tasarlanması gerekmektedir. Eğer kişi bir işi yapmada çok becerikli ise - örneğin profesyonel bir golfçunun topa vurması gibi-eylemin yönetilmesi beynin bilinçsiz bölgelerine gönderilmektedir. Bu beynin yüksek işlevli bilişsel bölgelerini serbest bırakarak, kişinin topu nereye ve ne kadar hızla vurması gerektiği konusunda plan yapabilmesi için konsantre olmasını sağlamaktadır. Beyin duyu organları aracılığıyla olayları anında kaydetmektedir. Ancak onların bilinçli hale gelmesi saniyenin yarısı kadar sürmektedir. Hızlı değişen bir ortamda etkili bir şekilde yanıt üretebilmek için beyin bilinçsiz bir şekilde eylemleri her an planlar ve yönetir.

“ Ayna nöronlar; bazı nöronlar hareket ettiğinizde aktive olmaktadır, bazıları ise bir başkasının hareket ettiğini gördüğünüzde. Bu bizim bilinçdışı olarak diğer insanların hareketlerini taklit ettiğimiz ve bir yere kadar onların deneyimini paylaştığımız anlamına gelmektedir. Ayna nöronları üzerine düşünmeden diğer insanların ne hissettiğini anlamamızı sağlamaktadır. Bu

⁴⁹ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.110

*bulgular son yıllarda elde edilen en önemli nörobilimsel bilgiler arasındadır.*⁵⁰

10.4 Duygusal Beyin

Duygular bilinçli hislermiş gibi görünebilirler ama aslında onlar bizi tehlikeden uzaklaştıran ve ödüle yaklaştıran içsel devinimlerdir. Duygular her zaman vardır ama çoğunlukla onların farkına varmamaktayız. Duygular tehlike veya fırsatlara verdiğimiz öncelikli olarak bilinçsiz tepkilerdir. Örneğin bir yılan görüntüsü bedeni otomatik olarak kaçmaya hazırlamaktadır. İnsanlarda duygular yaşamımıza anlam veren ve değer katan güçlü ‘hisler’ olarak deneyimlenir. Çevreden ve bedenin geri kalanından gelen bilgi duygusal içerik açısından sürekli olarak ‘tecrübe edilir’. Bizi duygulandıran şeyler bizi duygulandırmayan şeylere kıyasla daha hızlı bir şekilde dikkatimizi çekmektedir. Örneğin tehlikeli gibi görünen bir şeyin görüntüsü duygusal olmayan bir uyarana kıyasla daha çabuk bir biçimde bilinçli farkındalığa ulaştırılmaktadır. Aynı zamanda iyi şeyler de hızlı bir biçimde dikkatimizi çeker. Araştırmalar gülümseyen bir bebek resmine, öfkeli bir yüz resmi kadar hızlı yanıt verdiklerini göstermektedir. Bir duygu genelde geçicidir ve gün içindeki sosyal durumlara eylem düşüncelere yanıt olarak meydana gelmektedir.

*“ Duygular uyuma yönelik davranışı hazırlayan ipuçları gibi davranmaktadırlar. Buna karşın duygudurum saatler günler hatta bazı hastalıklarda olduğu gibi aylar sürebilmektedir. Duygudurum bizim farkında olmadığımız şeyler aracılığıyla bile tetiklenebilmektedir. Örneğin bir çalışmada bilince ulaşamayacak kadar hızlı kısacık bir anlığına iğrenç bir resim gösterilmesinin daha sonra benzer bir resme duyulan hassasiyeti arttırdığı bulunmuştur. Bu bilinçli olmayan uyaran tarafından tetiklenen hisler gönüllüler tarafından duygu olarak değil duygudurum olarak tarif edilmiştir.”*⁵¹

10.5 Arzu ve Ödül

Arzuyu kesin olarak tanımlamak zor olsa da en iyi şekilde elde ettiğiniz zaman size keyif ya da tatmin sağlayacağını düşündüğünüz bir şeyi istemek ya da onu elde etmeye can atmak olarak tarif edilebilir. Arzu veya ödülle(zevkle) ilişkili özelleşmiş beyin devreleri vardır. Arzu kişisel tercihleri şiddetle etkileyen karmaşık bir güdüdür. Sevmek ve istemek adı verilen iki farklı unsurdan oluşmaktadır. Sevmek zevkle

⁵⁰ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.120

⁵¹ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.126

ulaşmakla ilişkiliyken istemek bir şeye gerçekten ihtiyaç duymakla ilişkilidir. Öğrenme ve bellek açıkça arzular ve tercihlerin şekillenmesinde rol oynamaktadırlar. Bu ödül beklentisi olanağını doğurmaktadır. Beklenti araştırmacılar tarafından şans oyunları kullanarak araştırıldığında görülmüştür ki ödül potansiyeli arttıkça beyin aktivitesinin artmaktadır.

“ Duyguların ifade bulması ifade edilmesi kritik bir önem taşımaktadır. İnsanlar birbirine bağımlıdır, birinin yaptığı ya da yapmadığı bir şey diğerlerini mutlaka etkileyecektir. Bu nedenle birinin bir dahaki adımının ne olacağını öngörebilmek için birbirimizin duygularını okuyabilmemizin oldukça faydalı olduğu düşünülür. Diğerlerine ne yapmak istediğimizi anlatmak için de kendi duygularımızı belirtmeye ihtiyacımız vardır. Altı temel ya da evrensel duygu vardır: şaşırma öfke iğrenme korku mutluluk ve üzüntü. Her biri kültürler arasında hemen hemen aynı ama birbirinden farklı bir yüz ifadesine neden olurlar.”⁵²

İnsanlar sosyal canlılardır ve sağ kalmamız büyük oranda komşularımızla başarılı ilişkiler kurmamıza bağlıdır. Karşılıklı yardımlaşma ve korunma için birbirimize ihtiyacımız var ve beynimiz şimdiye kadar kendi türümüzden olanlara karşı oldukça hassas bir biçimde evrimleşmiştir. İnsan beyninin en ayırt edici özelliklerinden biri neokorteksin genişlemiş yüzeyi ve onun görece daha yeni zamanlarda gelişmiş dış tabakasıdır. İnsanlarda oldukça gelişmiş olan frontal korteks soyut akıl yürütmeden bilinçli düşünmeden ve duygu planlama ve organizasyondan sorumludur. Neokorteksin önemli ölçüde büyümesinin nedenlerinden biri, insanların geniş ve bütünlüklü gruplarda yaşamının zorunluluklarına yanıt olarak bu şekilde uyum sağlamış olmaları olabilirliği söylenebilir. Toplumsal yaşam kişinin diğerlerine uyum sağlamak için kendi davranışlarını değiştirmek üremeye ilişkin haklar için rekabet etmek diğerlerinin nasıl davranabileceğini öngörmek gibi hepsi neokortikal aktivite gerektiren zorluklar yaratmaktadır. Sosyal beyin sıkıca örülmüş topluluklar içinde işlev görmemizi sağlayan birtakım işlevler bütünüdür. Diğer insanlarla iletişim kurma onları anlama ve onlarla bağlantılı olarak kendi toplumsal konumumuza dikkat etme becerisini içermektedir. Buna ulaşmak için ayrı bir benlik yetisine de sahip olabilmeliyiz. Sosyal farkındalık benlik duygusu meydana getirdiği gibi sosyal bağlam içerisindeki benlik duygusu bir dizi bilişsel yetiyi kapsamaktadır. “ *Örneğin davranışlarımızı başkalarıyla dayanışma sağlamak üzere adapte eder, diğer insanların yapmak üzere oldukları şeyi ve bunu yapma nedenlerini öngörebilir,*

⁵² Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.134

*diğerlerinin bizimkinden farklı fikirlere ve inançlara sahip olduğunu anlayabilir, nşanların bizi nasıl değęlendirdiğini hayal edebilir ve kendi zihinlerimizi dikkatle inceleyebiliriz.”*⁵³ Sosyal kendisinin farkında olan beyin benliği farklı şekillerde algılamaktadır; fiziksel canlılar olarak eylemlerimizin failleri olarak, dünyadaki nesneler olarak ve sosyal sistemin bir parçası olarak kendimizin farkındayızdır. Kendiliğe dair farkındalıkların her biri farklı alanlardaki aktivasyonlar aracılığıyla gerçekteşir ve bu bilgiler sosyal açıdan uygun davranışlara karar vermek üzere birleştirilmektedirler.

Normal bir çevrede büyüyen normal insanlar neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair içgüdüsel bir his geliştirmektedirler ve beyinleri kısmen de olsa bu hisle donanmıştır olarak ifade edilebilmektedir. Bu doğal ahlak akılcı ya da adil olmak zorunluluğu taşımyorken ve muhtemelen sosyal bütünlüğü destekliyiçi davranışlar aynı zamanda dolaylı bir biçimde kişinin yaşam kalımını da desteklediğinden evrimleşmektedir. Başka bir insanı hissetmek-canı acıdığında o kişinin ya da çekinmesinin daha hafif bir biçimini deneyimlemek-oldukça içgüdüsel bir yeti gibi görünüyor. Bu yeti kısmen, başka insanların zihinlerinde ne olduğunu bilmemizi sağlayan zihin kuramına dayanmaktadır. Zihin kuramı, başka insanların kendininkinden farklı inançlara sahip olabileceğine ve onların davranışlarını, bir durum hakkındaki gerçekteğin değil bu inançların belirlediğine dair içgüdüsel bir bilgidir.

Mimikler ve beden dili düşüncülerimizi duygularımızı ve niyetimizi konuşmayla olduğu kadar jestlerimiz ve beden diliyle de iletmekteyizdir.

*“ İletişimimizin yarısı genellikle sözel değildir ve sözel olan ve olmayanlar arasında uyumsuzluk olduğunda mimiklerimiz kelimelerden daha fazla şey söylemektedir. İnsanların gözleri, yüz ifadeleri ve göz hareketleri aracılığı ile bilgi iletmektedir. İnsanların başkalarının gözlerini takip etmeye yönelik güçlü bir içgüdüleri vardır ve bu basit mekanizma eğer birbirlerinin görüş alanındalarsa, birbirlerinin dikkatini manipüle etme ve kelimeler olmadan bilgi paylaşmayı garanti altına almaktadır. Beden dili çoğunlukla içgüdüsel ve büyük oranda bilinçdişı aniden gelen eylemlerden oluşmaktadır.”*⁵⁴

Bunlardan bazıları ilkel reflekslerin kalıntılarıdır, bu kadim refleksler bizi av gibi görünen küçük yumuşak uyaranlara yaklaşmaya ve avcı gibi görünen büyük sert uyaranlardan uzaklaşmaya programlamaktadır. Jestler üzerinde ise daha fazla bilinçli

⁵³ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.136

⁵⁴ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.142

bir kontrole sahibizdir. Dilden dile değişen konuşma kurallarının aksine, jestler evrensel bir dilbilgisine sahipmiş gibi görünmektedir.

İnsanlar dil konusunda doğuştan bir kapasiteye sahiptirler, dil bir ya da daha fazla gene dayanıyor gibi görünen türümüze özgü bir yetidir. Yine de dilin genetik bir mutasyon sonucu olarak mı yoksa incelikli biyolojik değişiklikler ve çevrenin baskısının etkileşimi sonucunda mı ortaya çıktığı bilinmemektedir. Genelde, dil beynin baskın tarafındadır, yani en yetkin şekilde kullandığımız elin olduğu tarafta. Dil sembollerin bir anlamı iletmek üzere biraraya getirilmesinin yanında dilbilgisi adı verilen karmaşık bir kurallar bütününe dayanmaktadır. Konuşma ve dili anlama becerisi, bazı primatlarda ilkel dil alanı gibi işlev gören alanlar olsa da, sadece insanların sahip olduğu bir yetidir. “ *Konuşma dilinin tarihsel kayıtlarda izi yoktur, bu nedenle nasıl ya da ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir.*”⁵⁵ Dil birbirimize bazı şeyleri anlatmanın bir yolu olması yanında dünyayı algılama biçimimizi şekillendirdiğini söyleyebiliriz. Çoğu insan konuşmaya kendiliğinden doğal yollarla başlar, ama beyin işlevleri arasında en karmaşık beyin aktivitesi gerektirenlerden biridir. Hem konuşmaya hem dinlemeye farklı bilişsel yetileri yansıtacak biçimde birçok beyin alanı katılmaktadır. Okuma ve yazmayı öğrenmek içinse her beynin gerekli becerileri edinmek üzere eğitilmesi gerekmektedir.

10.6 Bellek

Anlık deneyimlerimizin çoğu unutulmaktadır, yine de onların küçük bir kısmı bellekte anı olarak kodlanmaktadır. Bir olayı hatırladığımızda özgün deneyimi gerçekleştiren nöronlar yeniden aktive olmaktadır. Yine de hatıralar geçmişin tekrarı değil onun yeniden inşaa edilmiş hali denmektedir Belleğin birincil amacı şimdiki eylemlerimize rehberlik etmektir ve bunu etkin bir biçimde yapmak için genelde bir şekilde kullanışlı olanları saklamaktayızdır. Geçmişin geri çağırılması bu nedenle seçici ve güvenilmez olabilmektedir.

“ *Bellek birçok beyin işlevini adlandırmak için kullanılan bir terimdir. Bu işlevlerde ortak olan unsur özgün deneyimde rol oynayan nöronların senkronize bir şekilde ateşlenmesiyle geçmiş deneyimlerin yeniden yaratılmasıdır.*”⁵⁶ Bellek bir şiiri

⁵⁵ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.145

⁵⁶ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.154

hatırlama ya da bir yüzü tanıma, uzak geçmişteki bir olaya dair belirsiz bir hayal, bisiklet kullanma becerisi veya anahtarlarınızın masanın üzerinde olduğuna dair bilgi olabilir. Bu fenomenleri ortak özelliği öğrenme ve geçmiş deneyimin bütünlüklü ya da kısmi bir biçimde yeniden oluşturulmasıdır. Bir deneyimin ya da bilgi parçasının kısa mı yoksa uzun süreli bir anı mı olacağını çok farklı etmenler belirlemektedir. Bunlar duygusal içerik, yenilik ve onları hatırlamak için gösterdiğimiz çabayı içermektedir. Öğrenme beynin farklı bölgelerinde bulunan nöron kümeleri arasında yeni bağlantılar oluşmasını içermektedir. Bu beyni güçlendirmekte ve onu zinde tutmaktadır. Örneğin yeni bir şehirde yolunuzu bulmak gibi mekansal bir beceri öğrenmenin hipokampusun arka bölgesinin büyüklüğünü arttırdığı bulunmuştur. Ne kadar fazla bağlantı oluşturulursa öğrenilen şey o kadar iyi kullanılabildiği gibi o kadar uzun süre hatırlanabilmektedir.

“ Anılar beyinde bölümler halinde kaydedilmektedir. Beyindeki anıların örüntüsünü hayal edebilmek için onu karmaşık bir ağ gibi düşünebiliriz. Bu ağda parçalar nodlarda veya kesişim noktalarında bir nesnenin insanın ya da bir olayın tamamlanmış anısını oluşturmak üzere biraraya gelen farklı anı unsurlarını sembolize etmektedirler. Anılarımız beynin tümüne dağılmıştır, böylece herhangi bir deneyimin bir kısmı kaybolursa dahi geriye kalanlar orada olabilir. Hatırlanacak olan olaylar en başta daha sonra unutulmuş olaylardan daha güçlü bir şekilde kodlanmaktadır. Deneyimlerin çoğunun kalıcı bir izi bulunmamaktadır. Yine de azı o kadar çarpıcıdır ki nöronlar arasında yeni bağlantılar oluşmasını sağlayarak beynin yapısını değiştirmektedirler. Bu değişiklikler ilk deneyimi oluşturan nöral aktivitenin daha sonra yeniden oluşturulması ya da hatırlanmasını sağlamaktadır. Bütün anılar bileşenlerine ayrılmaktadır (duyumlar duygular düşünceler ve diğerleri); her bileşen onu gerçekleştiren beyin alanında depolanmaktadır. Bir olayı geri çağırdığımızda onu yeniden deneyimleriz-ama sadece bir noktaya kadar. Geçmişte kaybolsak da, şimdiki ana dair farkındalığımızı koruruz, dolayısıyla nöral aktivite hatırlanan olayı üreten özgün deneyimin aynısı olmamaktadır. Onun yerine, özgün deneyim şimdiki zamana dair farkındalıkla karışmaktadır. Bu hatırlama deneyimi anıyı yeniden oluşturmaktadır, böylece bir olay akla getirildiğinde aslında onu en son hatırladığımız halini anımsamaktayızdır. Yani anılar yıllar içerisinde değişmektedir ve en sonunda özgün olayla çok az benzerlik taşıyor hale gelebilmektedirler.”⁵⁷

Eğer bir şey belli bir zihin durumunda ya da belirli bir duyumu deneyimlerken öğrenilir ya da deneyimlenilirse, o şey yine o durumda olduğunda daha kolay hatırlanabilmektedir. Örneğin tatilde güneşli bir plajda kitap okuduysanız, onu eve döndüğünüzde tamamen unutabilirsiniz. Ama yıllar sonra başka bir güneşli plajda

⁵⁷ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.156-161

hikayenin konusu aklınıza gelebilmektedir. Benzer bir şekilde belirli davranışlar, belirli bir durumda ya da ruh hali içerisinde öğrenilmiş olan davranışlar sadece aynı durumda ya da ruh hali içerisinde sergilenebilmekte ve başka zamanlarda unutulabilmektedir, bu da kişide birden fazla kişiliği olduğu izlenimi uyandırabilmektedir.

10.7 Mekansal Bellek

İnsan beyninin yapısı mekansal oryantasyonun ve belleğin bizim için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Parietal lobun tamamı-kafatasının tepesinin altındaki alan-bedenlerimiz ve uzamdaki pozisyonumuza dair haritalara ayrılmıştır. Yine hipokampusun ölçülebilen bir kısmı dolaştığımız yerlerdeki manzarayı kaydetmekle ve o haritaları bellekte saklamakla yükümlüdür. Bu iki alandan herhangi birinin hasarlanması kişinin yolunu bulma becerisini ciddi ölçüde etkileyebilmektedir. Labirentlerde yolunu bulabilen insanlar her iki hemisferdeki hipokampusları, kaybolanlar ise sadece bir tarafı kullanmaktadırlar. Bazılarının mekana dair bellekleri diğerlerinden daha iyidir. Kısmen bu bir alışkanlık ve eğitim meselesidir-hayatı geniş alanlarda yollarını bulabilmeye bağlı olan insanlar doğal olarak işaretlere daha fazla dikkat etmektedirler. Örneğin Londra'daki taksi sürücülerini şehrin labirent gibi sokaklarında yollarını bulabilmeleriyle ünlüdür. Bu beceri bilgi adı verilen hipokampusun mekansal bellekten sorumlu kısmını çalıştırdıkları iki yıllık eğitim süresinde gelişmektedir. Eğitim, ağırlık kaldırmayla kasların gelişmesinde olduğu gibi hipokampusun boyutunu arttırmaktadır.

10.8 Düşünme

Karmaşık bir dünyada ne yapacağınıza karar vermek düşünmeyi gerektirmektedir. Düşünerek eylemlerimizin olası sonuçlarını zihninizde canlandırabilmekteyiz. Bu, bir veya daha fazla fikri aklınızda tutmayı ve onları yönlendirmeyi içerir. Düşünme beynin birçok alanını içeren aktif bilinçli ve dikkat gerektiren bir süreçtir. Düşünme yaratıcılık ve deneyimlerimize dair hayal edilebilir açıklamalar inşa etme gibi insana özgü beceri ve eğilimlere dayanak oluşturmaktadır. Zeka kişinin çevresi hakkında bilgi edinme çevresinden öğrenebilme onu anlayabilme ve onunla etkileşim kurma becerisine işaret etmektedir. Fiziksel beceriklilik sözel akıcılık somut ve soyut akıl yürütme duyusal ayrımlar yapabilme duygusal hassaslık sayıların kullanımı

becerilerinin yanısıra toplum içinde işlevlerini iyi bir şekilde yerine getirme becerisine de işaret etmektedir. Zeka büyük oranda anlamlı kararlar verebilme becerisidir ki bu da olumlu ve olumsuz yanların hesaplanmasını içermektedir. Beyin ilk önce amacın değerini hesaplamaktadır; kararın sonunda beklenen ödülü. Daha sonra karar değerini hesaplamaktadır; net çıktıyı yani ödül eksi maliyeti. Son olarak beyin, bu kararın tahmin edilen ödülü getirme olasılığının ne kadar olduğuna dair bir öngöründe bulunmakta ve bunun gerçek sonuçla kıyaslanması öngörü hatasını vermektedir. “*Karar verme ve yargıda bulunma duygulardan ciddi ölçüde etkilenmektedir. Bu duygunun eylemi güdülemesinden kaynaklanmaktadır-duygu olmasaydı beyin direksiyonu olan ama motoru olmayan bir arabaya benzerdi.*”⁵⁸ Duygudurumun karar verme üzerinde oldukça önemli etkisi vardır. Mutlu kaygılı ya da nötr bir duygudurum içinde olmak ya da aşırı duygular hissetmek beynin akıl yürütme zeka veya diğer üst düzey bilişsel aktivitelerle ilgili kısımlarında anlamlı bir kısa süreli neden olabilmektedir.

10.9 Yaratıcılık ve Mizah

Yaratıcılık bilinen birşey genelde yeni bilgiler ışığında yendiden şekillendirebilme ve özgün bir kavram ya da fikre varabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Yaratıcı olmanın yolları kişinin genelde eleştirel seçici ve zeki olmasından geçmektedir. Beyinlerimiz sürekli bir kısmı yok sayılan uyaranlara maruz kalmaktadır. Bu dışarıda bırakma eylemin amacı, düşüncelerimize rehberlik etmesi için en uygun bilgiyi kullanmamızı garantilemektir.

“ Zihnimizi yeni bilgilere açmak yaratıcı süreci tetiklemektedir. Bu, beyin gamma dalgalarıyla üretilen keskin dikkat durumundan çıkıp yavaş, rahatlamış alfa dalgalarıyla boş durma haline geçtiği zaman olmaktadır. Herkes yaratıcıdır ama talep üzerine zihinlerini boşa alabilen kişilerin zihinlerini yeni olasılıklara açması ve özgün fikirler üretmesi daha olasıdır. Yine de bu süreç, yalnızca beyin yeni malzemeyle birleştirilebilecek bilgiyle kullanıma hazır hale getirildiğinde işlemektedir. Örneğin kendi disiplinlerinin temelleri konusunda uzmanlaşmış sanatçılar yenilikler ve değişikliklerle birleştirilebilecek bilgiye sahiplerdir. Uzmanlıkları yeni uyarıyı işleyecek daha fazla kaynağı ulaşılabilir kıldığından, bu sürecin bilinçdışı düzeyde işlemesine olanak tanımaktadır. Yaratıcı bireyler yeni bir fikir kuluçkadan çıktığında tekrar uyanık duruma geçebilme ve fikri dikkatle inceleyip eleştirebilme yetisine sahiplerdir. Bahsedilen ikinci yaratıcı süreçten çıkabilen fikirler değerlidir ve bu nedenle de gerçekten yeni fikirler olarak

⁵⁸ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.167

değerlendirilirler. Yaratıcılık ve deliliğin bazı türleri zeka, güçlü bir hayal gücü, başkalarına ilişkin görünen şeyleri ilişkilendirebilme eğilimi gibi belirli özellikleri paylaşmaktadır. Yaratıcı insanlar ve deliler arasındaki fark yaratıcı insanların içgörü sahibi olmasıdır, yarattıklarının gerçek olmadığını bilir ve tuhaf belirtileri kontrol ederek onları işlerine kanalize edebilmektedirler.”⁵⁹

Birçok mizah ürünü yaratıcılığa benzer şekilde görünürde ilişkisiz olan fikirlerin biraraya getirilmesinden kaynaklanmaktadır. Çalışanlar arasındaki mizahi etkileşimin çalışma alanına yenilik getirmeye nasıl etki ettiğine bakan çalışmalar, belki de mizah onları yeni bilgilere açık hale getirerek çelicilere dikkat etmeye zorladığından, çalışanların gülmesinin onların yaratıcı yeteneklerini ortaya çıkardığını iddia etmektedir. Beyin görüntüleme çalışmaları mizahın beynin ödül devresini uyardığını ve motivasyon ve keyifli beklentiyle ilişkili olan dopamin dolaşımını arttırdığını göstermektedir.

10.10 İnanç ve Batıl İnanç

Beyinlerimiz eylemlerimize rehberlik edebilmek için dünyayı anlamaya çalışmaktadır. Bunu yapmanın bir yolu deneyimlerimize uygun olan açıklayıcı hikayeler ve fikirler yaratmaktır. Çoğu insanın deneyimleri için çerçeve oluşturan bir çeşit inanç sistemi bulunmaktadır. İnançlar kimilerine öğretilmiştir, kimileri de onlara kendi deneyimlerini test ederek ve kendi yorumlamalarını deneyerek ulaşmaktadır. Bir inanç sistemi oluştuğunda hem geçmişte ne olduğuna ilişkin hem de dünyaya yansıtılan bir geçici varsayım işlevi görmektedir. Örneğin biri dünyanın sevecen bir doğaüstü varlık tarafından idare edildiğine inanıyorsa raslantılar veya talihin onların yüzüne güldüğü durumları bunun bir kanıtı olarak görecektir, öte yandan materyalist bir inanç sistemine sahip biri onları olasılıklarla açıklayacaktır. Raslantısal olaylar arasında anlamlı ilişkileri görme konusunda hızlı olan kişiler doğaüstüne ve batıl inanca meyilli bir inanç sistemine sahip olmaya diğerlerinden daha fazla eğilim göstermektedirler.

10.11 Bilişsel İllüzyonlar

Duyusal veriler şeylerin nasıl olduğuna dair varsayımlarımızla çeliştiği zaman illüzyonlar meydana gelmektedir. Beyin bu bilgiyi uydurmaya çalışır. Beynin hemen anlam çıkarabilmek için gelen bilgiye uyguladığı temel kurallar vardır. Örneğin aynı anda bir ses duyar ve bir ağzın hareket ettiğini görürsek, o sesin o ağızdan geldiğini

⁵⁹ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.168

varsayarız. Yine de tüm kurallar gibi bu da sadece iyi bir tahmindir ve yanılınabilir. Bu haliyle de bizi vantrilok illüzyonuna açık hale getirmektedir. Algının erken seviyelerinde gerçekleşen ilüzyonların önüne geçilememektedir ancak üst düzey bilişten kaynaklananlar buna karşı daha az dirençlidir. Örneğin gösteri esnasında üst düzey biliş sonucunda sesin kukladan değil vantriloktan geldiği bilinmektedir. Diğer bir örnek bir çocuğun atın nasıl görüldüğüne dair algısı dört ayak içerir ve bu da atın nasıl görselleştirildiğini etkilemektedir. Ressam Leonardo Da Vinci gibi bir uzman at izleyicisinin ise daha gerçekçi bir algısı vardır. Ortadaki resim ise muhtemelen at kavramı oluşmamış beş yaşındaki bir çocuğa aittir.

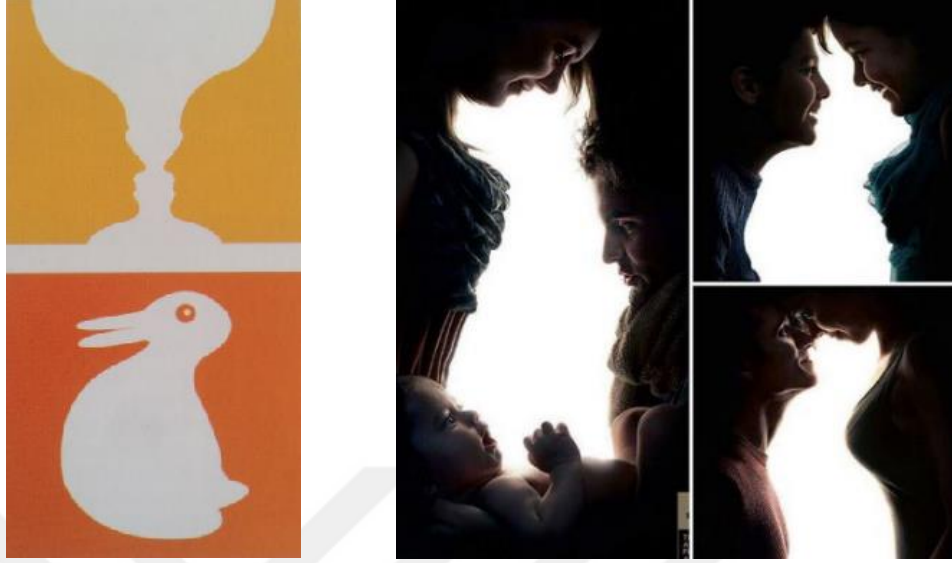

Resim: 75, Üç farklı yaş grubu at çizimi

Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.172

Çarpıtıcı aynalar, bedeninin geri kalanından gelen bilgilerle birlikte dış dünyadan gelen bilgi aralıksız biçimde beyinde, bedeninin kavramsal bir haritasını da içeren sanal dünyayla kıyaslanmaktadır. İkisi örtüşmediğinde beyin dışarıda bir şeyin değiştiğini varsaymaktadır. Belirsiz illüzyonlar, belirsiz şekillere bakarken ilginç bir şey olmaktadır. Beyne gelen girdi aynı kalır, ama gördüğümüz şey değişebilmektedir. Bu şekiller algının hem beynimizdeki hem de dış dünyadan gelen uyaranlarla şekillenen aktif bir süreç olduğunu göstermektedir. Değişim beyin resme dair en anlamlı yorumu aradığından gerçekleşmektedir. Normalde beyin, eğer bir şey başka bir şeyi çevreliyorsa çevrelenen şekil nesne, çevreleyen ise arka plandır gibi basit kurallara dayanarak çabucak bir sonuca varmaktadır. Örneğin vazo ilüzyonunda hangi şeklin üstte olduğunu söylemek imkansızdır, böylece beyin önce birini daha sonra öbürünü görmeye çalışmaktadır. İki şekil de görülebilir ancak iki şekil de aynı anda

görülememektedir. Çarpıtan İllüzyonlar, bir nesnenin boyu uzunluğu veya kıvrımlarına dair yanlış bir kanı yaratan görsel şekillerle tanılabilmektedir.

Resim 76: Belirsiz illüzyonlar, Şekil değıştirenler

Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.172

Genelde beynin gördüklerine dair bir anlam çıkarmak için normalde kullandığı olanakları kullanmaktadırlar. Örneğin beyin aynı boydaki nesnelerin daha uzaktayken daha küçük görünmesine ve bir dizideki daha büyük nesnelerin daha fazla dikkat çekmesine izin vermektedir. Diğer illüzyonlar gibi çarpıtmalar algının düşük veya yüksek seviyelerinde gerçekleşebilmektedir. Daha erken dönemlerde, beyin baktığı şeyi daha tanımadan gerçekleşenler en kalıcıdır, çünkü bilinçli düşünceden etkilenemezler.

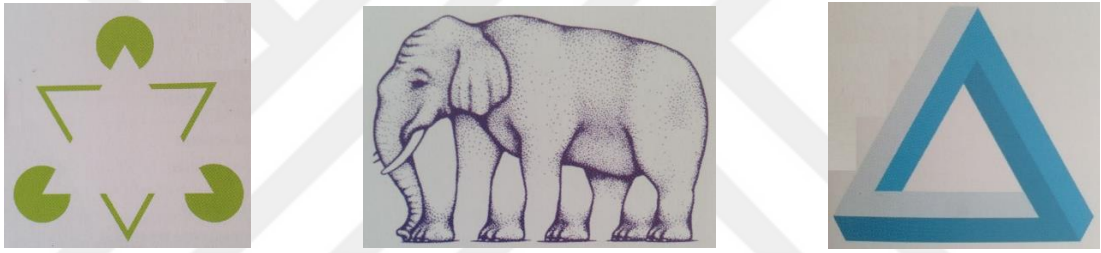

Resim 77: Yana doğru eğilen kuleler, Perspektif İllüzyonu

Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.173

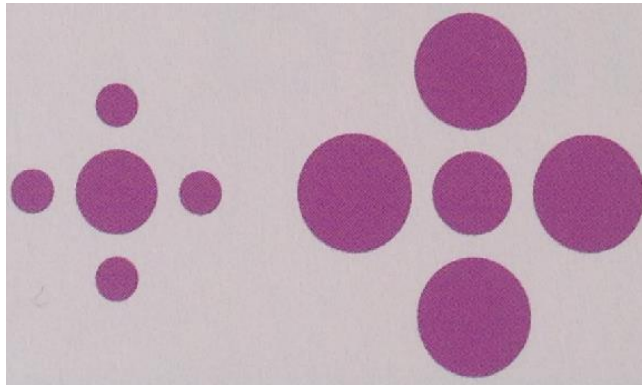
Perspektif illüzyonunda, resimde görüldüğü gibi yolda yürüyen şekiller aynı uzunlukta olsalar da, beyin daha uzakta olanın daha uzun olduğu konusunda ısrar etmektedir. Bu perspektif kurallarının -uzaklaşan cisimler küçülürler-algının daha erken evrede uygulanmasından kaynaklanmaktadır.

Ebbinghaus illüzyonu, her iki şekilde de ortadaki yuvarlaklar aynı boydadır ama daha küçük yuvarlaklarla kıyaslandığında daha büyük, daha büyük olanların yanında daha küçük görünmektedir. Paradoks İllüzyonlar, beynin birbirine yaklaşan köşelerin birleşeceğine dair hatalı varsayımına dayanan bu gibi resimlerle ortaya çıkarılmaktadır. İmkansız olsalar da en iyi örnekler tuhaf bir biçimde ikna edicidir; bilinçli beyin kandırılır ve şaşırtılır. Belirsiz illüzyonlardaki gibi beyin ilk önce bir açıklamayı daha sonra da diğer açıklamayı dener ama karar vermesi imkansızdır, çünkü hiçbirinin bir anlamı yoktur.

Resim 78: Zorla kabul ettirelilen üçgen, İmkansız fil, Üçgen çubuk

Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.172-173

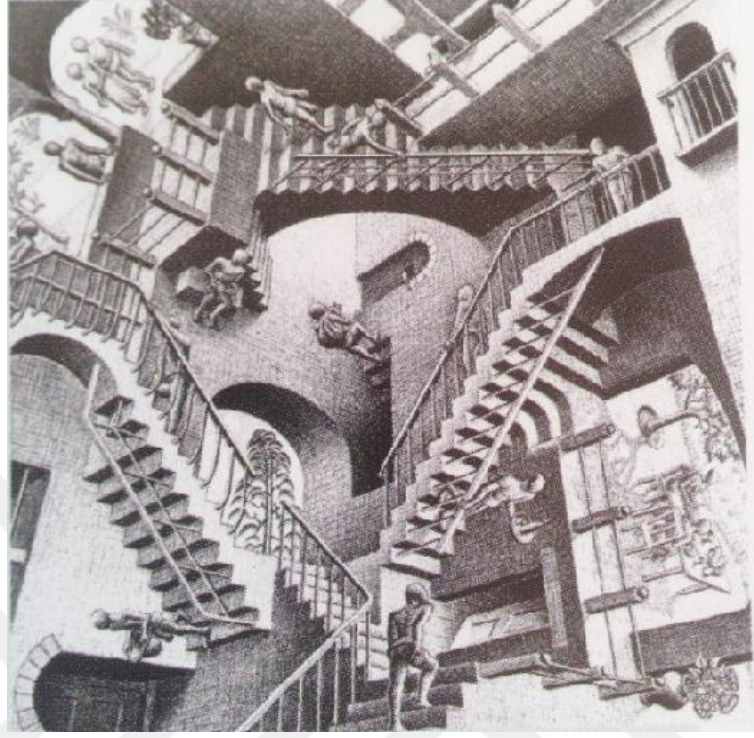

Resim 79: Ebbinghaus illüzyonu

Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.173

“ M. C. Escher Hollandalı grafik sanatçısı Mauk Escher 1930 larda ayrıntılı bir şekilde imkansız gerçeklikler çizmeye çalışmıştır ve çok sayıda şimdi oldukça ünlü olan illüzyon üretmiştir. Resimleri gözlemden ziyade hayal gücüne dayanarak çizmiş ve sanat çalışmalarına karmaşık matematiksel kavramları dahil etmiştir. Resimleri hem baştan çıkarıcı hem de duygusal

olarak yüklü olmakla birlikte manzaralarından bazıları nüktedanken bazıları karanlık gerçeküstü bir niteliğe sahiptir. Burada gösterilen sahne yerçekiminin üç farklı yönde de çalıştığı bir dünyada var olabileceğinden imkansızdır.”⁶⁰

Resim 80: M.C.Esher, Görecelik, 1953

Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.173

10.12 Bilinç

Bilinç aslidir, o olmadan yaşamın bir anlamı olmazdı desek yeridir. Bilinçli farkındalığı yaratan beyin aktivitesi tanımlanabilmektedir ancak görünürde fiziksel varlığı olmayan bir olgunun fiziksel bir organdan nasıl doğduğu hala gizemini korumaktadır. Bilincin doğası, bilinç başka şeyler gibi değildir. Bir düşünce duygu veya fikir evrenin geri kalanını oluşturan fiziksel şeylerden daha farklı gibi görünmektedir. “ *Zihinlerimizin içeriği zaman ve mekanda konumlandırılmaz, bu aktivitenin kendisinin mi bilinci oluşturduğu(monist, materyalist) yoksa beyin aktivitesinin zihin ya da bilinç dediğimiz farklı bir şeyle mi ilişkili olduğu(düalist görüş) bilinmemektedir.*”⁶¹ Eğer bilinç sadece bir beyin aktivitesi değilse, bu maddi evrenin gerçekliğin sadece bir kısmını oluşturduğu ve bilincin tamamen farklı kuralların geçerli olduğu paralel bir gerçekliğin parçası olduğu anlamına gelmektedir.

⁶⁰ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.173

⁶¹ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.176

Bilincin duygular duyumlar düşünceler ve algılar gibi hepsi nöral aktivite dikkat ve konsantrasyon seviyelerinde deneyimlenen farklı biçimleri vardır. Nöral aktivitenin seviyesi bilincin derinliğini belirlemektedir. Dikkatin odağı dış dünyaya ya da iç dünyaya yönelebilmektedir. Konsantrasyon bir çok hedefe sahip olduğunda dağınık ya da sadece bir yöne yönlendiğinde odaklanmış olabilmektedir. “ *Bilinçte farkındalık üç şekilde ele alınmaktadır: ana dair farkındalıkta beyin şimdiki olayları kaydetmekte ve onlara yanıt verir ama onları bellekte kodlamamaktadır; bilinçli farkındalıkta olaylar belleğe kaydedilip kodlanmaktadır; son olarak öz farkındalıkta olaylar kaydedilip hatırlanmakta ve kişi bunu yaptığıının farkındalığını yaşamaktadır.*”⁶²

İnsan bilinci kişinin her parçasının çevresiyle iletişim kurmasından doğmaktadır. Beynin bilinçli farkındalığı üretmede temel bir rol oynadığını biliyoruz ama bu nasıl gerçekleştirdiğini bilmiyoruz. Bilinçli olmak için beyin kendi algılarına sahip olmalıdır, yani bu algıların benliğin içinde gerçekleştiğini bilebilmelidir. Bunu yapmak için bir benlik duygusu oluşturulmalıdır. Bu olmadan bilinç mümkün olmayabilir denmektedir.

“ *Kaptaki Beyin diye bir kavramdan bahsedilmektedir. İçeriği şu şekildedir; bilinçli ama bedensiz beyin birçok bilim kurgu ve korku filmine konu olmuştur ve sıklıkla gerçeğin doğasına ilişkin felsefi tartışmalarda düşünce deneyi olarak kullanılmaktadır. Son yıllarda, modern teknoloji beyinde, bedende deneyimlenen gerçeklikten ayırt edilemeyen, sanal bir gerçeklik yaratabilmenin sınırlarına yaklaştıkça, bu fikir tamamen teorik olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır. Hatta buna zaten ulaşılmış olması bile ihtimal verilmektedir ve dış dünyanın gerçek olmaması bile mümkün olabileceği ileri sürülmektedir.*”⁶³

Bilinçli farkındalığın her aşamasının onunla ilişkili bir aktivasyon örüntüsü bulunmaktadır. Örneğin sarı kumaş görmek belirli bir örüntüye neden olurken, konuşmaları dinlemek başka bir örüntü oluşturur. Bu aktivite örüntülerine sıklıkla bilincin nöral karşılığı denmektedir. Eğer beyin bir örüntüden başka bir örüntüye geçerse, bilinçliliğini deneyimlemesi de değişmektedir. Bilinçle ilişkili olan süreçlerin genelde molekül ve atom seviyesi yerine beyin hücreleri seviyesinde bulunabileceği varsayılmaktadır.

“ *Bilincin ortaya çıkması için şu dört aşamanın olması gerekiyor olabileceği ileri sürülmüştür. Bunlar karmaşıklık seviyesi ateşleme eşiği(bilinç sadece*

⁶² Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.177

⁶³ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.178

beyin hücreleri yüksek oranlarda ateşlediğinde orya çıkmaktadır, beta dalgalarının yüksek ateşleme oranı uyanıklık, delta dalgalarının düşük ateşleme oranı derin uyku anlamındadır) eşzamanlı ateşleme(beyindeki hücre toplulukları aynı anda ateşlenir, bu durum bağımsız algıları örneğin sol ve sağ görsel alanları tek bir bilinç algısı altında birleştirmektedir) ve zamanlamadır.”⁶⁴

Dikkat bilinci yönlendirmekte ve kontrol etmektedir. Dünyanın belirli bölümlerinin öne çıkmasını sağlayan bir işaret kalemi görev yapmakta ve geri kalanının arkaplane çekilmesine neden olmaktadır. Çevredeki o an için en önemli unsuru seçerek beynin ona verdiği yanıtı güçlendirmektedir.

Beyin algılarımız ve hislerimizin tüm dünyanın çarpıcı bir biçimde farklı görünebilecek kadar değiştirilebildiği durumlar dahil, geniş bir yelpazeye sahip olan bilinçli deneyimler meydana getirme yetisine sahiptir. Bu değişmiş durumlar, bilincin değiştirilmesi artık yoğun nörobilim çalışmalarına konu olmaktadır. Normal uyanıklık durumumuz hayal kurmaktan rahatlamış farkındalığa hatta keskin bir odaklanmaya kadar değişmektedir. Beyin yine de bundan daha geniş yelpazede bulunan bilinç durumları yaratma kapasitesine sahiptir. Bazen çok heyecanlı ya da yorgun olduğumuzda veya duygusal açıdan zorlayıcı bir olay sonrasında olduğu gibi, kendiliğimizden normal bir aralığın dışına çıkarız. Bilinçli bir şekilde uzun süreli dans ritüelleri meditasyon ya da madde kullanımıyla normal durumdan çıkmaya çalışırız. Değişen bilinç durumları keyifliden dehşete kadar değişebilmektedir.

10.13 Uyku ve Rüyalar

Hayatın üçte biri, beynin bir dizi önemli işlevleri yerine getirdiği ve aktif olmaya devam ettiği uykuda geçmektedir. Beyin uyku esnasında en yoğun ve tuhaf deneyimlerimizi yaşadığımız rüyaları üretmektedir. Uyku sağlığımız için gereklidir, çok az uyuduğumuzda düşünme ve hatırlama becerilerimizde açıkça ve hızlı bir biçimde azalma görülmektedir.

“ Uykunun ne olduğu ve onu bu kadar önemli yapanın ne olduğu konusunda kimse emin değildir. Kuramlardan biri bedenin kendini onarmak için dinlenme süresi sağladığıdır. Bir diğeryse basitçe uykunun kişinin hareketsiz kalmasını sağlayarak, onu her gün belirli bir süreliğine tehlikeden uzak tuttuğudur. Üçüncüsü ise beynin bilgileri sınıflandırmak, işlemlemek ve ezberlemek için kendini dış dünyaya kapama ihtiyacı olduğu söylenmektedir. Önemli bellek işlemleri uyku sırasında olmaktadır ancak uykunun birincil amacının bu olup

⁶⁴ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.179

olmadığı açık değildir. Uyku durağan bir hal gibi görünse de aslında döngüler halinde gerçekleşmektedir. Kısaca uyku benzeri kısımlar birinci aşamayı, bilincin tamamen kaybolması ve kas felci ikinci aşamayı meydana getirmektedir. Derin uyku beyin aktivitesinin düşük olduğu, üçüncü ve dördüncü aşamalarda gerçekleşmektedir. Hızlı göz hareketleri(REM)uykusu etkileyici rüya gördüğümüze işaret etmektedir.”⁶⁵

İki çeşit rüya görme biçimi bulunmaktadır. Derin uyku esnasında genelde hemen unutulmuş muğlak duygusal açıdan yüklü ve anlamsız rüyalar görmekteyizdir. Beyin çok aktif değildir ama bilgiyi bellekte tutmak için kıbarca işliyor gibi görünmektedir. REM uykusunda ise oldukça aktif hale gelmektedir ve tipik olarak bir anlatısı olan canlı yoğun sanal gerçeklikler üretmektedir. REM uykusu sırasında beynin duyuları işleyen beyin kısımları oldukça aktiftir. Uykudan uyanıklığa geçerken genelde beyinde birçok değişiklikler aynı anda olmaktadır. Gelen uyaranlar üzerindeki engel kalkmıştır böylece dışsal duyu uyaran beyne girebilmektedir, bu da rüyaları oluşturan içsel duyuları kapatmakta ve onları geçersiz kılmaktadır. Buna ek olarak frontal loblar tekrar aktive olmakta, böylece kim olduğumuzu nerede olduğumuzu ve fantezi ve gerçeklik arasındaki farkı söyleyebilir halde olduğumuz normal bilinç durumuna geri dönmekteyizdir. Berrak rüyaları ise uyku esnasında frontal loblar uyandığında görmekteyizdir, ama gelen ve giden sinyaller üzerindeki engel devam etmektedir. Frontal loblar aktif olduğundan rüya gören kişi gerçekten rüya gördüğünü çıkarsayabilir ve olayları norall bilinç durumundaymışçasına deneyimleyebilmektedir. Berrak rüyalarda uyanırken kurduğumuz hayallerde olduğu gibi eylemlerimizi kontrol edebilmekteyizdir ama deneyim daha yoğundur ve gerçek gibi görünmektedir.

“ Freud, psikanaliz alanını kuran Avusturyalı bir psikiyatristtir. Rüyaları ‘bilinçdışına giden asil yol’ olarak tanımlamıştır, çünkü rüyaların uyanırken bastırılmış arzu ve duyguları açığa verdiğini düşünmüştür. Ona göre, bu bastırılan arzuların bilinçli olarak itiraf edilmesi o kadar şok edicidir ki; rüyalar da bile sembollerin arkasına gizlenmişlerdir. Freudyen rüya analizi rüya gören kişinin arzularının gerçek doğasını açığa çıkarmak için sembolleri çözümlemeyi hedeflemiştir.”⁶⁶

10.14 Zaman

Zaman beyin sabit değildir, deneyimlenen şeye göre yavaşlamakta veya hızlanmaktadır. Beynin zamanı ölçmek için çok farklı yöntemleri bulunmaktadır. Gün uzunluğu gibi daha uzun süreler hormonların artma ve azalmalarıyla ölçülürkenki

⁶⁵ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.184

⁶⁶ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.185

beyin süreçlerinin birçoğundaki milisaniyelik aralar nöronların salınımıyla belirlenmektedir.

“ Zamanın bizim deneyimlediğimiz şekilde geçişi öznel zaman olarak bilinmektedir, saatlerimiz aracılığıyla ölçülen(nesnel zaman) aynı değildir. En önemli fark öznel zamanın yaşadıklarımıza bağlı olarak yavaşlayıp hızlanabilmesidir. Bilinçsiz beynin gelen duyuşsal uyarınları bilinçli algı şeklinde işlemsi ortalama olarak yarım saniye almaktadır, yine de bu gecikmenin farkında değilizdir. Hareket eden şeyleri hareket ettikleri zaman görüldüğü zannedilmekle birlikte başparmak sıkıştırıldığında bunun hemen farkında olunduğu izlemine kapılabilinmektedir. Bu aciliyet illüzyonu bilinçli algıları beyne ilk girdikleri zamana götürerek öne alan hünerli bir mekanizma aracılığıyla meydana gelmektedir. Bu bize imkansız görünmektedir, çünkü kortikal sinyaller gerçek zamanlı sürecin aynısını bilince taşımaktadır, ama biz bir şekilde olayları daha erken hissettiğimizi zannetmekteyizdir. Bunu açıklamanın bir yolu bilincin birçok farklı akımdan oluştuğu ve beynin birinden diğerine atlayarak onları gözden geçirmesi ve yenilemesi olarak ifade edilmektedir.”⁶⁷

Örnek olarak, “ Yoğurulabilir zaman kavramı ” : Salvador Dalinin Belleğin Azmi resmi zaman algımızın esnek olduğunu göstermektedir-hızlanıyormuş ya da duruyormuş gibi hissedilebilmektedir.

10.15 Benlik ve Bilinç

İnsan beyni kendi deneyimlerimize sahip olmamıza izin veren bir benlik fikri yaratmakta ve düşüncelerimiz niyetlerimiz bedenlerimiz ve eylemlerimiz arasında bir bağlantı oluşturmaktadır. Benlik duygumuz kendi zihinlerimizi araştırmamıza ve gördüklerimizin davranışlarımıza rehberlik etmesini sağlamaktadır. Dünyayı öznel ve içsel olanlar ile dışsal ve nesnel olarak ikiye bölmekteyizdir. İkisi arasındaki sınır ilkinin tutan ve diğerini dışarıya yerleştiren bir kap görevi yapmaktadır. Bu kap benlik olarak ifade edilmektedir. Diğerlerinin yanında düşüncelerimizi niyetlerimizi alışkanlıklarımızı ve gerçek bedenlerimizi içermektedir. Bildirdiğimiz tüm deneyimler bir benlik duygusu içermektedir ama çoğunlula bu his bilinçdışıdır. Bu “ benlik-sahibi-bilinç ” genelde bilinç adını verdiğimiz şeydir. Benlik duygusu bilinçli hale geldiğinde öz-bilinçli olmaktan bahsedilmektedir.

Çeşitli bilinç seviyeleri mevcuttur. Benlik duygusu deneyimlerimizin temelinde yatmaktadır. Farklı formlar almakta ve farklı bilinç seviyelerinde işlev görmektedir.

⁶⁷ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.186

İçe bakış, kendi düşüncüleriniz ve eylemlerinizi hakkında düşünürsünüz; bunun bir çeşidi eylem gerçekleştirilirken özbilinçli olmaktır şeklinde ifade edilmektedir. Normal bilinç, düşüncelerinizin size ait olduğunu ve eylemlerinizin kendi kararlarınızın sonucu olduğunu bilirsiniz ve bunları bildirebilmektesinizdir. Bilgi, karmaşık davranışlarda olduğu gibi(araba kullanmak)çevreye yanıt verirsiniz, ama sorulduğunda onu hatırlayabilirsiniz. Bilinçsizlik en derin uykuda beynimiz dışarıdaki dünyayı algılayamamakta veya herhangi bir şey deneyimleyecek benlik duygusu yaratamamaktadır. Özdeşimsel düşünce beynin birçok alanında aktivasyona neden olmaktadır. Ben'i araştırmak kendi gözünüze baktığınızda olduğu gibi beni araştırmaya çalışmak imkansız denmektedir; görmek istediğiniz şeyi baktığınız şeyle yapmaya çalışıyorsunuzdur. Bunun sonucunda ben'i gözlemlerken gölge bir benlik ortaya çıkmaktadır.

10.16 Faillik ve Niyet

Faillik eylemlerimiz üzerindeki kontrol duygumuzdur. Bilinçli düşüncelerimizin bize yaptıklarımızı belirlediğini düşünmekteyiz, ama bu doğru değilmiş gibi görünüyor. Benjamin Libet tarafından gerçekleştirilen ünlü bir deney, kişi onu yapmaya bilinçli bir şekilde karar vermeden beyinlerinin eylemi planlayıp bilinçsiz bir şekilde harekete geçtiğini göstermektedir. Bu sıklıkla faillik duygumuz ve karar verme becerimizin asılsız olduğunu göstermektedir. Deneyimlediğimiz faillik duygusu aslında bizi kendi eylemlerimiz konusunda değil diğerlerinin eylemleri konusunda erkenden uyarmak için evrilmiş olabilir şeklinde ifade edilmektedir. Kendimizi failler olarak düşündüğümüzden diğerlerinin de fail olduğunu sezmekteyizdir, bu nedenle onların niyetlerini ve ne yapacaklarını öngörebileceğimizi düşünmekteyizdir. Niyeti görme eğilimimiz bilinçsiz nesnelerin davranışlarında dahi canlandırmamıza neden olmaktadır

*“ Carl Jung (1875-1961) kollektif bilinçdışı kavramından bahseder. Bilinçdışı zihnin atalarımızın bir ürünü olarak herkes tarafından paylaşılan kısmı fikrini geliştiren İsveçli bir psikiyatristti. Jung kollektif bilinçdışının anne tanrı kahraman gibi arketipleri (doğuştan gelen evrensel kavramlar) içerdiğini ve onların etkilerini mitler semboller ve içgüdüler aracılığıyla tespit edebiliğimizi düşünüyordu.”*⁶⁸ Belki de

⁶⁸ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.189

kollektif bilinçdışını beyinde yapısal olarak vukuu bulan bir çeşit kollektif bellek gibi görmektedir.

10.17 Bireysel Beyin

Hiçbir beyin birbirine benzememektedir. Aynı temel plana göre inşaa edilmiş olsalar da her biri çevre ile karmaşık bir etkileşim içinde olan özgün genler kümesine kodlanmış yönergelere göre üretilmektedir. Genelde bireyselliğimizin kişiliğimiz aracılığıyla ifade edildiğini düşünürüz ancak son yıllarda yapılan çalışmalar kişiliğin değişken bir olgu olduğunu göstermektedir. Farkı durumlarda ortaya koyduğumuz bir dizi incelikli bir şekilde farklılık gösteren kişiliğe sahibizdir.

Herkesin beyni farklıdır: cinsiyet ve cinsel yönelim beynin anatomisi ve işleyişindeki farklılıkların yansımasıdır. Sağ elli ve sol elli insanların beyni farklı organize olmuştur. Hatta sosyal ve kültürel etkiler de beynin belirli ödevleri gerçekleştirme biçimini şekillendirebilmektedir.

10.18 Doğa ve Eğitim

Doğa ve çevre beynin işleme biçimini şekillendiren iki faktördür. Doğa bir bireyin genotipine karşılık gelmektedir yani bireyin ailesinden miras aldığı belirli bir gen kümesine. Beyin eğitimle de değiştirilebilir bu da kişinin yaşamı boyunca maruz kaldığı tüm çevresel faktörlerdir. Gen bir veya daha fazla fiziksel özellikle ilişkili kalıtsal bilgi birikimidir. Genler aydınlatıcı düğmeler gibidir, aktivitelerini(ekspresyonu) açabilir kapayabilir artırabilir ya da azaltabilirler. Beyinde gen ekspresyonu nöro iletilci seviyelerine etki etmektedir, bu da kişilik bellek zeka gibi karmaşık işlevleri etkilemektedir. Çevresel faktörler gen ekspresyon örüntülerine tesir etmektedir, yani beyin işlevleri aynı zamanda yemek alışkanlığı coğrafi özellikler sosyal ilişkiler ve hatta stres seviyesine bile bağlıdır.

10.19 Genler ve Beyin

Proteinlerin bedende birçok rolü vardır. Bazılar saç gibi yapıları oluştururken, enzimler gibi diğerleri de süreçleri düzenlemektedir.

“ Genomdaki birçok gen duygudurumda rol oynayan nöro-ileticiden biri olan serotonin üreten protein moleküllerini kodlamaktadır. Bu genin her bir varyantı farklı bir protein molekülü üretmekte ve bu moleküller görevlerini

daha az ya da daha fazla etkili bir biçimde yapabilmektedirler. Bu nedenle genetik varyasyonlar bir insanın daha fazla serotonin sahibi olmasına neden olurken, diğerinin daha az serotonin salgılamasına neden olabilmektedir. Daha az serotonin depresyona ya da aşırı yemeye yatkınlık anlamına gelmektedir. Bu dopamin gibi nöro ileticiler için de geçerlidir. Dopamin eksikliği artmış risk alma davranışıyla ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle genotipiniz beyninizin yapı ve işleyişini yani davranışınızı etkileyebilmektedir.”⁶⁹

Son dönemde araştırmacılar deneyim ve öğrenmenin beyin döngülerini yenide şekillendirdiğini göstermektedirler. Görüldüğü üzere beyin yaşam boyu kendini onarma büyüme ve gelişme kapasitesine sahiptir.

10.20 Kişilik

Kişiliğin genelde bir bireyin tipik olarak sergilediği bir grup davranışsal özellik olduğuna inanılmaktadır. Bazı kişiler farklı durumlarda ve farklı zamanlarda aynı davranışı gösterirken diğerleri daha değişken olabilmektedir. Herbirimiz bizi saldırganlık veya dışadönüklük gibi belirli özellikler yönlendiren genetik bir şablona sahibizdir. Genler kişilik üzerinde çok önemli olsa da, olduğumuz kişi, davranışları öğrenme biçimimize de bağlıdır. Kişilik alışmış olduğumuz yanıtlar kümesi olarak değerlendirilmektedir. Bakım veren kişilerin davranışları hatta televizyondaki davranışlar kopyalanarak öğrenilebilmektedir. Eğer bir yanıt sıklıkla tekrar edilirse anı olarak kodlanmaktadır. Sonrasında genetik bir eğilim kadar kişinin parçası haline gelmektedir. Kişilik özelliği testleri farklı zamanlarda kişilerin farklı olmasına izin vermektedir, ama diğerlerinden daha gerçek olan temel bir kişilikleri olduğunu varsayar. Ancak bazı kanıtlar herkesin birden fazla karakteri olduğuna ve birçok insanın çok sayıda kişilik sahibi olduğunu göstermektedir. Kişilerin bir durumda ulaşabildiği anılar, diğer bir durumda ulaşılamaz olabilmektedir. Uç durumlarda normal insanlarda bu duygudurum değişiklikleri anı kusurları, farklı beceriler davranışlar ve dünyayı görme becerilerinin gelip gitmesi şeklinde göstermektedir.

10.21 İlginç Beyinler

Bütüne bakıldığında beyinler birbirine boyut açısından küçük değişimlerle birlikte çok benzerdir. Ancak bazı beyinler normalden oldukça farklıdır ve çoğu vakada fiziksel farklılıklar olağandışı davranışlar ve dünya görüşleri yaratmaktadır. “ *Albert*

⁶⁹ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.193

*Einstein'in beyni ölümünden sonra çıkartılmıştır. Uzun yıllar sonra Dr. Sandra Witelson tarafından incelendi ve diğer beyinlerle kıyaslanmıştır. Normalden daha geniş olduğu ve normalde parietal lobdan geçen bir oyuğun eksik olduğu tespit edilmiştir.”*⁷⁰ Etkilenen alan matematik ve mekansal akıl yürütmeye ilgiliydi ve eksik olan oyuk oradaki nöronların daha hızlı iletişim kurmasına neden olarak onun evreni matematiksel olarak tanımlamasını sağlayan olağandışı yeteneğini meydana getirmiş olabilir şeklinde ifade edilmektedir.

10.22 Gelişim ve Yaşlanma

*“ Beynimiz yaşamımız boyunca değişmekte ve bunun yaptıklarımız ve davranışlarımız üzerinde önemli etkileri olmaktadır. Gelişim döllenmeden birkaç hafta sonra başlamakta ve her dakika yüzbinlerce nöronun eklenmesiyle ilk dönemlerde oldukça hızlıdır. Bu tempo giderek yavaşlamaktadır ve beynimiz tamamen gelişmeden önce 20’li yaşlarımıza geliriz. Biz yaşlandıkça doğal ve geri dönüştürülemeyen dejenerasyon başlamaktadır ama beyin bunu telafi etmek için çeşitli mekanizmalara sahiptir. Beyin yaşlanmanın etkilerini telafi edebilmektedir ve zihinsel işlevler yaşla birlikte gelişebilmektedir. Beynin yaşlanmasına dair yeni araştırmalar düzenli egzersiz dinlenme iyi bir diyet zihinsel zindeliği sağlayan egzersizler gibi yaşam biçimi etkenleriyle zayıflama oranının yavaşlatılabileceğini göstermektedir.”*⁷¹

10.23 Gelecekteki Beyin

Beynin nasıl çalıştığını keşfettikçe onu değiştirme geliştirme ve yapay beyinler üretme umudu kurgu olmaktan çıkıp gerçek hale gelmektedir. Zihin okuma düşünce kontrolü ve yapay zeka teknolojilerine şimdiden sahibiz ve bunlar hergün daha karmaşık hale gelmektedir. Bilim insanları on yıllardır zeki biyolojik olmayan sistemler üretmeye çalışmakta ve insan beyniyle eşdeğer hatta bazen daha üstün performans gösterebilen bilgisayar programları yaratmada oldukça başarılı olmuşlardır. Örneğin satranç programları dünyanın en iyi oyuncularıyla eşit seviyede rekabet edebilmektedir. Yine de insan beyni kadar esnek olabilen ve bu nedenle de gerçek yaşamı oluşturan sürekli değişen çevrede çalışabilen sistemler geliştirmenin oldukça zor olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun üstesinden gelebilmek için yapay zeka araştırmalarının odak noktası daha gelişmiş bilgisayarlar yaratmaktan muazzam hesaplama kapasitesine dayanmayan acemi ama hızlı bütüncül veya sezgisel kararlar verebilen duygusal

⁷⁰ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.199

⁷¹ Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.200-201

makineler yaratmaya yönelinmiştir. Bu görüntü robotların hissedebildiği düşüncesini irdeleyen bilimkurgu film BEN-Robot’tan alınmıştır.

Resim 81: Bilimkurgu filmi Ben Robot, 2004, ABD

Rita Carter, (2013), *Beyin Kitabı*, s.208-209

11.SÜRREALİSTLERDE LABİRENT

Ele almış olduğumuz labirent kavramının, sanat akımları arasından sürrealizm ile bağlantısı kurulmuştur. Bu sanat akımını seçim ve akım ile ilişki kurulmasının sebebi olarak şöyle bir açıklama yapabiliriz: yaşamlarımız, zihnimizin uyanık ve açık olduğu bilinç hali ile uykuda, kapalı ve bilinçdışı hali olmak üzere iki evreden meydana gelmektedir. Bu iki durumu kısaca bilinen ve bilinmeyen alanlar olarak tanımladığımızda görülmektedir ki “ *sürrealizm, bilinenin içinde bilinmeyenin yakalanabilmesine odaklanan bir akım olarak karşımıza çıkmakta* ”⁷² ve labirent kavramının diğer anlamsal içerikleri ile birlikte sanat dili aracılığıyla yine kavramın bilinçdışı ele alınış yanının izahında, ihtiyacımızı sürrealizm akımı karşılamıştır.

Edebiyatçıların ve sanatçıların biraraya gelmesiyle 1924 yılında Paris’te ortaya çıkan bir akımdır. Akımın kuramcısı Andre Breton ve sanatçıları arasında Salvador Dali, Marx Ernst, Rene Magritte, Andre Mason, Yves Tanguy, Meret Oppenheim ve Joan Miro yer almaktadır. Sürrealizm akımı katışık halde psişik kendiliğinden oluş, bir sözcük ya da herhangi bir vasıta aracılığıyla ifade etme, estetik ve etik kaygıdan muaf psikolojik olarak içinde bulunulan ruh durumuna göre ifade etme, aklın kontrolünün olmadığı düşünce şekli ve irrasyonelin ortaya koyulmasını içermektedir. “ *Akımın sanatçılara göre sanat hayalgücünün de yer aldığı ruhsal bir etkinliktir ve Freud’un görüşlerinden çok etkilenmişlerdir. Sürrealistlerin odaklandıkları alan Freud’un ele aldığı, varolduğu bilinen ancak gözle görülemeyen bir alan olan, bilinçdışı olmuştur. Çıplak gözle görünmeyen alanı figür ile dile getirmişlerdir.* ”⁷³

Akımın ortaya çıktığı dönemde uygarlık ilerleme adına herşey zihinden çıkartılırken, zihin dünyasının çok önemli bir bölümü göz ardı edilmiştir. Bu alana odaklanma önem

⁷² Prof. Dr. Nilüfer Öndin, (2009), *20.yy Sanatının Kuramsal Dili anlamsal Sorgulamalar*, s.61

⁷³ Prof. Dr. Nilüfer Öndin, (2009), *20.yy Sanatının Kuramsal Dili anlamsal Sorgulamalar*, s.61

kazanıyor ve bu hususta Freud'un müthiş etkisi olmuştur. Freud bu alanı iyileştirmek amacı ile hareket ederken sürrealistler ise bu alanı kurcalamışlardır. Akımın sanatçıları için rüyalar çok önem kazanmıştır. Rüyalar irrasyoneldir ve görünmeyen bilinçdışından bir takım veriler sunmaktadır. Rüyalarda fizik yasalarına ters düşebilecek herşey mümkündür. Buna mukabil sanatçıların resimlerinde akıl dışı imgelere rastlamak mümkündür. Bilinçdışı arzularını özgürleştirmeyi aramışlardır.

“ Bilinçten kaçarak biliçaltına yönelen Sürrealizm ile birlikte nesne, gündelik yaşamdaki değerlendirilmesinin dışına çıkartılır. Nesnenin kabul edilmiş değeri, tasarım değerinin ardında yirip gitmektedir. Tasarım değeri, nesnenin esin verici gücünü vurgular. Gerçekliğin dolaysız verilmiş olana göre, gizli gerçekte daha çok bulunduğu inancı ile nesneye yönelme, ona yeni bir ad vererek. Nesneyi amacından saptırma eylemini gündeme getirir. Daha önceki kullanım değerini çağrıştırmaları için, nesne tümüyle ya da kısmen akıldışı(kullanım değerine aykırı) bir görünüm kazanır. Bu bir anlamda dağınık öğelerden hareket ederek, nesneyi tk bir parça olarak yeniden oluşturma eylemidir. Sürrealist nesne düzensizlik ve mantık dışı olma özelliği taşıyarak rol değişimine uğrar; kişiyi çevreleyen nesnelerden türediği halde, onlardan farklı bir görünüm taşır. Böyle bir nesne bilinçsiz edimlerin gerçekleştirilmesinden kaynaklanan tasarımlardan doğar. Bilinçsiz edimler fantaziler ve arzulara denk düşer. Fantezilerin ve arzuların somutlaştırılması, sürrealist nesne biçimine dönüştürülmesi sürecine işaret eder. Düşte beliren nesnelerin tuhaf görünümelerini de çağrıştıran sürrealist nesne, varolan nesnelere aykırı olma özelliğini taşımaktadır. ”⁷⁴

Sürrealistlerin resim özelliği, resimlerin zamansız ve mekansız olmasıdır. Bir diğer özellik olarak resim isimlerinin absürd veya irrasyonelliğidir. Farklı motifleri biraraya getirme sözkonusudur. Salvador Dali en önemli sanatçılarından, optik hileler ve illüzyondan büyülenmiştir, gizli imgeler ile tek bir açıdan daha fazla anlam içeren algılamalar yaratmış, figürleri şematize etmiş denizin üstünde yatan ama batmayan figürler, geometrinin hakim olduğu kayalar, resimlerindeki zamansızlık ve mekansızlık dikkat çekicidir. Aşağıda yer alan “ Bal Kandan Tatlıdır” çalışmasında; tuvalin ikiye bölündüğünü görmekteyiz. Açık olan renkler bilinci koyu renkler ise bilinçdışına gönderme yapmaktadır. Bilinçdışı alanında bir takım simgeler yer almaktadır bunun sebebi bilinçdışının dilinin sembolik olduğunun kabul edilmesidir. Örneğin yerleştirilmiş olan büst insana göndermedir.

⁷⁴ Prof. Dr. Nilüfer Öndin, (2009), *20.yy Sanatının Kuramsal Dili anlamsal Sorgulamalar*, s.62

Resim 82: Bal Kandan Tatlıdır/Honey is Sweeter than Blood Salvador Dali 1926 Levha üzerine yağlıboya, 25.10X32.60 cm, Modert Sanat Müzesi, New York

(<http://www.ressamlar.gen.tr/salvador-dali/bal-kandan-tatlidir/>)

Resim 83: Baharın İlk Günleri/The First Days of Spring Salvador Dali 1929 Tuval üzerine yağlıboya, 49,5X64 cm, Salvador Dali Müzesi, St. Petersburg Florida

(http://www.4-construction.com/tr/madde/salvator-dalinin-resimlerinde-surreal-manzaralar_8754/)

Sanatçının “ Baharın İlk Günleri “ adlı çalışmasında derinlik ve perspektif kullanımının ustalığı görmekteyiz. Yine bu çalışmada da bilinç ve bilinçdışı alanları renklerle ayrılmıştır. Mavi renk bilinci temsil ederken gri renk bilinçdışı alandır.

Resim 84: Görünmez Adam/ The Invisible Man Salvador Dali 1929-1933 Tuval üzerine yağlıboya, 81X140cm

(<https://nl.pinterest.com/pin/535365474423918917/>)

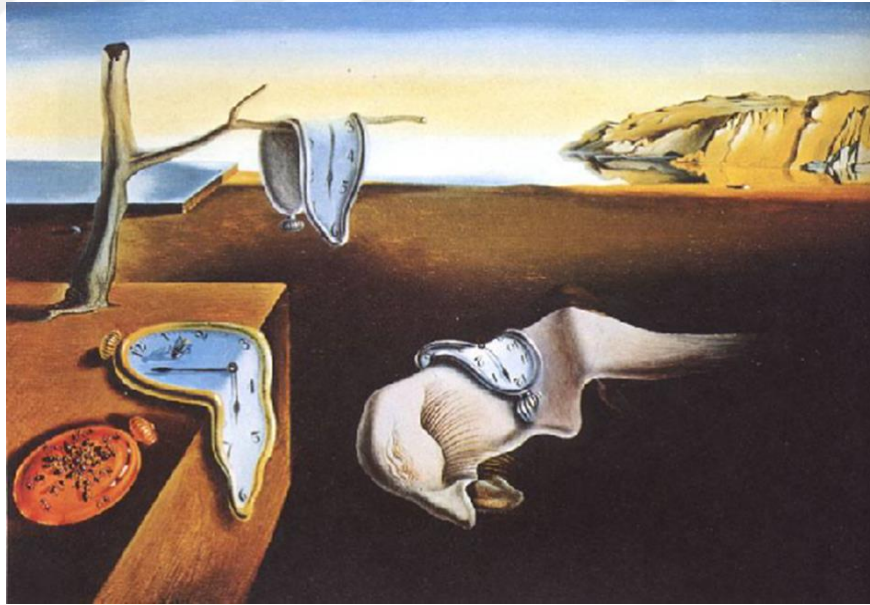
Bir dahinin güncesi adında yazdığı bir kitap bulunmaktadır. Bu kitabın içeriğinde paranoyak eleştirisel yorumlarını, bilinçdışının rüyasında ona gönderdiğini ve hayalgücündeki imgeleri, us dışı görüntüleri ele aldığını belirtir ve bu görüntüleri hiç yargılamadan eksiksiz bir biçimde kayda geçirdiğini ilave eder. Salvador Dali'ye göre bilinçdışı sonsuz bir gizem muamma ve kaynaktır aynı zamanda da ızdıraplıdır. Ayrıca resimlerinde kullandığı “çift imge” vardır, iki görüntüyü bir arada vermektedir. Resmi izlediğinizde kadın saçları görünüyorken, bakış açınızı değiştirerek üstten baktığınızda adam vücudu görünmektedir. Akımın kuramcısı Andrea Breton'ın gizil simyaya karşı merakı olduğu bilinmektedir. Resimdeki küre simyanın simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilinçdışından gelen verilere ise gölge gerçeklik denmektedir. Her olgu her hareketin kişisel bilinçdışından gelen dürtüler ile edimlendiği ifade edilir.

Resim 85: Görünmez Uyuyan Kadın, At, Arslan/The Invisible Sleeping Woman, Horse, Lion
Salvador Dalí 1930, Tuval Üzerine Yağlıboya, 127.50X165.60 cm, Musée National d'Art Moderne,
Centre Georges Pompidou, Paris

(<https://www.artsy.net/artwork/salvador-dali-invisible-lion-horse-sleeping-woman>)

Nesneyi ele alırken özelliklerinden arındırmaktadırlar. Çift imge tekniği ve görülemez imge tekniği kullandıkları tekniklerdir.

Resim 86: Belleğin Azmi / The Persistence of Memory Salvador Dalí 1931, Tuval üzerine yağlıboya
24.1 X 33 cm, The Museum of Modern Arts, New York

(<http://www.ressamlar.gen.tr/salvador-dali/bellegin-azmi/>)

Resim 87: İnen Gecenin Gölgeleeri / Shades of Night Descending Salvador Dalí 1931, Tuval Üzerine Yağlıboya, 49.80 X 61 cm, Salvador Dalí Museum, St. Petersburg, FL, US

(<http://www.dalipaintings.com/shades-of-night-descending.jsp>)

“ İnen Gecenin Gölgeleeri ” adlı çalışmasında koyu renk alanlar bilinçdışının çözülemeyen alanlarını temsil etmektedir.

Resim 88: Sıvı İsteklerin Doğuşu / The Birth of Liquid Desires Salvador Dalí 1932 Tuval Zerine Yağlıboya, 112.3 X 96.1 cm, Peggy Guggenheim Collection, Venice, İtalya

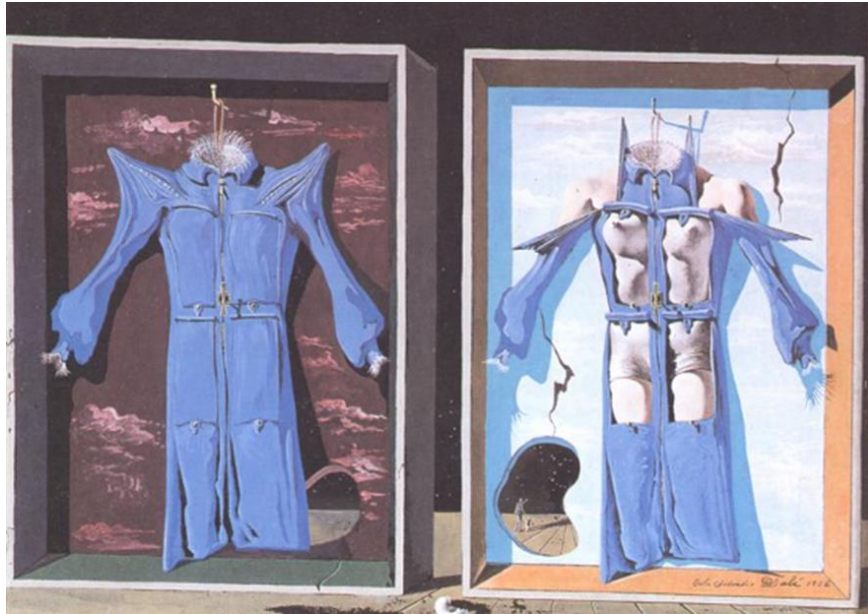
(<https://www.guggenheim.org/artwork/935>)

Mitolojide Apollo'nun akşam evine döndüğünde, perilerin onun ayaklarını ve ellerini yağ ile ovaladığından bahsedilmesinin etkisi ile yapmış olduğu bir hareket olduğunu belirtebiliriz. Ana figür gitar şekline benzetilebilir içine girmeye çalışan bir figür bulunmaktadır.

Resim 89: Hitler Bilmecesi / The Enigma of Hitler, Salvador Dali 1939 Tuval üzerine yağlıboya
51.2 X 79.3 cm Museo Nacional Reina Sofia, Madrid

(<http://www.ressamlar.gen.tr/salvador-dali/hitler-bilmecesi/>)

Resim 90: Gündüz ve Gece Kıyafetleri / Night and Day Clothes of the Body

(<https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/night-and-day-clothes-of-the-body-1936>)

Resim 91: Bulutlarla Dolu Başlarıyla bir Çift / Couple with Their Heads full of Clouds
(<http://www.slobidka.com/dali/91-dali-pareja-con-las-cabezas-llenas-de-nubes.html>)

Resim 92: Hemşiremin Arkasında Görünen Gizemli Ağız / Mysterious Mouth Appearing in the Back of My Nurse

(<https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/mysterious-mouth-appearing-in-the-back-of-my-nurse>)

Resim 93: Büyük Mastürbatör / The Great Masturbator Salvador Dali 1939, Tuval üzerine yağlıboya, 110 x 150 cm. Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, Madrid

(<http://www.ressamlar.gen.tr/salvador-dali/buyuk-masturbator/>)

Resim 94: Yeni İnsanın Doğuşunu İzleyen Jeopolitik Çocuk / Geopolitical Child Watching the Birth of the New Man Salvador Dalí 1943, Tuval üzerine yağlıboya, 45.5 x 50 cm Gala-Salvador Dalí Foundation, Figueras

(<http://www.ressamlar.gen.tr/salvador-dali/yeni-insanin-dogusunu-izleyen-jeopolitik-cocuk/>)

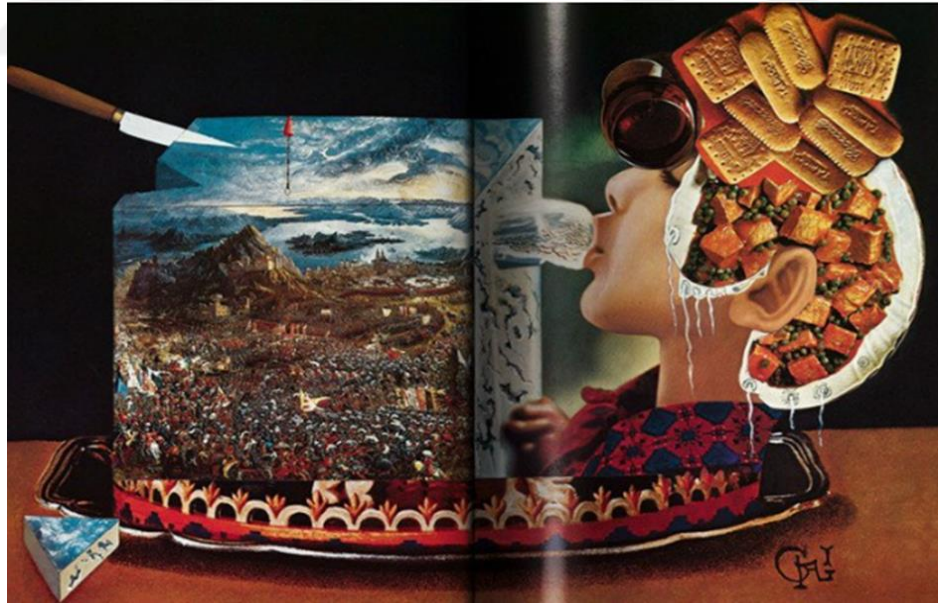
Resim 95: Salvador Dalí, (1973) Yemek Kitabı “ Les Diners de Gala”

(<http://yemek.com/salvador-dalinin-yeniden-basilan-yemek-kitabi/sayfa/11>)

Resim 96: Salvador Dali, (1973) Yemek Kitabı “ Les Diners de Gala”

(<http://yemek.com/salvador-dalinin-yeniden-basilan-yemek-kitabi/sayfa/11>)

Resim 97: Salvador Dali, (1973) Yemek Kitabı “ Les Diners de Gala”

(<http://yemek.com/salvador-dalinin-yeniden-basilan-yemek-kitabi/sayfa/11>)

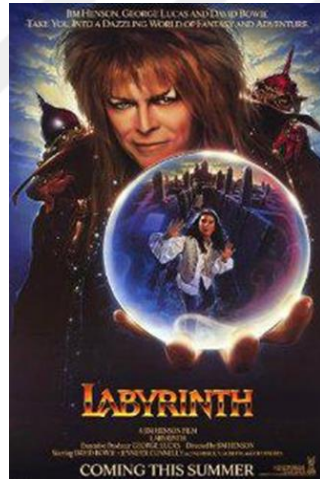
Resim 98: Salvador Dali Nesnesi İstakoz Telefon / Lobster Telephone

(<https://lisawallerrogers.com/category/people/art-photography-fashion-design/salvador-dali-art-photography-design-people/>)

12. SİNEMA TARİHİNDE LABİRENT

İlk uygarlıklardan bu yana insanoğlunun merakını cezbeden labirent kavramının, bu kadar geniş anlama anlayışa imkan vermesi, mana içermesi sinema sanatının da merakını cezbetmiş, dolaylı ya da dolaysız anlatım yoluyla kimi zaman konu içeriğinde metafor olarak kullanıldığını kimi zaman hikayenin geçtiği ana mekan olarak yer aldığını bir çok filmde görmekteyiz.

Ele alınan film, kült filmler arasında da adı geçen 1986 yılı İngiliz-Amerikan yapımı Jim Henson tarafından yönetilen, yapımcısı George Lucas ve başrolünde David Bowie'nin yer aldığı “ LABYRINTH ” (LABİRENT) filmidir.

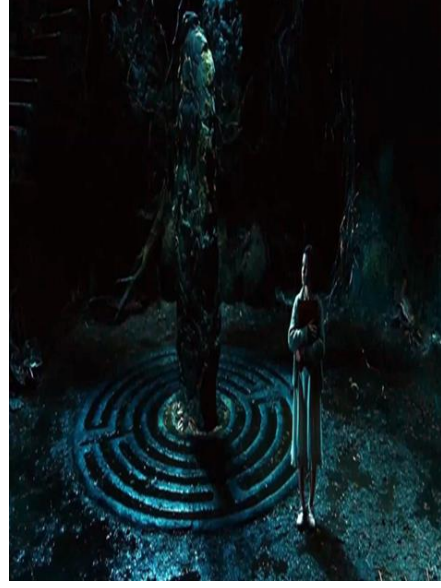
Resim 99: Labirent film afişi, Goblen Kralı Jareth ve bebek Toby, Sarah ve Hoggle

(<https://kahramangiller.com/sinema/david-bowieye-karsi-koyabilene-ask-olsun-labirent/>)

Özetle filmin konusu şöyledir: Film, onbeş yaşındaki genç kız Sarah'ın elindeki Labirent isimli fantastik hikaye kitabından seçmiş olduğu karakterin sözlerini ezberleyerek, kendi fantezi dünyasında oynadığı oyundan bir sahneyle başlar. Ancak babası ve üvey annesi onu sürekli gerçek dünyaya çekmeye çalışmakta ve her hafta sonu ondan dışarı çıkarlarken henüz küçük bir bebek olan sevimli kardeşi Toby'ye bakmasını istemektedirler. Yine böyle bir akşam Sarah Toby'yi bir türlü sakinleştiremez. Ona kitabından dizeler söyler ve Goblinlerin Kralı'nın küçük bir bebek olan erkek kardeşini almasını ve kaybolmasını diler. Goblinler ve kralları Jareth(David Bowie), Sarah'ın ağzından kendilerini çağıran sözleri işitir işitmez dileğini gerçekleştirirler. Beyaz bir baykuş olarak içeri giren Jareth Sarah'a, 13 saat içinde labirent içerisindeki şatosuna gelip kardeşini kurtaramadığı takdirde, onu da goblinlerden birine çevireceğini söyleyerek gider. Yola nereden başlayacağını bilemeyen Sarah'ın önünde devasa bir labirent ve birbirinden oyunbaz yaratıklarla dolu farklı bir dünya vardır.

Filmde illüzyon içeren gerçek dışı adlandırılacak bir çok sahneyle karşı karşıyayızdır. Sarah önündeki yollardan, gizli geçitlerden kimi zaman duvarların dahi konuştuğu bu labirentte kendine yarayacak olanı ayırt ederek kardeşini bulmasını sağlayacak olanı seçmek zorundadır. En nihayetinde kral ile karşı karşıya gelip kardeşini istediği sahnede, kral Jareth Sarah'ın teslimiyetini talep ederken, Sarah kendisi ve kardeşini bu illüzyondan fantastik dünyadan kurtaracak eve geri dönüşü sağlayacak, öykü kitabında yer alan sihirli sözleri hatırlar, bu sözler şöyledir. “ Benim üzerinde hiçbir gücün yok ” ve bu sayede kardeşini arayışı vaktinde son bularak birlikte eve dönüşü gerçekleştirebilirler.

Bir diğer kült film 2006 yılı İspanya ve Meksika ortaklığı olan, Guillermo del Toro tarafından yazıp yönetilen karanlık fantastik bir film türü olarak adlandırılan orjinal adıyla “ EL LABERİNTO DEL FAUNO “ (PAN'IN LABİRENTİ) dir.

Resim 100: Film afişinde Pan, Ofelia ve Pan, fantastik bir karakter, masallar diyarında Ofelia anne babasının huzurunda

(<http://muzafferd.blogspot.nl/2007/08/pann-labirenti.html>)

Kısaca filmin hikayesi şöyledir: 10 yaşındaki Ofelia, hamile ve hasta olan annesiyle birlikte 1944 yılında İspanya iç savaşı sonrası yüzbaşı olan üvey babasının yanına taşınır. Ofelia ve annesinin yeni taşındıkları bu ev aynı zamanda orman içinde bir karakoldur ve arka bahçesinde esrarengiz bir labirent vardır. Labirentin içerisindeki Pan adındaki gerçeküstü bir yaratık, küçük kızın tüm yaşamını değiştirecektir.

Kahramanımız Ofelia öykülere pek meraklıdır. Annesi ile birlikte yaptıkları yolculuk sırasında ve üvey babasının yanına gelene dek kendilerine bir çekirgenin eşlik ettiğine inanır. Geldiği ortam hayal dünyası ile tamamen zıt düşen Ofelia, bir çıkış yolu aradığı sırada çekirgenin yol göstermesi ile labirenti keşfeder. Labirentte Pan adında karşılaştığı doğaüstü canlı, Ofelia'nın bir prenses olduğunu ve bundan emin olmak için üç testten geçmesi gerektiğini söyler. Bu üç testten sonuncusunda uyulması gereken kurala uymayan Ofelia ne yazık ki görevi başarıyla yerine getirememiştir. Fakat Pan Ofelia'ya son bir şans vermek ister ve bunun için kardeşini alıp labirente getirmesini söyler. Perilerin dünyaya gelebilmeleri için bir masumun birkaç damla kanının labirente akıtılması gerekmektedir. Ofelia buna izin vermez. Bu arada Ofelia'nın labirente girdiğini gören komutan onu takip eder. Ofelia'yı Pan ile konuşurken izlediğimiz sahne komutanın bakış açısıyla gösterildiğinde kendi kendine konuşan Ofelia'dır. Komutan bebeği alır ve Ofelia'yı vurur. Ofelia'nın labirentin ortasına damlayan kanı tılsımı çözmüş hedefe ulaşılmıştır, Ofelia kendisini başka alemde bulmuştur. Ofelia, masallar diyarının prensesi olur. Masallar diyarının kralı ve kraliçesi, önceden vefat etmiş babası ve annesidir.

Babası şöyle der “ Bir masumunkindense kendi kanını akıtmayı tercih ettin, bu sınavların sonuncusu ve en önemlisi ” ve Pan ilave der “ Siz doğru olan yolu seçtiniz majesteleri ”. Filmde Ofelia'nın gerçek yaşamdaki sahnede ölümüne ağlanırken, kendi seçimi ile gittiği yolda o an olduğu yerde, tam da olmak istediği yerde ve mutlu olduğunu görürüz. Film sahnelerinde sıkça gerçeküstücülük, hayal ve rüya dünyası verilerinin ele alınışı ve katkıları, ilüzyonu içeren, gerçekliği sorgulayıcı anlatımlar dikkatimizi çekmektedir.

Yapılan seçimlere, iyi ya da kötü olarak adlandırılan niyet tercihlerine, gidilinen yola bağlı olarak yaşam ve yaşamdan sonraki döngü konu olarak alınmış, kararlarımızın sonucu vuku bulan eylemlerimizin nelere sebep verebileceği filmde fanstastik bir dil kullanarak ifade edilmeye çalışılmıştır.

Yakın zaman sinema tarihinde yer alan 2014 yılı yapımı Amerikan sinemasına ait iki serilik yine labirent teması işlenmiş bilimkurgu aksiyon gerilim filmleri karşımıza çıkmaktadır. Filmlerin Türkçe çevirileri “ LABİRENT: ÖLÜMCÜL KAÇIŞ ” “ LABİRENT: ALEV DENEYLERİ ” ve “ olarak yapılırken filmlerin orjinal isimleri “ THE MAZE RUNNER ” ve “ MAZE RUNNER THE SCORCH TRIALS ” olarak geçmektedir.

Resim 101: Film afişleri, filmde sahne fotoğrafları

(https://www.rottentomatoes.com/m/the_maze_runner/)

Burada bir konuda açıklık getirmekte yarar vardır. İngilizce dilinde labirent manasının araması yapıldığında karşımıza “ Labyrinth ” ve “ Maze “ olarak iki kavram çıkmaktadır. Labirent ve Maze ifadeleri dolambaçlı ve karmaşık yolları açıklamalarına rağmen, bu iki kavram birbirinden farklıdır. Maze birden fazla yol ve yön seçenekleri yanında bulmaca misali, şaşırtıcı ve çıkmaz yolları içerirken, Labirent ise dönüşlerin

de bulunduğu merkeze ulaşan sadece tek bir yolun ve rotanın olduğu bir yapıdır. Bir labirent ulaşması zor olması amacıyla tasarlanmaz, uzun olabilir fakat tek bir yol vardır, Maze ise çeşitli karmaşıklık ve zorluk derecelerinde bir tur bulmaca olarak tasarlanabilir. Bir labirentin tek bir girişı vardır ve bu giriş aynı zamanda çıkıştır, başlangıçtan merkeze tek bir yol bulunmaktadır, Maze ise farklı giriş ve çıkış noktalarına sahiptir. Bazı labirentler manevi bir anlama sahiptirler, karmaşıklıkları ve uzun bir yola sahip oluşları Tanrıya ulaşmayı simgeler. Maze ler ise bilimsel deneylerde ve uzamsal farkındalıkta ve bazen istihbaratta kullanılmaktadırlar.

Resim 102: Labirent

Resim 103: Maze

(http://www.diffen.com/difference/Labyrinth_vs_Maze)

(http://www.diffen.com/difference/Labyrinth_vs_Maze)

Filmin merkezinde Kayran adlı labirent yer almaktadır ve bir grup insan bu mekanda toplanmıştır. Ancak kim olduklarını, adlarını, nereden ve nasıl geldiklerini hatırlamazlar. Yeraltından bir asansör sistemi ile Kayran'a ulaştırılırlar ve bu asansör ile en son gelen katılımcı Thomas olur. Labirent her gece değişmektedir. Labirentin haritasını çıkarmak üzere koşucular vardır, her sabah labirentin açılmasıyla içine doğru koşmaya başlarlar ve akşam labirentin kapısı kapanmadan dönmek zorundadırlar. Kayran'daki Thomas dışında herkes oradan çıkmanın imkansız olduğunu düşünmektedir. Thomas çıkış yolunu bulabileceğini düşünmekte; fakat bunun için zihninin derinlerindeki sırları çözmesi gerekmektedir. Bir takım sanrılar görmeye başlar, bunları takip ederek anlamlandırmasıyla yavaş yavaş hatırlmaya başlar. Üzerlerinde deney yapılan bir grup olduklarını, aslında yıllarca bu denekleri izleyenlerden biri olduğunu anımsar. Ve bir çıkış yolu bulur. Arkadaşlarını “Labirentten önce her kim olursak olalım, o insanlar artık yok, yaratıcılar o işin icabına

baktı, önemli olan şu anda ne yaptığımız ” diyerek arkadaşlarını kaçmaya cesaretlendirir. Tam çıkış kapısına yakın laboratuvarda buldukları bir kaseti izlemeye başlarlar, onlara bırakılan bir mesajdır bu: “ Tedavisi olmayan beyne saldıran vahşi ve ölümcül bir virüs tüm dünyada salgın haline gelmiştir. Zamanla virüsten etkilenmeyen bir nesil doğar. Bu bir grup genç sözü geçen nesilden gelenlerdir. Ama şifayı bulmak kolay olmayacaktır. Gençler zorlu şartlar altında deneylere tabi tutulurlar. Kasette yer alan sahnelerden anlaşıldığı üzere bilinçdışı alan ile ilgili teknikler de test çeşitleri arasındadır. Amaç beyin aktivitelerini incelemektir. Tek anlaşılmak istenen şey “ ONLARI FARKLI KILAN ” şeyi bulmaktır. Bunun farkında olmaya bilirsiniz ama ÇOK DEĞERLİSİNİZ denir kasette. Herkes tasvip etmiyor bu çalışmalarını ilerleme yavaş insanlar korkuyor. Dış dünya sizi bekliyor hatırlayın İSYAN İYİDİR diye sözlerini bitirirler.” Ve kurtarırlar ancak son sahnede ortaya çıkar ki tüm bunlar kurgudur, bilimadamı grubu şimdilik gençlerin yemi yuttuklarını ve herşeyin anahtarı bu bir grup genç olduğunu söylerler, ikinci aşama başlasın diyerek filmin ilk serisi biter

Filmin ikinci serisi Thomasın geçmişten bir kare ile annesinden ayrılığını hatırlaması ile başlar. Kurtarılan kahramanlarımız dış dünyanın dehşetinden korunacakları bir yere getirilirler. İSYAN’ın onları bulamayacağı bir yerdir burası. Thomas eskiden İSYAN için çalıştığını hatırlar ve başka labirentler ve hapis başka çocuklar da vardır. Bir görüşmeye tanık olur ve aslında bulundukları mekanın bir denek alanı olduğunu ve tüm deneklerin uyutularak hasat edileceklerini öğrenmesiyle asıl bu insanların İSYAN’nın ta kendisi olduğunu algılar. İSYAN kanlarındaki bir şeyi istiyordu. Kaçarlar ancak barkodludurlar, İSYAN nerede olsalar bu barkod sayesinde onları bulabilecektir. Filmin finalinde Thomas’ın arkadaşlarını İSYAN rehin alacaktır ve Thomas arkadaşlarını kurtarmaya karar kılmıştır.

İki filmde ağırlıkla ele alınan olgu ilk filmde hapis olunan labirentten ikinci filmde gizli sığınaktan bir kaçış temasının olduğu gözümüze çarpmaktadır. Bu kaçış bir nevi öze yolculuk olarak da değerlendirilebilir. İlave olarak bir çok öğretiler de yer alan yolu bulurkenki tavır olarak bilinçli ya da bilinçdışından-Thomas’ın hatırlamaları uyku sırasında olmaktadır, her rüya bir kareyi tamamlar gibidir, bir seferinde “ Öylece ölmelerine izlemeye devam edemezdim ” dediği bir rüya görür- uyarılar faydalananarak, geçmişe sahip çıkarak nereden geldiğini hatırlayarak, şimdinin ve

kullanılan dünya kaynaklarının kıymetinin farkında yüzümüzün geleceğe dönük, arkadaş olgusunun birlikteliğin paylaşımın yadıylaşmanın önemini ortaya vurgulamaktadır.

Yine sinema tarihinin kült filmlerinden 1980 Amerikan yapımı Stanley Kubick filmi aktör Jack Nicholson'ın başrolde olduğu "THE SHINING" (PARLAYAN) filmidir. Kubick alt metni bol entellektüel bir korku filmi icra etmiştir. Kamerası insanın doğasına çevrilidir ve filmde insan ruhunun karanlık doğasında bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk, filmin ilk sahnesinden başlayarak otelin dolambaçlı koridorlarında devam edip otel bahçesindeki karlı labirente son bulur. Yazar ve öğretmen olan Jack Torrance kışları oldukça sert geçen bir dağ otelinde iş görüşmesine gider. Torrance ailesi o kış beş aylığına otelin bakımını üstlenecektir. Otel müdürü iş görüşmesi esnasında Jack'i uyarır ve kışların oldukça acımasız geçtiğini, yalnızlığın bir soruna dönüşebileceğini ve 1970 yılında otelde yaşanan trajik bir olaydan bahseder. Ne yazık ki kış bekçisi kış boyunca zihinsel olarak tam bir sinir depresyonuna yakalanmış, uzun süre kapalı ortamda kalmak sebebi ile " kabin çılgınlığı sendromu " ortaya çıkmış, bekçi bir baltayla tüm ailesini katletmiştir. Tüm bu uyarılara karşın Jack kendisinden son derece emin eşinin ve çocuğunun otele bayılacaklarını söyler ve ilave eder " meraklanmayın böyle birşey benim başıma gelmeyecek " der. Ne yazık ki kendisinden o kadar emin olan Jack'in sonu da diğer kış bekçisinden farklı olmaz. Ailesi Jack'in cinnetinden kaçmayı başarır ancak onları aramak üzere otel bahçesinde bulunan karlı labirente giren Jack çıkış yolunu bulamaz ve donarak ölür. Labirent izleğini hakkıyla kullanarak seyirciyi bir sürü sahte ipuçları içinde çıkmazlara iten film, aslında net bir cevap veya bir çıkış yolu izleyiciye sunmamaktadır. Çünkü hem bir koldan tüm yaşananların yazar Jack'in zihnindeki kurmacadan ibaret olduğunu ima eder, hem de diğer koldan bir hayalet öyküsü anlatır gibidir.

Resim 104: Film afişı, filminden sahne fotoğrafları

(<http://filmhafizasi.com/bitimsiz-ve-kanli-bir-balo-the-shining/>)

Kara film ya da neo-noir alanında yeni milenyumda en önemli atılımı gerçekleştiren eser olarak geçen ve sürrealizmden öğeler sunan “ MULHOLLAND DRIVE “ (MULHOLLAND ÇIKMAZI) ele alınan bir diğer filmidir. Amerika ve Fransa ortaklığında 2001 yapımı yönetmenliğini ve senaristliğini David Lynch’in üstlendiği psikolojik gerilim ve gizem ihtiva eden filmin başrollerinde Naomi Watts, Laura Elena Harring ve Justin Theroux yer almaktadır. Film, Los Angeles'a gelip halasının evinde kalırken hafızasını kaybedip aynı evde saklanan Rita ile karşılaşan ve onunla arkadaş olan, Betty Elms adlı, gözü yükseklerde bir oyuncunun hikâyesini anlatır. Hikâye, ilgisiz gibi görünen fakat birbirleriyle bağlantılı çeşitli sürreal sahne ve imgeler içerir. İzleyiciyi düşündürücü sayısız imge ve görüntü söz konusudur. Filmdeki hikâye ve zaman örgüsü yer yer doğrusal olarak ilerlememektedir. Bunu filmin sonuna doğru karakterlerdeki karşılıklı rol yer değişikliğinden kaynaklı değişen sahneler gelen yeni yorumdan anlarken; algıda oynamalarla oluşturulan lineer hikaye akışı ile yaşanan olayların ne kadarının hakikata ait ne kadarının rüya olduğu muallakta bırakılmıştır. Aslında Lynch aynı oyuncunun iki karakterli hale gelmesi geleneğiyle gizem yaratma, ana akışı bozma ve hikaye kurgusunu allak bullak etme stratejisini uygular. Yönetmenin ise buradaki esas amacı her filminde görüldüğü gibi özündeki cümleyi yani hikayesinin varlığını hissettirmeden işi keskin bir bilinçdışı yolculuğuna çevirmektir. Bir kara film, bir psikolojik-gerilim ya da gizem türünde bir eserin içinde olmamıza karşın David Lynch, bu yapıtı bir tutam müzikal sahnesiyle açmayı tercih

etmiştir. Yönetmenin böyle bir uygulamaya gitmesindeki esas amaç, dışliler içinde eskiyen bir motif yoluyla Hollywood'un 'yapma'lığını vurgulamaktır.

Resim 105: Film afişi, filminden sahne fotoğrafları

(<http://festivalfilmleri.net/mulholland-drive-mulholland-cikmazi/>)

Yine kült filmlerden biri olan 1991 yılı Kanada İngiliz Amerikan ve Japonya ortak yapımı yönetmenliğini David Cronenberg'in yaptığı başrellerinde Peter Weller Judy Davis Ian Holm ve Roy Scheider'in oynadığı bilim kurgu drama stilinde çekilmiş Naked Lunch adlı filmidir. Böcek ilaçlama görevlisi olan Bill Lee, böcek zehrinin uyuşturucu madde etkisini keşfettiği andan itibaren halüsinasyonlara kapılarak gerçekleri ayırt edemediği sonsuz bir çıkmaza hapsolür. Yönetmen Cronenberg'in başarılı 'üst kurmaca' yorumu ve enfes sinematografik yeteneğiyle insan doğasının bilinç ve bilinçdışı alanlarına giriş yaparak gerçeklik sorgulaması algı yanılmaları zıt kutupluluk hayaldünyası psikolojil zaaf lar gibi gibi konuları ele almıştır. Eser, hafızalara "I feel like a bug" (Kendimi bir böcek gibi hissediyorum) repliğiyle kazınır.

Resim 106: Film afişi, filminden sahne fotoğrafı

(<http://listelist.com/surrealist-filmler/>)

13. FRANZ KAFKA DÖNÜŞÜM OKUMASI

Franz Kafka'nın 1900 lerin başında kaleme aldığı Dönüşüm adlı kısa romanında, bir sabah uyandığında dev bir böceğe dönüşen Groger Samsa'nın hikayesini anlatmaktadır. 1986 yılından önce kitabın çevirmenleri değişim adını vermeyi uygun görmüşler ancak Ahmet Cemal Almancası Die Verwandlung olan eserin bir değişimden çok, değişerek başkalaşmak ve başka bir şeye dönüşmekle alakalı bir sözcük ile isimlendirilmesi gerektiğini düşünerek dönüşümü uygun görmüştür.

Dev bir böceğe dönüşen Samsa ilk başta gördüklerinin gerçek olduğunu inanmak istemez ancak yatağından kalkmak isteyince buna inanmak zorunda kalır. O artık dev bir böcektir. Her sabah işe gitmek için bindiği tren saat altıda hareket etmektedir; bu yüzden en geç saat beşte uyanmak zorundadır. Ancak saate baktığında saatin hemen hemen yedi olduğunu görür. Kalkmak istemektedir ama artık ona yardımcı olacak kuvvetli bacaklarının yerinde birbirinden bağımsız hareket ediyormuş gibi görünen onlarca bacakçık bulunmaktadır. Annesi oğlunun uyanamamış olduğunu sanır ve kapıya vurmaya başlar. Kilitli kapının arkasından oğlunu uyandırmaya çalışır. Gregor kalktığını söyleyerek annesini savuşturur ancak sesi çok garip çıkmaktadır. Annesi onun hasta olduğunu düşünmektedir. Gregor büyük uğraşlarla yatağından kalkar, yeni vücuduna alışması hiç de o kadar kolay olmayacaktır. Saat sekiz civarında patronu eve gelmiştir ve çok kızgındır. Gregor'a birkaç soru sorar ancak Gregor artık konuşamamaktadır. Sesi hayvan sesi gibidir. Kapıyı zorlukla açar. Patronu onu görünce korkudan evden kaçır; annesi ise bayılmıştır. Babası onu sopa darbeleriyle odasına geri sokar.

Kız kardeşi Grete Gregor'a değişik yiyecekler getirir. Artık Gregor kokuşmuş yiyecekleri tercih etmektedir. Annesi onu görmeye bile cesaret edememektedir.

Babasından defalarca dayak yiyen Gregor'un vücudu oldukça zayıflamıştır. Vücudunda oldukça ciddi yaralanmalar oluşmuştur. Yemek dahi yiyememektedir. Aile meclisi toplanır ve sonuçta Gregor' u evden atmaya karar verirler. Hizmetçi kız aileye şöyle seslenir: Boş yere zahmet etmeyin, Gregor öldü. Az önce Gregor'u çöpe attım.

Gregor'un istemi dışındaki dönüşümü aile bireylerinin kabullenemediği bir durum haline gelince, Gregor da çevresini farklı bir gözle incelemeye başlar. Bu süreçte Gregor'un kendi durumunu olağan karşılaması anlatımı şaşırtıcılıktan uzaktır. Aile bağlarının sorgulandığı bu dehşetli süreçte özellikle babanın annenin ve kızkardeşin ayrı ayrı Gregor'un dönüşümüne dair fikirleri dikkat çeker. Eserde aile kurumunun bireyi yoksaydığı baskı altına alarak işaret ettiği normlara ettiği ve birey bunu reddettiğinde hakkındaki olumlu düşüncelerin de bir bir yok olduğunun altı çizilmektedir. Hiyerarşi ve otorite temelli aile kurumunda bireyin dramı Gregor'un şaşırtıcı hikayesi özelinde anlatılır. Gregor dönüşene dek ailesinin sevilen üyesiiken başkalaştıktan sonra istemsizce kopardığı zincirleri ve sürüye aykırı durumuyla bu avantajı yitirir. Öyle ki ailesi bu durumu geçici telakki eder. Annesi eşyaların eskisi gibi kalması gerektiğini çünkü Gregor'un geri döneceğini ve geri döndüğünde de herşeyi eskisi gibi bulacağını söyler. Fakat durumun geçici olmadığı anlaşıldığında şefkatli kızkardeşi dahi dev böcek Gregor olmuş olsaydı bile kendilerine bu acıyı yaşatmak istemeyeceğini ifade etmekten çekinmez. Trajik sona değin sürecin durağanlığı olağan bir şekilde aktarılır. Bu şaşkınlık verici dönüşümde en tedirgin edici şey ise çözülme anındaki trajediye dek süren anlatımın sakinliğidir. Dahası Gregor'un dönüşümüne şahit olurken fantastik bir evrenden gelen bir kaçkını değil tam tersine insani durumların köklerine yapılan bir gezinti gözlemlenir. Üstelik anlaşılmasız hale gelmiş modern dünya içinde. İşte bu yüzden Gregor'un gördüğü kabus içimizde bu güçlü rahatsızlığı yaratmaktadır. Zaten Gregor'un dönüşümün akabinde ilk düşündüğü şey gündelik uğraşları oluyor. Odası bir insanın odası, içsel sıkıntıları bir insanın sıkıntıları hayalleri bir insanın hayalleri ölümü bile bir insanın ölümü gibi aktarılır.

Bu eserin ele alınmasındaki sebep labirent kavramının kavramsal anlamlarından biri olarak ele aldığımız benlik arayışı süreci ile Gregor Samsa'nın benlik sorgulama sürecinin benzerliği, insanın labirente giriş halinin labirentten çıkış halinden farklı

olması, bu süreçlerin Gregor Samsa'nın dönüşümüne ve değişerek başkalaşma sürecine benzerliğidir.

14. GÜNÜMÜZ SANATINDA LABİRENT

Şu ana dek ele aldığımız tüm içerik, günümüz sanatında labirent kavramının ele alınış biçiminde yer almaktadır. Ve dahası insanoğlunu yaşamı ilgilendiren ve kavramın geçmişini şimdiki geleceği ihtivasi, her türlü konuyu rahatlıkla içine alma barındırma ifadeye mümkün kılma özelliği gelecekte farkındalığımızı artırıcı birçok çalışma çıkmasına sebep olacak görünmektedir.

Dünyanın dört bir yanından derlenen labirent çalışmalarında, insan hayatının içinde bir metofor olarak yer almasından, esnekliğe, şeffaflıktan iletişime, kendinle yüzleşmeden bilgi çağında yaşandığına bilgiyle çevrelendiğimize ya da kitaplardan oluşan bir labirent içinde hiçbir zaman yalnızlığın olunmayacağına, yolda aldığımız her adımda iz bıraktığımıza, teknoloji ile beraber doğanın da değiştiğine ve bu değişimin doğru yönetilmesi gerekliliğine, beyin bir labirent ise düşüncelerin de benliği olduğuna, temsili açık bir zihne, labirentteki yolculuğun aslında kendi kendine bir yolculuk öze merkeze ulaşmak olduğuna, sonsuzluğa, ölümsüzlüğe, zamana, inanca, camdan duvarlar ile iletişim şeffaflığına, görünür anlaşılır ulaşılabilir olmaya, yapılan plastik israfına dikkat çekmeye, aslında tüm seçeneklerin önümüze sunulduğuna, her parmak izinin labirente benzerliği ve farklı olması sebebi ile ne kadar insan o kadar labirent mesajına, gizlenmişlik, saklanmaşlığa, sıkışmışlığa, doğaya, minörden majöre her bir parçanın kıymetine, aslında her an'ın bir oluşun bir yolu olduğuna ve bir yola çıktığına, esnekliğe, bazen görünenin ötesindeki bir başka görünen, tabiiğe, yaşamının nefesinin gücünün benliğinin farkına varmaya, iniş çıkışları görebilmeye, vibrasyonlara, sessizliğe, meditasyona, benliği tanımaya, izolasyona, geceye gündüze, devamlılığa, sürekliliğe, hiç durmadan dönen dünyaya, varlığını sorgulamaya kadar birçok konu yer almaktadır.

Resim 107: LIMBO, 2012 Glenn West&Sven Müller, sanatçılara göre insan hayatının da bir metaforu
16 km streç film kullanılmış 200 den fazla ağaç çevreleniyor@Annaberg-Buchholz Almanya

(<http://www.inthehopper.org/sustainability/recycling/plastics-are-this-artists-chosen-creative-media/>)

Resim 108: Kanadalı sanatçı Ken Lum'un eseri, aynalı Labirent 2002

(<https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452>)

Resim 109: aMAZEme Labirenti 2012, Brezilyalı sanatçılar Marco Saboya and Gualter Pupo 250,000 adet kitap kullanılmıştır

(<http://inhabitat.com/amazeme-book-labyrinth-completed-for-the-london-2012-cultural-olympiad/>)

Resim 110: Buz Labirenti Çin, 2009 yılında düzenlenen Kar ve Kış Turizmi Fuarı'ndan bir tasarım

(<https://onedio.com/haber/icinde-kaybolmak-isteyeceginiz-16-gercek-labirent-173452>)

Resim 111: Son Labirent 2016, Genco Gülan, Güney Kore, 20 metre çapında ve 300 adet eski elektronik aygıttan oluşuyor, birçoğu eski TV monitörü

(<http://artlog.art50.net/sanatcilarla-sahne-arkasi/genco-gulanin-guney-kore-cikarmasi/>)

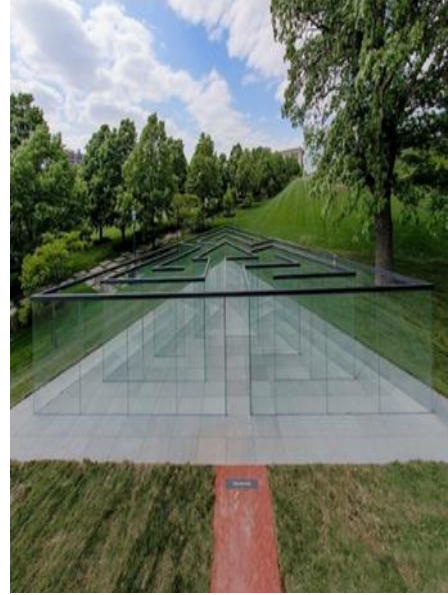
Resim 112: Yoan Capote, Kübalı heykeltraş Open Mind

(<http://www.widewalls.ch/collectors-tip-is-cuban-art-the-next-big-thing-january-2015/>)

Resim 113: Zahra Al-Ghamdi The Labyrinth and Time, 2017

(<https://frieze.com/article/jeddah-2139>)

Resim 114: Labyrinths Crystalinks heykeltraş ve minimalist artist Robert Morris, Kansas Müzesi
Kansas Şehri

(<http://www.crystalinks.com/labyrinths.html>)

Resim 115: Triangular Labyrinth Robert Morris

(<https://www.guggenheim-bilbao.eus/en/works/untitled-triangular-labyrinth/>)

Resim 116: Full scale Labyrinth Robert Morris

(<http://artfcity.com/2013/09/26/silver-robert-morris-at-sonnabend/>)

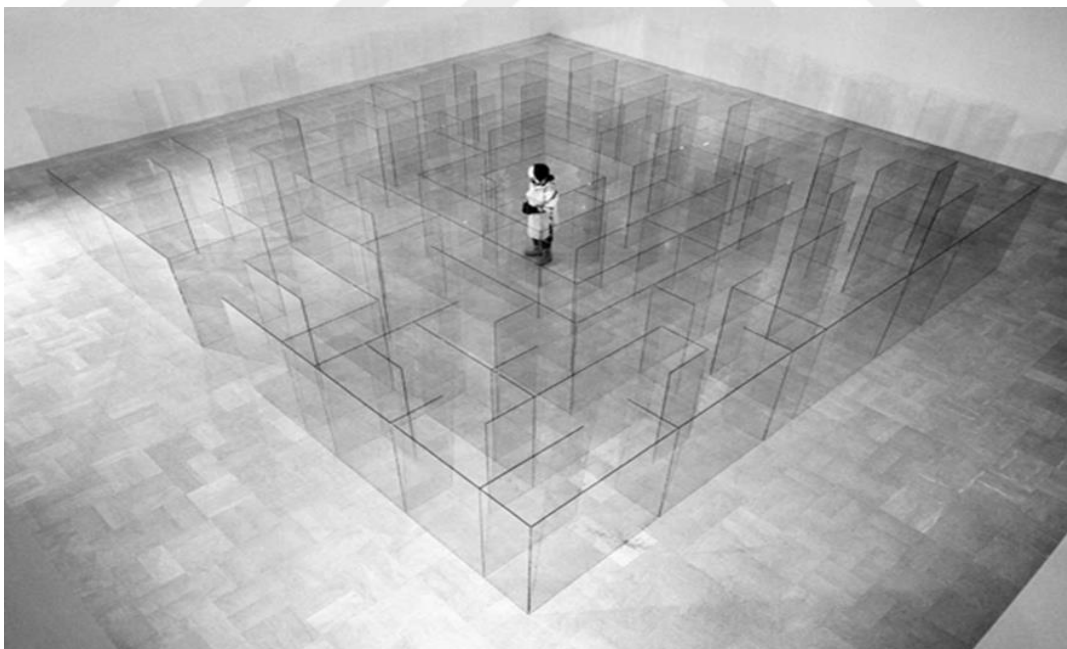

Resim 117: luzinterruptus-Labyrinth-of-Plastic plastik israfi enstalasyon Katowice Street Art
(<http://www.urdesignmag.com/design/2014/06/13/labyrinth-of-plastic-waste-by-luzinterruptus/>)

Resim 118: Michelangelo Pistoletto the mirror of judgement, 2011

(<http://www.serpentinegalleries.org/exhibitions-events/michelangelo-pistoletto-mirror-judgement>)

Resim 119: Claudio Parmiggiani Bologna 2003

(<http://bortolamigallery.com/artist/claudio-parmiggiani/exhibitions/>)

Resim 120: Aleksander Janicki Footprint

(<http://www.scoop.it/t/art-installations/?tag=Aleksander+Janicki>)

Resim 121: Brian Dix

(<http://www.artists303.org.uk/brian-dix.html>)

Resim 122: Klaus van der Logt The Water Labyrinth

(<https://it.pinterest.com/pin/180073685075630505/>)

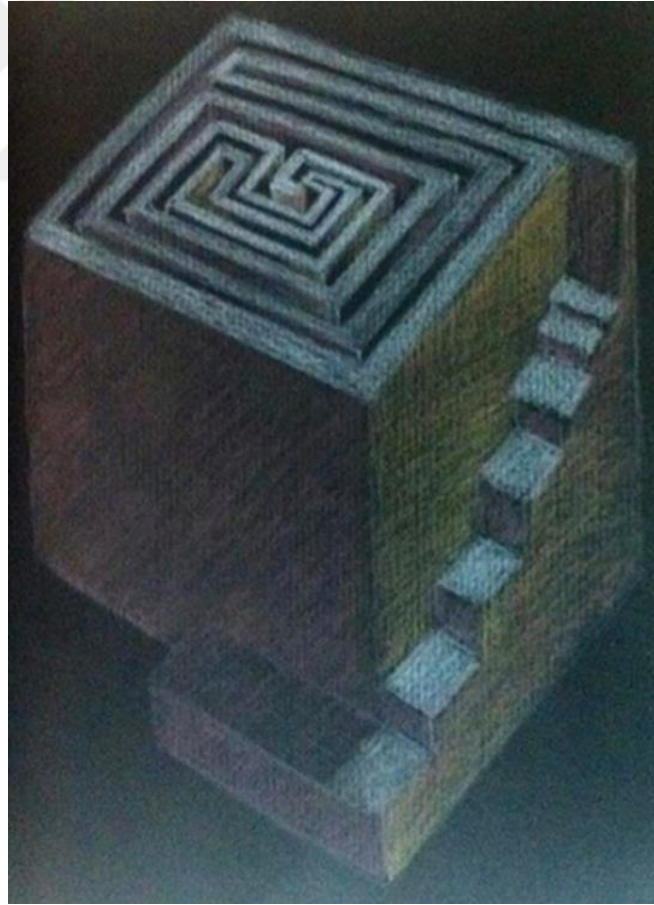
Resim 123: Motoi Yamamoto New Labyrinths Of Poured Salt

(<http://www.thisiscolossal.com/2016/05/salt-labyrinths-motoi-yamamoto/>)

Resim 124: Italo Lanfredini Arianna Labyrinth, Sicilya Fiumara Park

(<https://za.pinterest.com/pin/381961612118764316/>)

Resim 125: Instagram hesabı Oğuz Haşlakoğlu, Drawing Of Gaudi's labyrinth model / Sagrada Familia – 2011

(https://www.instagram.com/p/BTBxdUXgkE4/?taken-by=oguz_haslakoglu&hl=tr)

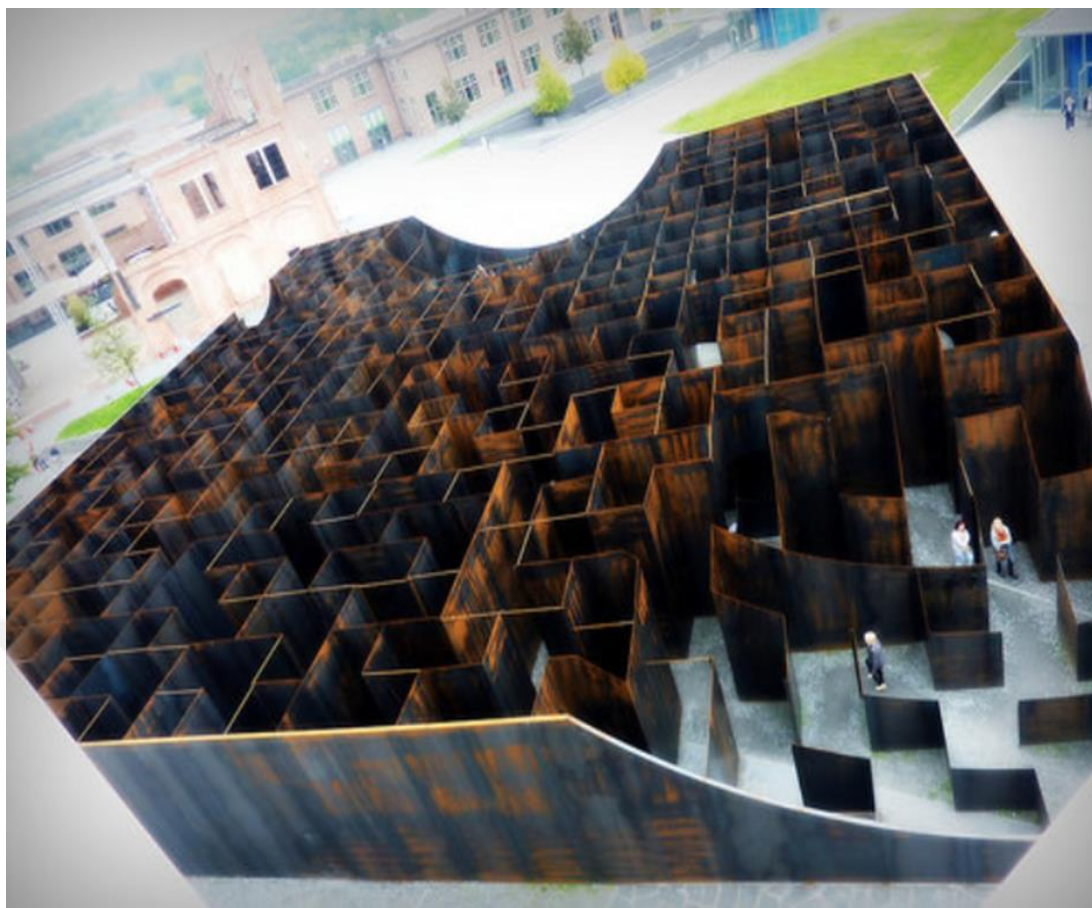
Resim 126: Ayça Karaağaç Labirent, 2016

(<https://indigodergisi.com/2016/11/labirent-benlik-kesif-sembol/>)

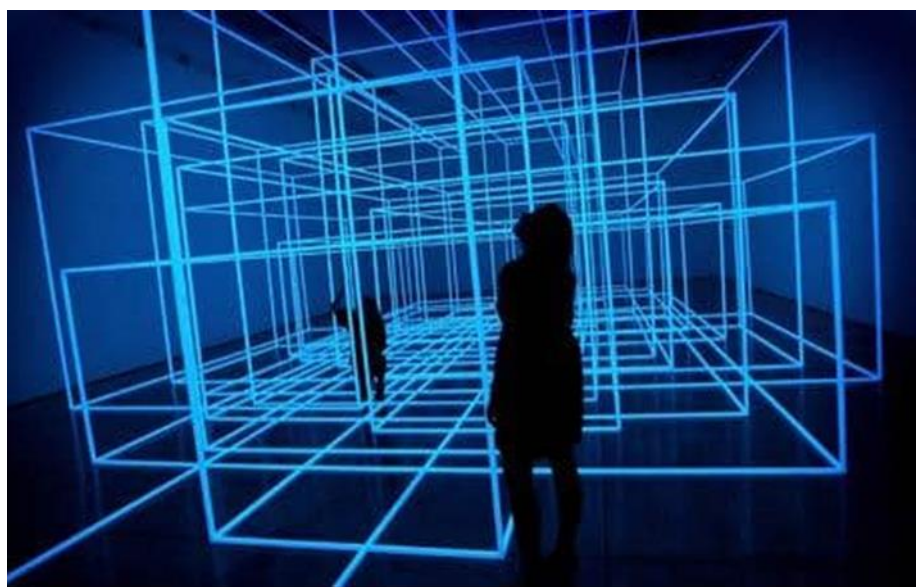
Resim 127: Lost in steel labyrinth by Gijs Van Vaerenbergh, A_is_to_B_as_B_is_to_C, 2015

(<http://www.detail-online.com/blog-article/lost-in-steel-labyrinth-by-gijs-van-vaerenbergh-25957/>)

Resim 128: Lost in stell labyrinth by Gijs Van Vaerenbergh, A_is_to_B_as_B_is_to_C, 2015

(<http://www.detail-online.com/blog-article/lost-in-steel-labyrinth-by-gijs-van-vaerenbergh-25957/>)

Resim 129: Antony Gormley Glowing Labyrinth of grids, 2010 London

(<http://www.telegraph.co.uk/culture/art/art-news/7800770/Antony-Gormleys-latest-work-is-glowing-labyrinth-of-grids.html>)

Resim 130: Richard Long Walking A Labyrinth 2016 Oxford

(<http://www.artlyst.com/news/photo-feature-richard-long-walking-a-labyrinth-at-modern-art-oxford/>)

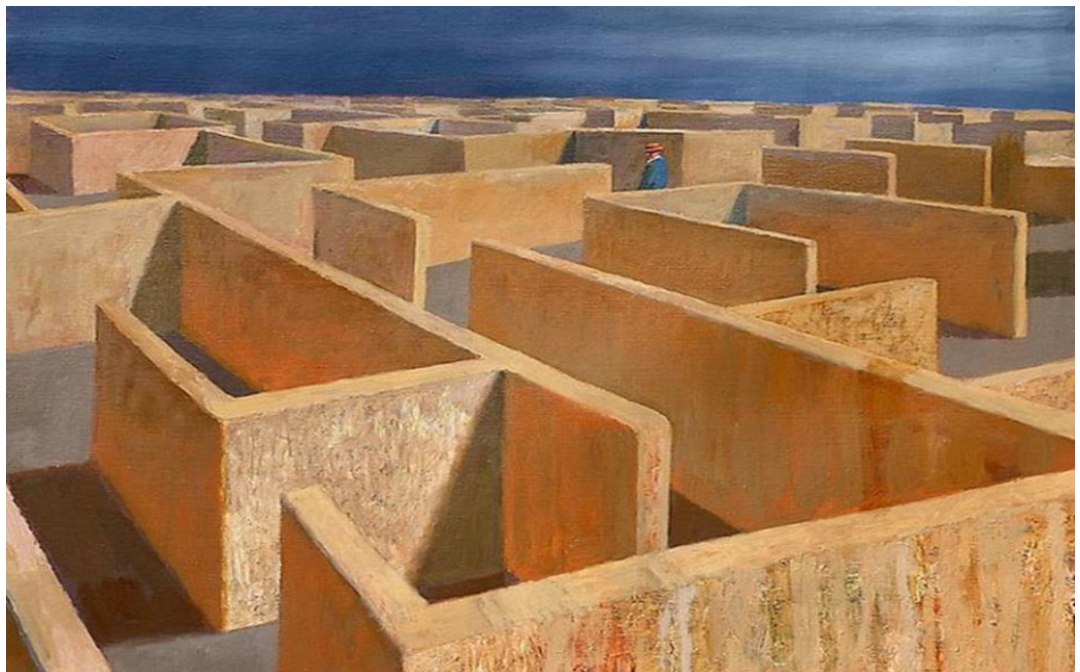
Resim 131: John Miller Lost Maze Disorientates, Miami's Institute of Contemporary Art, 2016

(<https://www.dezeen.com/2016/03/24/labyrinthine-installation-mirrored-maze-john-miller-institute-contemporary-art-miami-florida-usa/>)

Resim 132: John Miller Lost Maze Disorientates, Miami's Institute of Contemporary Art, 2016

(<https://www.dezeen.com/2016/03/24/labyrinthine-installation-mirrored-maze-john-miller-institute-contemporary-art-miami-florida-usa/>)

Resim 133: Jeffery Smart Labyrinth: Will we ever find our way, Adelaide Güney Avustralya, 2011

(<https://www.thecultureconcept.com/jeffrey-smart-a-master-of-the-maze-and-stillness-of-life>)

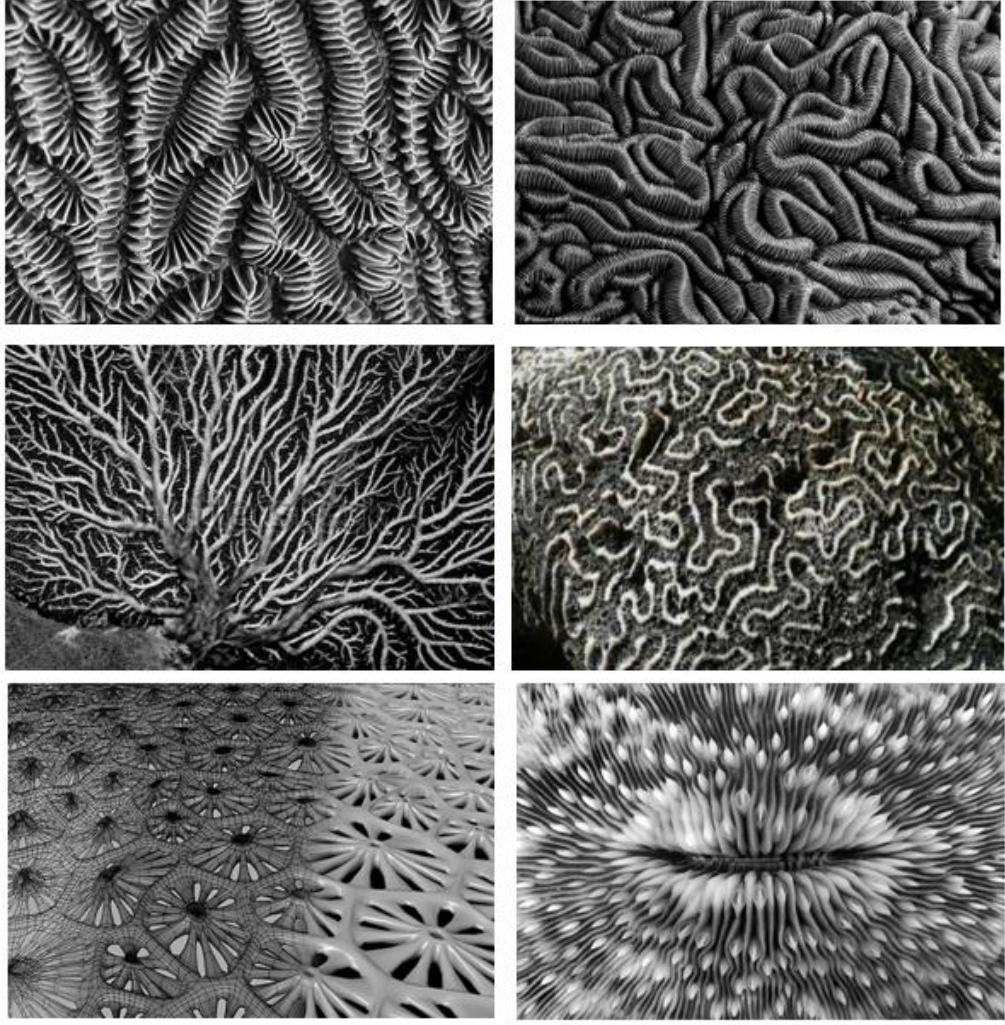
Resim 134: Static (sanatçı topluluğu Tom and Craig tarafından yaratılmış) sırasıyla eser adları
Labyrinth Bilinky-Labyrinth Pinky-Labyrinth Clyde-Labyrinth Inky, 2016 Soho Londra

(<http://www.lawrencealkingallery.com/events/press-play>)

Resim 135: Big Maze by Big-Bjarke Ingels Group by Harry, 2014 Washington Ulusal Müze Binası

(<https://nl.pinterest.com/pin/91057223691545239/>)

Resim 136: Terence Zahner Fotoğrafçılık, Monochrome art Photography Coral Labyrinth #3 Black and White Modern Nautical Decor underwater Photography, 2011 Manhattan

(<https://www.terencezahnerphotography.com/listing/71398468/monochrome-art-photograph-of-coral>)

Resim 137: Stok Fotoğraf, Kadın Bir Labirent kavramsal Görüntü

(https://tr.123rf.com/photo_39616439_kadın-bir-labirent-kavramsal-görüntü.html)

Resim 138: The Land's and Labyrinth, Eduardo Aguilera, 2014 San Francisco

(<https://nl.pinterest.com/priscillawarner/labyrinths/?lp=true>)

Resim 139: Recycling Labirent Art Installation by Mona Nicole Sfeir, 2011 Geneva

(<https://www.youtube.com/watch?v=GUdfTOwKo6s>)

SONUÇ

Love life and yourself care your health and work hard
Aspect of unconditional for conciliatory gestures is your bodyguard
Building different and having relationships is vital principle for your heart
Insistently pray and ask for from your God
Realism and surrealism is from your part
Evolution and metamorphosis must
Noted your report card already, have fun
Time is tick tacking beware, thanks and hostana to God

Sonuç ifadesi akrostiş bir şiir ile dile gelirken, bir kavramı keşif amacı ile çıkılan yol yerini bir başka kavrama bırakarak, değişerek başkalaşmanın “ dönüşümün ” hayatımızın bir parçası olduğu gerçeği ile yüz yüze gelinmesi bu çalışmanın majör sonucu olmuştur. Mesele bir yol alınıyor olması ve alınan bu yolda takınılan tavidir. Yüzümüz geleceğe dönük hayal kurarak, meraklı zihinler taşıyarak, kaynaklarımıza sahip çıkarak, evrendeki her canlının birbirinin tesiri altında olduğunu kavrayarak, severek sevilerek kıymet vererek düşünerek düşündürterek, minimal varoluşla doğayı koruyarak, yaşama yaratıcılık ve mizah katarak, bağlantıları algılayabilmek için eğitime öğrenmeye bilgiye önem vererek, açık ve esnek kalarak belleği taze genç tutarak, bütün bilinçten ve kolektif bilinçdışından faydalanarak, beş duyu ile yaşamı kucaklayarak hakikate verime üretkenliğe bütünlüğe ve birliğe giden yola hizmet etmek amaçlı bir döngü içinde olduğumuz yaşam yolunda, Budizm’in temel öğretisi olan, sekiz aşamalı asil yol öğretisinde geçtiği gibi Gerçek Bilgi, Doğru Zihniyet, Doğru Söz, Doğru Davranış, Doğru Yaşam Biçimi, Gerçek Çaba, Gerçek Dikkat ve Gerçek Uyanıklık ile değişerek başkalaşarak dönüşümü döngüyü tamamlamayı

hedefleyen yaşamda, bir ifade biçimi olarak labirent kavramı seçimi, geçmiş bugünü geleceği içeren evrenselliği ile kabul görmüş ve de kabul görüyor olacaktır.

Resim 140: Dönüşümün ve neşenin de simgesi olan ressam Salvador Dalí'nin, Kelebek serisinden resimleri

(<http://creativitiproject.blogspot.com.tr/2015/08/salvador-dali-and-scientific-american.html>)

Resim 141: Dönüşümün ve neşenin de simgesi olan ressam Salvador Dalí'nin, Kelebek serisinden resimleri

(<http://ezqueen.blogcu.com/salvador-dali/8940979>)

Kaynakça

- D.Mehmet Doğan, Doğan Büyük Türkçe Sözlük* (2008), Pınar Yayınları, İstanbul
- Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük*, (1993-1994), Milliyet Yayınları, İstanbul
- Büyük Kültür Ansiklopedisi*, (1984), Başkent Yayınları, Ankara
- Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük*, (1991), Aydın Yayıncılık, İstanbul
- Meydan Larousse*, (1981), Meydan Gazetecilik Neşriyat Ltd.Şti., İstanbul
- Kim Dennis Bryan, (2008), *Signs&Symbols*, Dorling Kindersley Limited, Londra
- Clare Gibson, (2013) *Semboller Nasıl Okunur ?*, (Çeviren Cem Alpan), Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları
- Jacques Attali, (2004), *Labirentin Tarihi*, (Çeviren Seçuk Kumbasar) Okyanus Yayınları, İstanbul
- Mircae Eliade, (2012), *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi Cilt I*, (Çeviren Ali Berktaş) Kabalcı Yayınevi, İstanbul
- Üç İnişiye, (2016) *Kybalion Yedi Kozmik Yasa Antik Yunan ve Hermetik Felsefesi*, (Çeviren Murat Sağlam), Hermes Yayınları, İstanbul
- Alparslan Salt, (2006) *Semboller Ansiklopedisi*, İstanbul, Ruh ve Madde yayıncılık
- Veysel Şahin, (2010) *Aynadaki Ben/lik “Handan”ın İmgesel Halleri ve Varoluş Süreci*”, Roman Kahramanları
- İsmet Zeki Eyüboğlu, (2002) *Nietzsche: Eylem Ödevi*, İstanbul, Broy Yayınevi
- Mehmet Büyüktuncay, (2014) *“Felsefi Otobiyografiler: F. Nietzsche’nin Ecce Homo’su ve J.P. Sartre’in Sözcükler’inde ‘Ben’in İnşasının Tarzları”*, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)
- Richard David Precht, (2010) *Ben Kimim Öyleyse Kaç Kişiyim?* Pegasus Yayınları, İstanbul
- Esra Aslan, (1992) *“Benlik Kavramı Ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri”*, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi
- K.Oya Parker, (2011) *Postmodern Bilgelik: Yeni Çağ Söyleminde Kişisel Gelişim ve ‘Ruhsal Alistirmalar’*, Psikoloji Çalışmaları Dergisi
- İshak Özkan, (1994) *“Benlik Saygısını Etkileyen Etmenler”*, Düşünen Adam Dergisi

Mustafa Tözün, “Benlik Saygısı”, Actuel Medicine Dergisi
Prof.Dr. İhsan Turgut, (1990), *Sanat Felsefesi*, İzmir
Ruth Sheppard, (2012) *Zihnini Kaşığı Aile Arşivinden Özgün Fotoğraflar ve Belgelerle Sigmund Freud Biyografisi*, (2012) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (Çeviren Yonca Aşçı Dalar), Çin
Carl Gustav Jung, (2013) *İnsan Ruhuna Yöneliş*, (Çeviren Engin Büyükinel), Say Dağıtım Ltd. Şti.
Carl Gustav Jung, (2014) *Kırmızı Kitap*, (Çeviren Okhan Gündüz), Kaknüs Yayınları
Carl Gustav Jung, (2009) *Eşzamanlılık Nedensellik Dışı Bağlayıcı Bir İlke*, Biblos Kitabevi / Yayınları, Bursa
Richard Bach, (2016) *Martı Jonathan Livingston*, (Çeviri Kader Ay&Aslı Tümerkan), Epsilon Yayıncılık Hiz.Tic.San.Ltd.Şti., İstanbul
Mircea Eliade, (2016) *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*, (Çeviren Cem Soydemir), Doğu Batı Yayınları, Ankara
Rita Carter, (2013) *Beyin Kitabı*, (Çeviren Güneş Kayacı), Alfa Basım Yayım Dağıtım San. Ve Tic. Ltd. Şti., Çin
Prof. Dr. Nilüfer Öndin, (2009), *20.yy Sanatının Kuramsal Dili anlamsal Sorgulamalar*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, İstanbul
Franz Kafka, (2014) *Dönüşüm*, (Çeviren Ahmet Cemal), Can Yayınları
Walter Benjamin, (2017) *Kafka Üzerine*, (Çeviren Deniz Kurt), SUB Yayınları
Judith Malika Liberman, (2015) *Masal Terapi*, (Çeviren İstem Erdener), Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic.A.Ş., İstanbul

İnternet Kaynakları

<https://indigodergisi.com/2016/11/labirent-benlik-kesif-sembol/>

http://www.diffen.com/difference/Labyrinth_vs_Maze

<http://www.crystalinks.com/labyrinths.html>

<http://gizliilimler.tr.gg/Esrarengiz-Labirent.htm>

<http://www.kafkaokur.com/2015/12/labirent-yolcusu.html>

<http://blog.kavrakoglu.com/mezan-ve-simge-olarak-labirent-2/>

www.acikders.org.tr, ”Postmodern Düşüncenin Öncüleri: Friedrich Nietzsche ve Sigmund Freud”, Siyasal Düşünceler Tarihi II, 13. Hafta s. 8-9-11

Özgeçmiş

Pınar Şenkaya Demir 26 Eylül 1976 da Ankara’da doğdu. 1998 yılında Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünden mezun oldu. 1999-2007 yılları arasında finans sektöründe bankacılık alanında-HSBC A.Ş. ve Citibank A.Ş.- bireysel bankacılık uzmanlığı ve portföy yöneticiliği görevi yaptı. 2007-2011 tarihleri arasında özel sektör kurumlarında, farklı iş konularında değişen roller ile çalıştı. 2013 yılında her hafta tam bir gün ressam Deniz Sağdıç atölyesine devam etti. 2014 yılından bu yana Işık Üniversitesi Resim bölümü yüksek lisans programında eğitim görmektedir.